

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΗ'.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1955

ΑΡΙΘ. 165.

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΣΤΡΟΦΗ

Α'.

Ἄν κάτι ξεχωρίζη τὴν ἐποχὴ μας ἀπὸ τὶς ἐποχὰς πού ἐγράψαν ὡς τώρα τὴν ἱστορία, ἂν κάτι ἀποτελῆ τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῶν καιρῶν μας, αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα πὸν ἀντιμετωπίζει ἡ γενεά μας: τὸ πρόβλημα τῆς μεγάλης καμπῆς. Σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς, ὅλοι οἱ λαοί, ὅπως δὰ κι' ὅλα τὰ ἄτομα, εἶχαν τὰ προβλήματατά τους, ζωῆς ἢ θανάτου προβλήματα πολλές φορές. Τούτῃ ἡ ἐποχὴ ἔχει, μαζὺ μὲ τ' ἄπειρα ἐπὶ μέρους καὶ τὸ ἓνα μεγάλο τῆς πρόβλημα, πὸν ἐξεπρόβαλε πάνω στὴν πορεία πὸν ἔχει πάρει ἡ γενεά μας. Ὁπλισμένοι μὲ τεχνικὴ πρόοδο ὄχι ἀπλῶς ἄγνωστη μὰ καὶ στὴ φαντασία ἀσύλληπτη γιὰ τὶς περασμένες γενεές, τρέχοντας μὲ τὴν καταπληκτικὴ ταχύτητα τῆς ἐποχῆς ἀνάμεσα σὲ πολέμους κι' ἐπαναστάσεις κι' ἀναστατώσεις κι' ἐρείπια καὶ δοκιμασίες ἰδεῶν καὶ ἀξιών, φθάνομε τώρα ἐμπρὸς σὲ μιὰ καμπὴ πὸν μᾶς κρύβει τὴ συνέχεια τοῦ δρόμου. Κι' ἡ καμπὴ αὐτὴ, τὸ βλέπομε, εἶναι κρίσιμη. Βρισκόμαστε σὲ μιὰν στροφὴ ἀποφασιστικὴ, αὐτὸ εἶναι φανερό. Ποῦ ὀδηγεῖ ἡ στροφὴ, αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα.

Πρόβλημα, πὸν δὲν ἀπασχολεῖ μόνο τὸ νοῦ μας. Ὅλη μας τὴν ὑπόστασι ἀπορροφᾷ. Δὲν εἶναι μαθηματικὸς τύπος «εὐρεῖν τὴν τιμὴν τοῦ χ». Εἶναι φόβος. Κι' αὐτὸς ὁ φόβος πάει νὰ γίνῃ ἡ νοοτροπία τοῦ αἰῶνος μας. Ὁ ΙΖ' αἰὼν εἶχεν ὀνομασθῆ ὁ αἰὼν τῶν μαθηματικῶν. Ὁ ΙΗ', ὁ αἰὼν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ὁ ΙΘ', ὁ αἰὼν τῆς βιολογίας. Τοῦτος ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ἀρ-

χίζει νὰ ὀνομάζεται «ὁ αἰὼν τοῦ φόβου».

Κι' εἶναι πανανθρώπινος ὁ φόβος γιὰτὸ πανανθρώπινο εἶναι καὶ τὸ μεγάλο πρόβλημα. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ἡ ἀνθρωπότης ὀλόκληρη βρίσκεται ἐνωμένη σὲ τοῦτο τοῦλάχιστον: Στὴν ἀβεβαιότητα, στὴν ἐπίγνωσι ὅτι στὴν ἐποχὴ μας ὁ πολιτισμὸς περνᾷ μιὰ κρίσι μὲ ἔκβασι ἀδηλη, στὸν φόβο, στὸ αἶσθημα κινδύνου. Αὐτὸ τοῦ κινδύνου τὸ αἶσθημα μᾶς ἐνώνει ὅλους, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, σὲ μιὰν ἐνότητα ἀπέραντη κι' ἀδιάσπαστη (πόσο θὰ θέλαμε νὰ μὴν ἦταν καὶ τόσο ἀδιάσπαστη!) πὸν δὲν ξεχωρίζει φυλές κι' ἔθνη καὶ πολιτισμούς. Ἡ κρίσις πὸν περνᾷ τώρα ὁ ὅλος πολιτισμὸς εἶναι κρίσις πὸν τὴν περνᾷμε ὅλοι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἔθνη καὶ φυλές, Εὐρωπαῖοι καὶ Ἀμερικανοὶ καὶ Ἀφρικανοὶ καὶ μαῦροι καὶ κίτρινοι καὶ λευκοὶ καὶ πολιτισμένοι κι' ἀπολίτιστοι. Ὅλοι πλέομε μὲ τὸ ἴδιο καρᾶβι, ὅλοι συγκινδυνεύομε. Κι' ἂν τὸ καρᾶβι μας προσκρούσῃ σὲ καμμιὰν ὑφαλο, ὅλοι, ὅλων τῶν θέσεων καὶ ὅλων τῶν διαβατηρίων οἱ ἐπιβάται θὰ ἐνωθοῦμε στὸ ναυάγιο, ὅπως τώρα εἴμαστε ἐνωμένοι στὸν κίνδυνο!

Β'.

Θὰ ἦταν ὅμως σφάλμα νὰ νομίσωμε πὸς ἡ κρίσις πὸν περνᾷ ὁ πολιτισμὸς μας συνίσταται μονάχα στὸν φόβο αὐτό. Δὲν εἶναι μόνο ὁ φόβος. Ἡ κρίσις πὸν περνᾷ ὁ πολιτισμὸς μας σ' ἡμέρα δὲν εἶναι ὅτι, τάχα, μέσα σ' ἓνα λαμπρὸ κι' ἀκμάζοντα πολιτισμὸ ἔρχεται, ὡς «κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ», νὰ μᾶς ταράξῃ τὴν ἁρμονία καὶ τὴν «εὐ-

ροϊαν» ό φόβος, μήπως όλο αυτό τό λαμπρό οικόδομημα γίνη από τή μιá στιγμή στην άλλη έρείπια από τόν «αιφνίδιον όλεθρο», τήν άτομική βόμβα. Ό φόβος για τό μέλλον συντροφεύεται από ένα αίσθημα μαρasmus, άποτυχίας, άπογοητεύσεως, πικρίας για τό παρόν. Ή άπειλή τής φοβερής βόμβας σάν νά έχη μέσα μας μιάν άπαισία παρηγοριά! «Μά... έτσι πού κατανήσαμε... κι' αυτό είναι επί τέλους μιá λύσις!» Μιá λύσις, πού τήν δίνουν, όχι οι βάρβαροι του Καβάφη, μά οι σοφοί τών εργασθριών του όλεθρου.

Λύσις βέβαια, όσο είναι... λύσις, ή αυτοκτονία του ανθρώπου πού νοιώθει τόν έαυτόν του άποτυχημένο στη ζωή. Και αυτό άκριβώς συμβαίνει με τόν πολιτισμό μας. Ένα φοβερό αίσθημα άποτυχίας είναι ή σημερινή νοοτροπία μας, τραγικός κουφισμός στο αίσθημα του φόβου. Ό άνθρωπος σήμερα είναι άπογοητευμένος, από όλα, κι' από τόν έαυτό του. Και στον περασμένο αιώνα ήταν άπογοητευμένος, όμως τότε είχε, έστω και σάν αυταπάτη, «νέες ιδέες». Τώρα όμως ούτε αυτό δέν υπάρχει. Νέες ιδέες, άδοκιμαστες στα πράγματα, με τήν έλξη πού έχει τό πρωτόφαντο, δέν υπάρχουν σήμερα δέν πιστεύω νά νομίξη κανείς πώς ό έξιστανσιαλισμός και στην πιο καθαρή του μορφή είναι τέτοια νέα ιδέα! Έτσι όλα παληά προβάλλουν, όσα είχαν προβάλει τότε σάν «νέα», όλα γέρικα. Ένα γηροκομείο ιδεών κατήντησεν ό «νεώτερος» πολιτισμός, μιá άπογοήτευσις, ένα αίσθημα πού θυμίζει τό «παλαιούμενον και γηράσκον, έγγύς αφανισμού». Βλέπομε τόν πολιτισμό μας όχι μόνο σάν πολιτισμό πού κινδυνεύει, αλλά πολύ χειρότερο, σάν πολιτισμό πού σβύνει.

Αυτό τό αίσθημα πώς σβύνει ό πολιτισμός μας γίνεται όλο και περισσότερο θέμα πού τό έρευνούν πολλοί και προσπαθούν (με έπιτυχία ή χωρίς έπιτυχία, αδιάφορο) νά διατυπώσουν μιάν άπάντησι στο έρώτημα αν είναι ή όχι όρθή μιá τέτοια αντίληψις και νά δώσουν μιάν εξήγησι μέσα στο πλαίσιο τής ιστορίας, τής φιλοσοφίας, τής μεταφυσικής, ακόμα τής οικονομίας και τής δημογραφίας μά και τής «μεγάλης πολιτικής». Άνάμεσα στην

πλούσια σχετικώς βιβλιογραφία ξεχωρίζουν δυό βιβλία πού προκάλεσαν παγκόσμιο ενδιαφέρον. Άναφέρομαι φυσικά στο δίτομο βιβλίο του Oswald Spengler «Ή κατάρρευσις τής Δύσεως»⁽¹⁾ και στο έξάτομο και κλασικό αλήθεια έργο του Arnold J. Toynbee «Μιá σπουδή τής ιστορίας»⁽²⁾.

Δυό έργα, δυό πόλοι πού διαγράφουν τόν άξονα τής άγωνίας τών καιρών. Και τί αντίθεσις! Ό Spengler, σ' ένα έργο πού ήταν ήδη άπρηχαιωμένο όταν έβλεπε τό φώς τής ημέρας, αποδίδει τό πνεύμα πού εκυριαρχούσε πριν από τόν πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, βλέπει τά πράγματα μ' έναν όρθολογισμό πού ήταν ξεπερασμένος κι' όταν κυκλοφορούσε τό βιβλίο του, είναι βουτηγμένος στον παληό σωβινισμό, καύχημά του έχει πώς τό έργο του είναι «γεωμανική φιλοσοφία». Του Toynbee ή θεώρησις δείχνει χριστιανική πνευματικότητα. Κι' ακόμα (χιαστό σχήμα, ίσως) ό Spengler προχωρεί με κρίσεις a priori, ό Toynbee σάν εμπειριοκράτης μ' έπαγωγή⁽³⁾ και με περιεκτική χρησιμοποίησι τών δεδομένων τής ιστορικής εμπειρίας. Όμως, σκοπός μας τώρα έδω δέν είναι νά κρίνωμε άνάμεσα Spengler και Toynbee. Έχομε καιρό άργότερα νά δούμε πού ό

(1) Oswald Spengler *Der Untergang des Abendlandes. Umriss einer Morphologie der Weltgeschichte*. Ή πρώτη έκδοσις ήταν του 1918 κι' ακολουθήσαν δεκάδες έκδόσεις κατόπι.

(2) Arnold J. Toynbee *A Study of History*. Πρώτη έκδοσις 1934-1939. Περιλήψις του έργου σ' ένα τόμο, γραμμένη από τόν Somervell κι' άναθεωρημένη από τόν ίδιο τόν Toynbee έξεδόθη τό 1947.

Άς θυμίσω στον άναγνώστη τό άρθρο του Toynbee σχετικά με τήν Κύπρο, άρθρο πού έδημοσιεύθηκε στο προηγούμενο φύλλο τών «Ακτινών».

Μιá συγκριτική αντιμετώπισις τών θεωριών Spengler και Toynbee γίνεται στο συνοπτικό μά πλούσιο σε περιεχόμενο βιβλίο του (Όλλανδοσ) J. G. De Beus *The Future of the West* (1953), πού έχει έκδοθη και σε έλληνική μετάφρασι από τό βιβλιοπωλείο τής «Έστίας» με τόν τίτλο «Τό μέλλον τής Δύσεως».

(3) Βλ. τόν παραλληλισμό πού κάνει ό ίδιος ό Toynbee στο έργο του «*Civilization on Trial*» (1948) σελ. 9, 10.

Ένας και πού ο άλλος θα μᾶς βοηθήσει ἢ δὲν θα μᾶς βοηθήσει γιὰ νὰ νοιώσουμε τὸ μεγάλο μας πρόβλημα, νὰ βροῦμε τὴν αἰτία, νὰ εἰκάσουμε, ὅσο εἶναι ἀνθρώπινα δυνατόν, τὸ μέλλον καί—τὸ ἀσύγκριτα σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα—νὰ δοῦμε ἂν μπορούμε ἄρα γε καὶ τί μπορούμε καὶ τί πρέπει νὰ κάμουμε γιὰ νὰ δώσουμε, κι' ὄχι ἁπλῶς νὰ ὑποστοῦμε, τὴν ἔκβασι στὴν φοβερὴ τούτη κρίσι. Ἀπὸ τώρα ὅμως πρέπει νὰ ξεκαθαρίσουμε ἓνα σημεῖο, ὅπου κι' ὁ Spengler κι' ὁ Toynbee συμφωνοῦν, ὅπου ὅμως κι' οἱ δύο τους εἶναι ξεπερασμένοι ἀπὸ τὸν καταπληκτικὰ ταχύτατο δρόμο πὸν ἔχει πάρει τῆς ἐποχῆς τούτης ἢ διαμόρφωσις. Τὸ σημεῖο τοῦτο εἶναι... μὰ ἀκριβῶς τὸ ξεκίνημα!

Γ'.

«Στὸ βιβλίον αὐτὸ γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἢ προσπάθεια νὰ προκαθορισθῇ ἢ ἱστορία»⁽⁴⁾. Μ' αὐτὸν τὸν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ πὸν καθορίζεται στὶς πρώτες λέξεις, καὶ τὸν βλέπεις ν' ἀκολουθῆται, μ' ἀλύγιστη συνέπεια, πέρα ὡς πέρα στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου του, ὁ Spengler παρουσιάζει τὸν πολιτισμὸ μας ὡς ἓνα πολιτισμὸ, ἓναν ἀπὸ τοὺς πολλούς, πὸν θὰ τὸν νοιώσουμε παραλληλίζοντάς τον πρὸς τοὺς ἄλλους πολιτισμούς πὸν παρουσιάζει ἢ ἱστορία. «Οἱ πολιτισμοὶ εἶναι ὀργανισμοὶ πὸν βιογραφία τους εἶναι ἢ ἱστορία»⁽⁵⁾. Ζοῦν, ἀκμάζουν, φθίνουν, ἔχουν ἄνοιξι, θέρος, φθινόπωρο, χειμῶνα. Δυὸ μεγάλες συγκριτικὲς ταμπέλλες τεσσάρων πολιτισμῶν δείχνουν τὴν ραχοκοκκαλιά τῆς ὅλης αὐτῆς ἐξελιξέως. Κι' ἐμεῖς, ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς, εἴμαστε τώρα στὸν χειμῶνα—τὸ δείχνει ἢ ταμπέλλα. Εἴμαστε στὴν κατηφορία, στὴν κατάπτωσι. Βέβαια! Ὅμως αὐτὸν τὸν καιρὸ δὲν τὸν ἐδιαλέξαμε ἐμεῖς, εἶναι ἁπλῶς—στα ἢ μοῖρα μας, τὸ Schicksal. Τίποτε ἄλλο δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε, παρὰ νὰ νοιώσουμε τὴν μοῖρα μας αὐτή⁽⁶⁾. Φθίνει ὁ πολιτισμὸς μας ὅπως κι' οἱ ἄλλοι πὸν πέρασαν. Αὐτὸ εἶναι ὄλο!

Στὸ θέμα τοῦ «μοιραίου» θὰ γυρίσωμε συνεχίζοντας τὴ μελέτη μας. Ἐδῶ ἂς σταθοῦμε στὴν ἐκδοχή: Ἔχομε ἓνα πολιτισμὸ, ἓναν ἀπὸ τοὺς τόσους, πού, ἁπλῶς—στατα, ἐγέρασε πιά καὶ φθίνει. Τί φθίνει; Τοῦτος ὁ συγκεκριμένος δυτικὸς πολιτισμὸς πὸν τὸν πῆρε καὶ αὐτόν, ὅπως καὶ τοὺς περασμένους, ἢ βαρucheμωνιά. Καὶ σ' αὐτὴν τὴν ἐκδοχὴ ταιριάζει μὲ τὸν Spengler ὁ Toynbee. Εἴκοσι καὶ ἓνα ὄλοκληρωμένους πολιτισμούς ἐγνώρισε κατὰ τὸν Toynbee ἢ ἱστορία ὡς τώρα. Ἔνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς (πὸν μάλιστα διακρίνεται ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο χριστιανικὸ). Κι' ἐδῶ ταμπέλλες πὸν παραλληλίζουν τοὺς πολιτισμούς. Βέβαια ὁ Toynbee δὲν δέχεται τὸ «μοιραῖο», δὲν ξέρει κανένα «Schicksal» καὶ γ' αὐτὸ εἶναι ὁ ἀντίθετος πόλος ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Spengler. Ὅμως τὸ ξεκίνημά του εἶναι πάλι οἱ πολιτισμοί, οἱ «βῖοι παράλληλοι» τῶν πολιτισμῶν, εἴκοσι ἓνος μάλιστα⁽⁷⁾, κι' ὁ πολιτισμὸς μας ἓνας ἀπ' αὐτούς. Κι' ἢ κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ μας, κρίσις πὸν τὴν περνᾷ ἓνας πολιτισμὸς.

Εἶναι, ὅμως, ἄρα γε ἔτσι; Περνᾷ κρίσι (γῆρας, χειμῶνα, κίνδυνο, ὅπως θέλετε πέστε το) ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς εἴκοσι ἓναν πολιτισμούς τῆς ἱστορίας, ὁ ἓνας ἀπὸ ὄλους; Κι' ἀκόμα εἰδικώτερα, δοκιμάζεται κι' ἀπειλεῖται τώρα ὁ ἓνας (ἢ οἱ δυὸ) ἀπὸ τοὺς πέντε⁽⁸⁾ ζωντανούς σήμερα πολιτισμούς, κι' οἱ ἄλλοι περνᾶν ἢσυχα τὴν ζωὴ καὶ τὴν ἄνθησί τους; Μιὰ τέτοια ἀντίληψις μπορούσε νὰ ὑποστηριχθῇ σ' ἐποχὲς περασμένες, μακρυνὲς ἀπὸ μᾶς, ὅπως οἱ

(7) Toynbee τόμ. I, σελ. 133.

(8) Toynbee τόμ. I, σ. 51. Ὁ Toynbee ξεχωρίζει τὸν δυτικὸ ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο χριστιανικὸ πολιτισμὸ (οἱ ἄλλοι τρεῖς εἶναι: Ἰσλαμικὸς, Ἰνδικὸς καὶ τῆς ἀπω Ἄνατολης). Στὸ πρόβλημα πὸν μᾶς ἀπασχολεῖ τώρα, ὁ δυτικὸς καὶ ὁ ὀρθόδοξος πολιτισμὸς ἐξετάζονται στὴν ἔρευνά μας ὡς ἓνας πολιτισμὸς, ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς (τὸ «χριστιανικὸς» μὲ τὴν ἱστορικὴ φυσικὰ ἔννοια, χωρὶς δηλαδὴ καμμιὰ κρίσι γιὰ τὴν γνησιότητα ἢ μὴ τοῦ «χριστιανισμοῦ» πὸν δείχνει στὰ πράγματα ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς καὶ γιὰ τὸ κατὰ πόσον σήμερα, ἢ χριστιανικὴ κοσμοθεωρία ἢ ἢ ἀκριβῶς ἄρνησις τῆς εἶναι βῆσις του).

(4) Spengler τόμ. I σ. 3 (ἔκδοσις τοῦ 1923).

(5) Spengler τόμ. I σ. 141.

(6) Spengler τόμ. I σ. 61.

ἐποχές ὅπου ἔγραφαν κι' ὁ Spengler κι' ὁ Τοϋνβее, πολὺ μακροσμένες ἐποχές ἀλήθεια! Γιατί γιὰ τὸ μεγάλο μας πρόβλημα και μὲ τὴν ταχύτητα, ταχύτητα φωτός, πὺ ἔχει πάρει ὁ δρόμος μας, κάθε μέρα πὺ περνάει εἶναι ἕνας τεράστιος δρόμος πὺ περάσαμε τρέχοντας πρὸς τὴν καμψή. Τὰ χρόνια ὅπου γράφτηκαν τὰ βιβλία αὐτὰ εἶναι λοιπὸν τόσο μακρὰ μας! Ὁ Τοϋνβее ἔγραφε στὸν μεσοπόλεμο, πρὶν ἀπὸ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο... γιὰ τὸ θέμα μας τόσο περασμένοι και ξεπερασμένοι χρόνοι, σὰν τὸν Μεσαίωνα νὰ ποῦμε. Κι' ὅσο γιὰ τὸν Spengler, αὐτὸς ἔγραφε πρὶν κι' ἀπὸ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, πρὶν ἀπὸ τὸ Σεράγιεβο, ἐπὶ Κάιζερ, Τσάρων κλπ., πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ δηλαδή! Σ' ἐποχές, ὅπου μοπορούσες νὰ μιλᾷς ἀκόμα γιὰ ἕνα πολιτισμό, ἕναν ἀπὸ τοὺς πολλούς! Τώρα ὅμως... μὰ τὸ βλέπομε καταφάνερα! Τὸ θέμα εἶναι ὄχι ἕνας πολιτισμός, ἀλλὰ ὁ πολιτισμός καθ' ὅλου. Γιὰ νὰ μιλήσω μὲ τὸ σχῆμα τοῦ Τοϋνβее⁽⁹⁾ τὸ θέμα εἶναι ἂν θὰ σωθῆ τὸ δημούργημα πὺ φανερώθηκε στὸν πλανήτη μας γιὰ πρώτη φορὰ γύρω στὸ 4004 π. Χ., ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καθ' ὅλου τὸ φαινόμενον πὺ λέγεται πολιτισμός. Μήπως, λοιπὸν, αὐτὸ ἦταν ὄλο; Ἐξ χιλιάδων χρόνων φωτεινὸ διάλειμμα πολιτισμοῦ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, μήπως τελειώνει τώρα; Μήπως τώρα ἔχομε τὸν *contrarius actus*, τὴν ἐξαφάνισι ἐκείνου πὺ ἄρχισε γύρω στὸ 4004 π. Χ.; Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς ἐποχῆς μας.

Δ'.

Μὰ εἶπαμε, δὲν εἶναι ψυχρὸ πρόβλημα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ ἢ τοῦ μαθηματικοῦ λογισμοῦ τὸ πρόβλημά μας. Εἶναι φόβος, πὺ τὸν δημιουργεῖ ἢ ἀπογοήτευσις ἀπὸ τὸ σημερινὸ κατάντημα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ὅσο και νὰ θέλωμε (ἄχ, νὰ μοπορούσαμε!) νὰ τὸ ἀρηνηθοῦμε, κάτι ἢ μᾶλλον τὸ πᾶν, λέει μέσα μας ὅτι και ὅμως σ' ἕνα σημείο ἔχει δίκιο ὁ Spengler. Εἴμαστε στὸν χειμῶνα, στὴ βαρυχειμωνιά, στὸν ξεπεσμό, στὸν μαρασμὸ τοῦ πολιτι-

σμοῦ, τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὀλόκληρου σὰν πολιτισμένης ἐνότητος. Ὅμως αὐτὸ δὲν μᾶς τὸ λέει κανένα *a priori* σχῆμα και καμμιὰ ταμπέλλα. Μᾶς τὸ λέει ἀπλοῦστα ἢ ἐμπειρία, ἢ σκληρὴ πείρα, τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ μας πὺ ὄλο και χαμηλώνει, ὅπως τοῦ ἡλίου τὸ φῶς στὸ ἡλιοβάσιλεμα. Τὸ λυκόφως τῶν ἀξιῶν, τῶν ἀξιῶν πὺ ἀπαρτίζουν τὸν πολιτισμόν, εἶναι, ἀπλοῦστα, πραγματικότης. Τέτοια πραγματικότης, πὺ αὐτὴ δίνει νόημα στὰ *a priori* σχήματα, αὐτὴ τὰ ἐγέννησε, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ. Τὰ *a priori* ἔγιναν ἐκ τῶν ὑστέρων γιὰ νὰ ἐντάξομε σὲ σχήματα ὅ,τι ἦταν πλέον βίωμα καθολικὸ: Ὁ μαρασμὸς τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἄς τὸ ἐπαναλάβομε: Ἐκεῖνο πὺ συνιστᾷ τὴν κρίσι πὺ περνᾷ ὁ πολιτισμός μας δὲν εἶναι μόνο (μακάρι νὰ ἦταν!) ὁ φόβος γιὰ τὸ μέλλον· εἶναι ἢ ἀποκαρδίωσις γιὰ τὸ παρόν. Ἡ ἀποκαρδίωσις ἄλλως τε αὐτὴ δημιουργεῖ και τὸν φόβο. Γιατί τρέμομε μπροστὰ στὴν τεχνικὴ πρόοδο και στὸ ἀποκορύφωμά της, τὴν ἀτομικὴν ἐνέργεια; Μὰ διότι... ἄς θυμηθοῦμε τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος· τὰ ὄπλα πὺ δίδονται στὸν τρελλό! Ὁ πολιτισμός μας ὀπλισμένος μὲ τὴν ἀτομικὴν ἐνέργεια, εἶναι ὅπως ὁ «μανεις» πάνοπλος, κι' ἔτσι κατήντησε, ὅσο περισσότερη τεχνικὴ πρόοδος, τόσο μεγαλύτερος νὰ εἶναι ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν πολιτισμό. Μέσα στὸ λυκόφως τῶν ἀξιῶν, ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς καταβροχθίζει τὸν πνευματικὸ, ὅπως οἱ ἰσχνές ἀγελάδες τοῦ Φαραὼ τὶς παχειές. Μόνου, εἰς τὸ τέλος, ἐξαφανίζει και τὸν εἰσόνου, και τὴν τεχνικὴν δημιουργία. Τὸ ἔδειξαν τὰ ἐρείπια πὺ ἐπλημμύρισαν τὴν Εὐρώπη μὲ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Μεγάλος, ἀλήθεια, δάσκαλος τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα! Κι' ἢ στήλη τούτη ἀπὸ τὸ 1946 ἔκαμε τὸ πᾶν γιὰ νὰ στρέψῃ τὴν προσοχὴ στὰ ἐρείπια. Ὅμως τοῦτο εἶναι ἀκριβῶς τὸ φοβερότερο σύμπτωμα τοῦ μαρασμοῦ. Ὅτι ἂν ὑπάρχη ὁ δάσκαλος δὲν ὑπάρχει ὁ μαθητῆς, ὁ κουρασμένος πολιτισμὸς μας οὔτε σὰν μαθητῆς δὲν στέκει. Ἐτσι ὁ δάσκαλος τοῦτος—τὰ ἐρείπια—φεύγει, χωρὶς ὁ μαθητῆς νὰ ἔχη γίνε σοφώτερος. Ἐγά-

(9) Civilization on Trial σ. 152.

σαμε και τὰ ἐρείπια ἀκόμη σὰν διδασμα-
κι' ἐλπίδα. Ἀπὸ τὰ 1946 πὸν ἐγράψαμε
γιὰ τὸ «νόημα τῆς ἐποχῆς μας»⁽¹⁰⁾ ὡς
τώρα... ὄλο και φεύγουν τὰ γκρεμίματα,
ὄλο και νέα οικοδομήματα, μοντέρνα κι' ἐ-
πιβλητικὰ παίρνουν τὴν θέσι τους.

Και τὰ νέα αὐτὰ οἰκοδομήματα... μή-
πως ἀρὰ γε εἶναι, ἀπλούστατα, τὸ καμου-
φλάξ γιὰ νὰ μὴν βλέπουμε τὰ ἐρείπια τοῦ
βάθους, τὸ γενικὸ γκρέμισμα; Τὰ ἐρείπια
φεύγουν, τὸ μεγάλο ὅμως πρόβλημα μένει:
Ἡ ἀναμφισβήτητη κρίσις πὸν περνᾶ σή-
μερα, ὄχι, ὅπως λέν συνήθως, ὁ δυτικὸς πο-
λιτισμὸς, ἀλλὰ ὁ καθ' ὅλον πολιτισμὸς τῆς
ἀνθρωπότητος. Ἡ κρίσις πὸν εἶναι ἀπο-
καρδιώσις γιὰ τὸ παρὸν κι' ἀγωνία γιὰ
τὸ μέλλον. Κι' αὐτὴ ἡ κρίσις ὀδηγεῖ...

Ε'.

Ποῦ ὀδηγεῖ ἀρὰ γε;

Λυὸ ἀπαντήσεις δίδονται στὸ ἐρώτημα
αὐτό.

—Μὰ ποῦ ἀλλοῦ θέλετε νὰ ὀδηγῆ; Στὴν
καταστροφή, ἀπλούστατα! Θέλετε ἢ δὲν
θέλετε σχήματα φιλοσοφικά, παραλληλι-
σμοὺς και ὀρατισμοὺς ἀποκαλυπτικοὺς,
ὑπολογισμοὺς ἀπὸ τὴν πολιτικὴ και τὴν
στρατηγικὴ ἀκόμη πορεία, ἔνα εἶναι βέ-
βαιο. Ἦλθε τὸ σούρουπο! Ἔως ἐδῶ ἔ-
φθανε ἡ ζωὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Δὲν ξέ-
ρομε ἂν τελειώση κι' αὐτὴ ἡ ὑπαρξις τοῦ
ἀνθρώπου στὸν πλανῆτη. Ὁ πολιτισμὸς ὀ-
μως σὰν ἀνθησις, σὰν πρόοδος, σὰν ἀκμὴ
τελειώνει. Ἀρχίζουν οἱ ἐπίγονοι, ἀρχίζει
ὁ καθήφορος. Ἀφήστε και τὶς ἀξίες τοῦ
πολιτισμοῦ νὰ σβήσουν ἡσυχες. Μὴν κατα-
πιάνεσθε μὲ νεκραναστάσεις. «Οὐκ ἐτι Φοῖ-
βος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην, οὐ
παγὰν λαλέουσαν ἀπέσβετο και λάλον ὕ-
δωρ». Ἀρχίζει ἡ ἐπιταχνομένη παρακμὴ.
Στὴν ἐπιστήμη, στὴν τέχνη, στὴν ἠθικὴ,
στὴν δικαιοσύνη... Γιὰ τὸν σύγχρονο ἄν-
θρωπο μιὰ σωτηρία ὑπάρχει: νὰ μὴν ἐλπίζη
σὲ καμμιὰ σωτηρία. Una est salus nulam
sperare salutem. Ἄς τὸ πάρομε ἀπόφα-
σι. Εἶναι τὸ καλύτερο πὸν ἔχομε νὰ κάνω-
με. Ἡ μᾶλλον εἶναι τὸ μόνο. Ἄν αὐτὸ δὲν
μας ἀρέσει... τί νὰ γίνη; Μακάριοι ὄσοι

ἐφυγαν ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτον ἐγκαίρως!

—Δὲν εἶναι καθόλου ἔτσι, προβάλλει ἡ
ἀντίθετη ἀπάντησις. Ὁ πολιτισμὸς μας δὲν
διατρέχει κανένα κίνδυνο. Κι' ἡ κρίσις
τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι ζωτικότητος δεῖ-
γμα· θὰ τὴν περάση τὴν κρίσι αὐτὴ. Ὁ-
πως ἄλλοι πολιτισμοὶ ἐτέραςαν τὶς δοκιμα-
σίες τους παρὰ τὶς τόσες δυσοίωνες προ-
φητείες κι' Ἱερεμιάδες, πὸν κάθε ἄλλο πα-
ρὰ γιὰ πρώτη φορὰ ἀκούονται τώρα. Του-
τη ἡ κρίσις εἶναι ζωῆς και ὄχι θανάτου
ἐκδήλωσις. Θὰ τὴν περάσωμε κι' αὐτὴν.
Θὰ σταθῆ ἱκανὸς νὰ δαμάση και τὴν ἀτο-
μικὴ ἐνέργεια ὁ πολιτισμὸς πὸν ἐστάθηκε
ἱκανὸς νὰ τὴν ἀξιοποιήση, θὰ τὴν κάμη εἰ-
ρήνης ὄπλο. Κι' ἂν ὁ πολιτισμὸς στὸ σημε-
ρινὸ του σχῆμα ἐγέρασε, θὰ ἔλθη, ἔρχεται
ὁ νεώτερος, ὁ καλύτερος. Τόσο τὸ καλύτε-
ρο γιὰ ὄσους ζήσουν νὰ τὸν χαροῦν!

Λυὸ ἀπαντήσεις, ὄχι ἀπλῶς σὰν λογικὸ
σχῆμα, σὰν ἀπαισιόδοξη ἀπὸ τὴ μιὰ με-
ριὰ και αἰσιόδοξη ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀντιμε-
τώπισις. Λυὸ ἀπαντήσεις πὸν δίδονται στὴν
πραγματικότητα ἀπὸ ἐκείνους (κι' εἶναι
ἀμέτρητοι) πὸν μελετοῦν τὸ θέμα. Μὰ νο-
μίζω πὸς ὄλοι δίδομε τὶς ἀπαντήσεις αὐ-
τές, τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη. Ἡ μᾶλλον οἱ ἴ-
διοι δίδομε και τὶς δυὸ λύσεις, ὁ ἴδιος
ἄνθρωπος βλέπει πότε αἰσιόδοξα και πό-
τε ἀπαισιόδοξα τούτη μας τὴν πορεία πρὸς
ἔνα τέρμα ἄγνωστο. Κι' αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ
μετάπτωσις ἀπὸ τὴν μιὰ ἀποψι στὴν ἄλ-
λη δείχνει πὸς δὲν μᾶς ἱκανοποιοῦν οὔτε
ἡ μιὰ οὔτε ἡ ἄλλη, ἡ μιὰ γιὰτὶ δὲν τὴν
θέλομε, ἡ ἄλλη γιὰτὶ δὲν τὴν πιστεύομε,
κι' οἱ δυὸ γιὰτὶ κι' οἱ δυὸ εἶναι πλάνη.

Και ποιά εἶναι, λοιπόν, ἡ σωστὴ ἀπάν-
τησις;

«Οἶδα μὲν ὄτι ὀργιεῖσθε· πλὴν ἄλλ' ὄμως
ἔρω». Λοιπόν, χωρὶς περιστροφές: Ἡ
μόνη σωστὴ ἀπάντησις εἶναι: Δὲν ξέρομε!
Και τοῦλάχιστον τὸ νὰ ξέρομε ὄτι δὲν ξέ-
ρομε ἄς εἶναι, αὐτὸ τοῦλάχιστον, μιὰ ἀ-
παρχὴ γιὰ τὴν σωστὴ ἀντιμετώπισις. Τὸ
«οἶδα ὄτι οὐδὲν οἶδα» ἄς ταιριάξη ἐδῶ σὰν
ὀμολογία πὸν δείχνει πὸς μπαίνομε στὸ
πεδὶο τῆς σοβαρότητος. Και μ' αὐτὴν στὸ
πεδὶο τῆς θεραπειάς!

Ὁμως μιὰ τέτοια ἀπάντησις εἶναι πολὺ
λιγώτερο ἀρνητικὴ ἀπὸ ὄσο φαίνεται. Λυ-

(10) «Ἀκτίνες» 1946 σ. 257 ἔπ.

τρώνοντας από πλάνες προγνώσεων του μέλλοντος και «προκαθορισμού της ιστορίας» οδηγεί σε τρεις συνέπειες, περιέχει τρεις προτάσεις.

Η πρώτη είναι, ότι δεν έχει καμιά μιά καμιά βάσι ή «πρόβλεψις» ότι τάχα είναι μοιραίο κι' αναπόφευκτο να σήση ο πολιτισμός μας. Τίποτε δεν μᾶς λέει, ότι είναι μοιραίο κι' αναπότρεπτο να ἐπέλθῃ τὸ τέλος κι' ὁ ὄλεθρος, τίποτε δεν μᾶς δείχνει, πὼς ὁ σημερινὸς μαρasmus εἶναι ἀθεράπευτος.

Ἡ δεύτερη πρότασις εἶναι, ὅτι πάλι δεν ἔχει καμιά βάσι ἢ «πρόβλεψις» ὅτι ὅλα θὰ πᾶν καλά μόνα τους, ὅτι ἡ δοκιμασία θὰ περάσῃ, ὅπως πέρασαν τάχα καὶ τόσες ἄλλες στὴν ἱστορία. Πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς δεν «ἐπέρασαν» καθόλου, ἀλλὰ ἔφεραν τὸν ὄλεθρο. Μερικὸν ὄλεθρο τότε, γιατί μερικὴ ἦταν ἡ δοκιμασία. Κι' ὁ γενικὸς ὄλεθρος τώρα δεν εἶναι μοιραίο (ἢ ἂν θέλετε ἀντιμοιραίο) ν' ἀποφνεχθῇ. Τίποτε δεν τὸν ἀποκλείει ἐκ τῶν προτέρων. Κι' ἂν ἡ σημερινὴ ἀρρώστια δεν εἶναι ἀθεράπευτη, τίποτε δεν μᾶς λέει ὅτι θὰ θεραπευθῇ μόνη της.

Καὶ ἡ τρίτη πρότασις: Ἐπομένως, ἀφοῦ δεν ἔχομε κανένα δεδομένο νὰ δεχθοῦμε ὅτι εἶτε ἡ μιὰ εἶτε ἡ ἄλλη ἔκβασις θὰ δοθῇ ἀπὸ τὸ ἀναπόφευκτο «μοιραίο», ἡ ἔκβασις θὰ δοθῇ, πάντως θὰ ἐπηρεασθῇ σημαντικώτατα, ἀποφασιστικά, ἀπὸ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἔκβασις θὰ εἶναι σὲ σημαντικό, σὲ κρίσιμο μέρος τοὐλάχιστον, «ἔργον», καρπὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Ἡ ἀπαισιόδοξη ἢ ἡ αισιόδοξη ἀπάντησις θὰ δοθῇ ὄχι a priori ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀναλόγως τοῦ πὼς ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν σημερινὴ κρίσι καὶ θὰ ἀγωνισθῇ (ἢ δεν θὰ ἀγωνισθῇ) γιὰ τὴν ὑπερνίκησί της.

Πρᾶγμα πὸν σημαίνει, πὼς τὸ μεγάλο μας πρόβλημα εἶναι καὶ πρόβλημα δεοντολογικό. Τὸ πρόβλημα «κατὰ πὸν πᾶμε» γίνεται ἔτσι ἐρώτημα: Τί πρέπει νὰ κάμωμε «τί με δεῖ ποιεῖν, ἵνα σωθῶ;»

Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα κάνει τὴν κρίσι τοῦ πολιτισμοῦ μας, ζωῆς πηγῆ. Γιατί ἂν ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀντικρύσῃ τὸ ἐρώτημα αὐτό, ἀποφασισμένους νὰ ἀγωνισθῇ

γιὰ νὰ κάμῃ πραγματικότητα τὴν ἀπάντησι, τότε, μόνο με τὸ νὰ θέσῃ στὸν ἑαυτοῦ του μ' αὐτὸν τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ἐνίκησε κι' ὅλας. Ἡ κρίσις τοῦ πολιτισμοῦ ἔχει κι' ὅλας, ἀπὸ μιὰν ἄποψι ἔστω, ὑπερνικηθῇ. Γιατί καὶ μόνῃ ἢ σοβαρῇ, ἀντικειμενικῇ κι' ἀποφασιστικῇ ἀπασχόλησι με τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι ἀγών. Καὶ ἕνας πολιτισμὸς πὸν ἀγωνίζεται, εἶναι πολιτισμὸς πὸν ἀκμάζει. Κι' ἂν ἔδειξε γήρατος συμπτώματα «ἀνακαινισθῆσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης» του.

ΣΤ'.

Θὰ ἠθέλαμε ἴσως, καθ' ἕνας ἀπὸ μᾶς, νὰ ἔδινε τὴν ἔμπρακτῃ ἀγωνιστικῇ ἀπάντησι κάποιος ἄλλος, ὥστε ἐμεῖς καὶ τὸν κόπο καὶ τὴν εὐθύνη νὰ ξεφύγωμε. Ὁμως αὐτὸ δεν γίνεται. Καθ' ἕνας μας θὰ μιλήσῃ καὶ ἴσως θὰ παλαίψῃ με τὴν συνείδησί του, γιὰ νὰ πάρῃ, νὰ ἀποσπάσῃ τὸ πρόσταγμα πὸν ἀπευθύνεται σ' αὐτόν. Αὐτὴ ἡ ἀτομικὴ ἀντιμετώπισις ὑποβοηθεῖται μὰ δεν μπορεῖ ν' ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πὸν πρέπει νὰ κάμῃ τὸ σύνολο. Θεοῦ βολῆ εἶναι, οὔτε τὸ ἄτομο νὰ μορῇ νὰ ἴσῃ μονωμένο ἀπὸ τὸ σύνολο, οὔτε τὸ σύνολο νὰ μορῇ νὰ καταπιῇ τὸ ἄτομο. Χρειάζεται λοιπὸν ὅλων μας ὁ ἀγών, ὅλων μας ἡ προσωπικὴ συμβολή. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά εἴμαστε τόσο ἐνωμένοι ὅλοι μας στὴν ἐνότητα τοῦ κινδύνου πὸν περνᾷ ὁ πολιτισμὸς μας, ὥστε τοῦ καθ' ἑνὸς μας ὁ καλὸς ἢ κακὸς προσανατολισμὸς ἔσπαῖ με κάποιον τρόπο στὸ σύνολο. Κάθε πὸν ἕνας μας παίρνει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τὸν σωστὸ δρόμο, ὅλος ὁ πολιτισμὸς μας κάνει ἕνα βῆμα πρὸς τὴν καλὴν ἔκβασι. Καὶ νομίζω πὼς ἀπὸ ὅλες τίς ἄκαρπες, μὰ καὶ θεωρητικὰ ὀλότελα αὐθαίρετες μοιρολατρεῖες ἕνα τέτοιο βῆμα ἔχει μεγαλύτερη, ἀσύγκριτα μεγαλύτερη ἀξία!

Καὶ γίνονται οἱς ἡμέρες μας πολλὰ τέτοια βήματα. Κι' αὐτὰ τὰ βήματα συνιστοῦν τὴν ὄχι ἄκριτη παρὰ κριτικὴ κι' ἀληθινὰ ρεαλιστικὴ αισιοδοξία γιὰ τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ γιὰ νὰ γίνουν τέτοια βήματα, ὅλο καὶ περισσότερα, ὅλο καὶ σταθερότερα, θέλει νὰ βοηθῆσῃ —τὸ μὲν κατ' ἀξίαν ἀδύνατον, τὸ δὲ κατὰ

δύναμιν ευαγές—κι' ή έρευνα πού άρχίζει με τούτο τó άρθρο.

Μιά τέτοια έρευνα άναφέρεται κατ' άνάγκην σέ προβλήματα βασικά και πανανθρώπινα. Δέν άποφεύγεται αυτό. Για τόν λόγον τούτον και όσοι (δέν ξέρω πόσοι, αλλά όσοι) τήν παρακολούθησουν, άς μήν παραξενευθούν για τήν γενικότητά της, πού έμποδίζει νά έξετασθούν τά ειδικώτερα, τά ζητήματα πού μās σπαράζουν τώρα τήν καρδιά, έδω στήν έλληνική χιλιοβασανισμένη πραγματικότητα. Όσοι θά παρακολούθησουν τούτη τήν έρευνα θά πρέπει γά συμεριζώνται με τήν στήλη τούτη τήν πεποίθησι πώς ή θεώρησις τού γενικού και τού πανανθρώπινου είναι συγχρόνως και τού ειδικώτερα ελληνικού σπουδή. Ό τόπος τούτος (όσο κι' άν νομίζομε ότι τó πολυλέμε, όμως δέν τó τονίζομε όσο πρέπει) είναι ή κοιτίς τού πολιτισμού κι' αυτό είναι άπέραντο σέ συνέπειες. Η κρίσις τού πολιτισμού γίνεται αισθητή στην Έλλάδα περισσότερο παρά σέ κάθε άλλη χώρα, γιατί στόν τόπο τούτο ξεσπā πάντοτε ή ήθικη κατάπτωσης τών... μεγάλων, ή χρεωκοπία τών διακηρύξεων πού δέν είχαν κάλυμμα, τών άστηρίκτων άνθρωπιστικών έπαγγελιών, τών μεγάλων λόγων και «χαρτών» και «δρων» ή άξιοθρήνητη διάψευσις. Ό,τι γενικά είναι άπογοήτευσις για τó κατάντημα τού πολιτισμού μας, στην έλληνική ψυχή είναι πικρία.... πού θυμίζει τήν χολήν εκείνη τού μεγάλου Μαρτυρίου.

Στήν πικρία τούτη φανερώνεται τού πολιτισμού μας ή χρεωκοπία. Κι' άν κανείς

ρωτήση πού τó ξέρομε πώς ξεέπεσε ό πολιτισμός μας, έμεις οι Έλληνες έχομε, άλλοίμονο, πρόχειρη τήν άπάντησι. Είναι ή χολή πού μ' αυτήν ποτίζει ό πολιτισμός μας ένα λαό πού από τήν άπότατη αρχαιότητα ως τó προσφατώτατο παρελθόν ήταν ό πρόμαχος του. Σ' έμās έξέεσπασε ή σαπίλα—γι' αυτό πονούμε. Από τούς μεγάλους προέρχεται—γι' αυτό ίσως μās εμπαιζουν. Δέν τούς ζηλεύομε. Τούς λυπόμαστε και τούς οικτείρομε για τήν άναισθησία τους... τού πνευματικού μαρασμού δείγμα άλάθητο. Και τούς ευχόμαστε νά συνέλθουν. Κι' όσο για τόν πικραμμένο λαό, πού έχει τήν τιμή νά είναι ό άδικούμενος γιατί είναι όλότελα άταίριαστος με τή σαπίλα τού πολιτισμού τούτου, αυτή ή άδικία και αυτή ή πικρία άπεργάζονται, μέσα στην αιώνια διαλεκτική πού διέπει τήν ιστορία, τήν πνευματική λύτρωσι από τόν ψευτοπολιτισμό πού τς έδημιούργησε.

Η λύτρωσις αυτή με τά διδάγματά της, τόν σωστό προσανατολισμό έμπρός στό μεγάλο δράμα πού λέγεται χρεωκοπία τού σημερινού πολιτισμού, θά φέρη μιá καινούργια Έλλάδα. Άρκει νά κάμωμε όλοι μας τó χρέος μας.

Κι' αυτό σημαίνει πριν άπ' όλα—ας τολμήσω νά τó πώ, όσο κι' άν παραξενέψη—ν' άνανεώσωμε τόν πνευματικό μας όπλισμό. Αυτό θά είναι ή καλύτερη άπάντησις στην έγκληματική άδικία. Θά είναι εκδίκησις.

Και ό ένδοξος τούτος τόπος χρωστā εις τήν πνευματικά άβιταμινωμένην ανθρωπότητα μιá τέτοια σώτειρα εκδίκησι!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

ΠΩΣ ΚΑΘΟΔΗΓΕΙ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ Ο ΙΣΙΔΩΡΟΣ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΗΣ

Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, ὁ ὁποῖος δικαίως ὀνομάσθη χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Ἕλληνες Πατέρες δὲν ἔδογματίσαν μόνον περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐφιλοσόφησαν περὶ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος προσπαθοῦσαν νὰ κάμουν προσιτὸν τὸ ἀπροσπέλαστον μυστήριον τῆς θεότητος. Ἀπὸ τὸ ἄλλο καθωδηγοῦσαν τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ τὸν ἀνυψώσουν εἰς τὴν σφαιραν τοῦ θείου. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς θεολόγους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συγχρόνως καὶ ἀνθρωπολόγοι, εἶναι ὁ Ἰσιδωρος Πηλουσιώτης περὶ τὸ 400 μ. Χ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀνετράφη μέσα εἰς τὸ πνευματικὸν κλίμα τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον συνεδύαζε τόσον στενὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ χριστιανικὴν παράδοσιν καὶ εἶχεν ἀναδείξει ἓνα Ὁριγένη, ἓνα Κλήμεντα, ἓνα Ἀθανάσιον. Τὴν πλουσίαν αὐτὴν παιδείαν του συνεδύασεν ὁ Ἰσιδωρος μὲ ἐπιμελῆ καλλιέργειαν τῆς ἀρετῆς καὶ μὲ βαθεῖαν διείσδυσιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔργον ποῦ ἄφησε δὲν εἶναι τόσον ἔργον λογιότητος, ἀλλὰ καθοδηγήσεως. Δὲν ἔγραψε πραγματείας, ἀλλ' ἐπιστολάς, μὲ τὰς ὁποίας καθωδηγοῦσε ἀπὸ τὸ ἡσυχαστήριον τοῦ Πηλουσίου τῆς κάτω Αἰγύπτου κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας. Διὰ τοῦτο συχνὰ ὁ καθοδηγητὴς γίνεται καὶ διαιτητὴς, ἄλλοτε δὲ καὶ ἐλεγκτὴς, ὁ ὁποῖος δὲν διστάζει νὰ ἐπιτιμῆσιν μὲ δριμυεῖαν γλῶσσαν οὔτε αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα Θεοδοσίον Β' καὶ τὸν ἰσχυρότατον Ρουφῖνον. Ἐνα σκοπὸν ἔχει: πῶς θὰ καθοδηγήσῃ καὶ θὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τὸ τεράστιον αὐτὸ ἔργον τῆς ἀνθρωπίνης καθοδηγήσεως θὰ τὸν παρακολουθήσωμεν διὰ μέσον τῶν δύο χιλιάδων ἐπιστολῶν του, αἱ ὁποῖαι εἶναι δημοσιευμένα εἰς τὴν Πατρολογίαὶν τοῦ Migne (τ. 78) καὶ αἱ ὁποῖαι θεωροῦν-

ται προϊόντα «ἐνὸς καλλιεργημένου πνεύματος καὶ μιᾶς φλογερᾶς καρδίας» (Bareille) (1).

Ἐφ' ὅσον ὁ Ἰσιδωρος προσπαθεῖ νὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρῶτον πιστεύει εἰς τὴν ἀξίαν του. Ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, φρονεῖ ὅτι ὁ «ἄνθρωπος» εἶναι μικρὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος μετέχει ὅλων τῶν στοιχείων ποῦ ἀπαρτίζουσι τὸ σύμπαν (1, 259) καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ του εἶναι θεία. Ἀναλύων πρὸς τὸν Σεραπίωνα τὴν ψυχικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἀνθρώπου, τονίζει ποῦ ἔγκειται ἡ ὑπεροχὴ του. Τίποτε, λέγει, δὲν εἶναι τόσον ἐνδοξον παρὰ ἀνθρώποις καὶ εὐδόκιμον παρὰ Θεῷ, ὅσον «τὸ δύνασθαι μὲν ἂ βούλεσθαι πράττειν, ἀεὶ δὲ φιλάνθρωπα καὶ βούλεσθαι καὶ πράττειν» (2, 15). Ὅστε ἐλευθερία καὶ φιλανθρωπία εἶναι δύο βασικά γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως θὰ ἴδωμεν καὶ παρακάτω. Καὶ πρὸς τὸν σοφιστὴν Ἀρποκραῖν ὡς ἐξῆς χαρακτηρίζει τὰ τρία ψυχικὰ προσόντα τοῦ ἀνθρώπου: «Θεῖον μὲν τι χρῆμα ὁ λόγος, θεϊότερον δὲ ἡ ἀρετὴ, θεϊότατον δὲ ἡ πίστις». Ὅποιος συνδυάζει τὰ τρία αὐτά, εἶναι ἀνυπέροβλος καὶ τέλειος. Ὅποιος ὕστερεῖ καὶ μάλιστα εἰς τὸ προτιμότερον, αὐτὸς εἶναι ἀτελής (5, 162). Εἰς παρόμοιον συμπέρασμα καταλήγει καὶ ἡ πρὸς Πέτρον σχολαστικὸν ἐπιστολή: «Μόνος ἐστὶν ἐλευθεριώτατος καὶ ἀρχικώτατος (καὶ αὐτῶν γὰρ τῶν Βασιλέων βασιλικώτερος) (2), ὁ

(1) Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἠσυχολήθη μὲ τὸν Ἰσιδωρον Πηλουσιώτην ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Δ. Σ. Μπαλάνος. Ἐκ τῶν ξένων οἱ Heumann, Niemeyer, Bouvy, Aigrain, Glück, Bober, Turner, Sicking, Lyon, Bayer κ. ἄ.

(2) Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τόσον ἐνωρὶς ἀπαντᾷ ἡ ἔκφρασις αὐτὴ καὶ μάλιστα ἐν ἠθικῇ ἐννοίᾳ.

τῶν παθῶν ἀτηλλαγμένοις» (3, 133). Τόσην ἀξίαν ἀποδίδει ὁ Πηλουσιώτης εἰς τὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος συνδυάζει λογικὴν, ἀρετὴν καὶ πίστιν. Τὸ ἴδιον ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου ζωγραφίζει καὶ πρὸς τὸν ἀναγνώστην Θεόφιλον, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου Τιμόθεον. Τὸν χαρακτηρίζει ὡς «ἀνάκτορον σωφροσύνης, ἐστὶαν φρονήσεως, ἀκρόπολιν ἀνδρείας, μητρόπολιν δικαιοσύνης, ταμειὸν φιλανθρωπίας, τέμενος ἡμερότητος καί, συλλήβδην, πασῶν τῶν ἀρετῶν θησαυρόν» (2, 151). Εἶναι αἱ τέσσαρες ἀρεταὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἐπὶ πλεον ἢ φιλανθρωπία καὶ ἡμερότης τῶν Χριστιανῶν.

Ἐὰν τόσον εἶναι τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, ἐννοεῖ κανεὶς πόση εἶναι ἡ ἀθλιότης τοῦ ἀναξίου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ὡς σκοπὸν καὶ στολισμὸν τὴν ἀρετὴν. Ὁ τοιοῦτος, καὶ ἂν ἔχη ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου καὶ ἂν ἀξιοθῆ νὰ γίνῃ βασιλεὺς, εἶναι μηδὲν καὶ δικαίως κατατάσσεται «ἐν τοῖς ἀνδραποδωδεσάτοις» (3, 169). Ἐκείνος πὸν ὑπεδουλώθη «εἰς τὰ ἀνελεύθερα πάθη» ὁμοιάζει μὲ ἡνίοχον, ὁ ὁποῖος ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄρμα του καὶ σύρεται ἀπὸ τὰ ἡνία καὶ συμπλέκεται εἰς αὐτά (5, 384). Καταντᾷ δὲ ἀγριώτερος τῶν ἀγρίων θηρίων, διότι φθάνει εἰς τὴν παράφρῃσιν θηριωδίαν (3, 208).

Βεβαίως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ αὐστηρὰ διάκρισις τῶν ἀνθρώπων εἰς καλοὺς καὶ κακοὺς. Ὁ Ἰσίδωρος πιστεύει ὅτι ὅλοι ἔχουν καὶ ἐλαττώματα καὶ πλεονεκτήματα, ἀλλὰ «τοὺς μὲν εὐδοκίμους καὶ ἀρίστους μικρὰ μὲν ἔχειν τὰ ἐλαττώματα, μέγιστα δὲ τὰ κατορθώματα» καὶ ἀντιστρόφως. Κανεὶς δὲν εἶναι «οὔτε ἐλαττωμάτων ἄμιγρος, οὔτε κατορθωμάτων ἔρημος» (3, 248, 4, 116). Αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν βασικὴν πεποίθησιν τοῦ Ἰσίδωρου, πὸν χαρακτηρίζει τὴν ἐρυθρίτητα τῆς ἀνθρωπολογικῆς του σκέψεως.

Ἄς παρακολοθησῶμεν τώρα μερικὰ ἠθικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Ἰσίδωρον. Ἐν πρώτοις ἡ χριστιανικὴ ζωὴ δὲν εἶναι τύπος φαρισαϊκός, ἀλλὰ ζωὴ ἐσωτερικὴ πὸν γεμίζει τὸν ὅλον ἄνθρωπον. Δὲν εἶναι «δόκησις», ἀλλὰ πράξις (1, 79). Ὁραία διατυπῶνται ἡ ἀ-

λήθεια αὐτὴ εἰς τὴν λακωνικὴν ἐπιστολὴν πρὸς Παῦλον, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται εἰς τὴν ἐξῆς φράσιν: «Ὅπως τὸν φιλόσοφον δὲν τὸν φανερῶνει ἡ στολὴ καὶ ἡ βακτηρία, ἀλλ' ἡ παρρησία καὶ ἡ πολιτεία, οὕτω καὶ τὸν χριστιανὸν ὄχι τὸ σχῆμα καὶ ὁ λόγος, ἀλλὰ ὁ τρόπος καὶ ὁ βίος ὁ σύμφωνος μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον (4, 34). Θαυμασία εἶναι καὶ ἡ σχετικὴ παραίνεσις πρὸς τὸν Ζήνωνα: Μὴ παραβάλῃς τὸν ἑαυτὸν σου, τοῦ λέγει, πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δέχονται μὲν περιχαρῶς τὸ θεῖον κήρυγμα, δὲν μεταφέρουν ὅμως τὸν σπόρον εἰς τὸ βάθος τῆς διανοίας. Αὐτοὶ εἶναι ἐπιπολαϊόφυτοι καὶ ἐπιπολαϊόρριζοι, καὶ ξηραίνονται συντομώτερα ἀπὸ τὸν λόγον, χωρὶς νὰ γάλουν καρπὸν. Ἄλλὰ νὰ ὁμοιάσῃς πρὸς τοὺς βαθυρρίζους καὶ πολυρρίζους καὶ πολυκαλάμους καὶ πολυκάρπους πὸν γέρονουν τὰ στάχυα των ἀπὸ τὸν ἀφθονον καρπὸν καὶ καλοῦν κοντὰ τους τὴν δρεπάνην τῶν θεριστῶν (2, 111).

Μὲ τέτοιον πλοῦτον εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων εἰκονίζει ὁ Ἰσίδωρος τὸν ἐσωτερικὸν θησαυρὸν τοῦ ἑναρέτου. Ἐτσι αἰσθάνεται τὴν ἀρετὴν ὡς βίωμα ζωντανὸν καὶ ὄχι ὡς παράγγελμα θεωρητικόν. Εἶναι κάτι πὸν μᾶς ἐνθυμίζει πάντοτε τοὺς «κομῶντας ἀστάχους καὶ ὑπὸ τοῦ καρποῦ βριθομένους» τῆς ἀνωτέρω εἰκόνας.

Δεῖγμα ἐπίσης τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀνιδιοτέλεια. Ἡ ἀρετὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀνιδιοτελής, «τὸ καλὸν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν πράττουσα... οὔτε διὰ μισθόν, οὔτε διὰ τιμωρίαν, οὔτε διὰ πρόφασιν τινα βιωτικὴν, ἀλλὰ διὰ τὸ τῷ Θεῷ φίλον, πράττουσα τὸ δέον» (4, 5). Ἴδου ἡ ἀληθὴς ἀξιολόγησις: «Ἐἰ μὲν δι' αὐτὸ τὸ καλὸν τις πράξει, μείζονα ἔχει μισθὸν τοῦ διὰ μισθὸν αὐτὸ ποιοῦντος· εἰ δὲ διὰ μισθὸν θεῖον, ἐν δευτέρᾳ τάξει τάξεται· εἰ δὲ δι' ἔπαινον ποιεῖ, ἔξει τοῦτο, δι' ὃ καὶ πεποίηκεν» (4, 41). Ὁραία ἀπάντησις δι' ὅσους κατηγοροῦν τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν ὡς συμφεροντολόγον...

★

Γνώρισμα τῆς ἀρετῆς δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐσωτερικότης καὶ ἡ βαθύτης. Εἶναι καὶ τὸ μέτρον. «Ἡ συμμετρία τῆς

ἀρετῆς» εἶναι μία ἔννοια, εἰς τὴν ὁποίαν ἰδιαίτερος ἐνδιατρίβει ὁ Ἰσίδωρος, ὅπως καὶ κάθε γνήσιος ἀνθρωπιστής. «Ὡσπερ οἱ ἄριστοι τῶν ἀγαματοποιῶν σταθμῶνται τὴν συμμετρίαν... οὕτω καὶ οἱ τῆς ἀρετῆς δημιουργοὶ τὴν συμμετρίαν ἐκβαίνειν οὐκ ἂν εἴεν δίκαιοι» (5, 188). Ἔτσι ἡ συμμετρία τῶν ἀρετῶν δημιουργεῖ τὸ κάλλος τῆς δικαιοσύνης, τὸ ὑπέρκalon κάλλος (3, 268). Ὅπως τοῦ σωματικοῦ κάλλους ὄρος εἶναι ἡ τῶν μελῶν συμμετρία, οὕτω καὶ τοῦ ψυχικοῦ κάλλους ἔσχατος ὄρος εἶναι ἡ τῶν ἀρετῶν συμμετρία (3, 131), τονίζει ὁ βαθὺς ἀνατόμος τῆς ψυχῆς. Καὶ συγκεκριμένως, ἀκολουθῶν τὸν Ἀριστοτέλη, ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ εἶναι μέσότης μετὰ τῶν ἀκροτήτων, διότι ὑπερβολὴ ἀρετῆς δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς κακίαν. Οὕτως «ἢ εὐσέβεια, ἀσεβείας καὶ δεισιδαιμονίας μέση τυγχάνουσα, ἑκατέραν ἀποκηρύττει, ἢ φρόνησις μέση ἀφελείας καὶ κακουργίας ἔστηκεν, ἢ ἐλευθεριότης ἀσωτίας καὶ φειδωλίας, ἢ μεγαλοψυχία ἀλαζονείας καὶ ταπεινότητος, ἢ δὲ ἀνδρεία θρασύτητος καὶ δειλίας (3, 320, 321, 121 κλπ.). Ἡ μέση ὁδὸς εἶναι ἡ βασιλικωτάτη (4, 210).

Αὐτὴν τὴν τόσον κλασικὴν καὶ ψυχολογημένην ἔννοιαν τοῦ μέτρου συνιστᾷ ὁ Ἰσίδωρος καὶ πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον, καθὼς καὶ πρὸς ἐκείνους ποῦ ἔχουν ἀναλάβει σχετικὰς εὐθύνας καθοδηγήσεως. Δὲν ἀρκεῖ, λέγει, τὸ «ἀσκεῖν», ἀλλὰ χρειάζεται καὶ τὸ «μετριάζειν πρὸς τὸ ἀσκεῖν» (1, 468). Ἐχθρὸς κάθε ὑπερβολῆς ὁ Ἰσίδωρος, συνιστᾷ πάντοτε τὸ σύμμετρον τῆς ἀσκήσεως. Ἰδοὺ μία ἐπιγραμματικὴ παραίνεσις τοῦ πρὸς Πέτρον ἀρχιμανδριτῆν: Τοὺς νέους μοναχοὺς, λέγει, νὰ μὴ ἐπιφορτίξῃς μὲ αὐστηροὺς κανόνας, διὰ νὰ μὴ ἀντιδράσῃον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, οὔτε νὰ τοὺς ἀφίνης ἀδαμάστους καὶ χωρὶς ἄσκησιν, διὰ νὰ μὴ ἐμπέσουν εἰς ραθυμίαν, ἀλλὰ βαθμιαίως νὰ τοὺς ὀδηγῆς πρὸς τὴν ἀνάβασιν. «Ὁ γὰρ ὑπερβάλλον πόνος ποιεῖ, τοῦτο καὶ πολλὴ ἀμέλεια πληροῖ· ὁ μὲν καταβάλλον, ἢ δὲ ἐκλύουσα» (1, 258).

Τὸν σπουδαῖον αὐτὸν κανόνα, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ μεγάλοι Πατέρες, τὸν ἐφαρμόζει

ὁ καλὸς θεράπων τῆς ψυχῆς καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς νηστείας. Καίτοι ὁ ἴδιος αὐστηρότατα διαιτῶμενος, συνιστᾷ ὅμως μῆτε διὰ τῆς ἀσιτίας εἰς ἀτονίαν, μῆτε διὰ τῆς πολυσιτίας εἰς ἀσωτίαν νὰ καταντῶμεν (1, 424). Οὐτε ἀρκεῖ «ἢ βρώσις καὶ πόσις καὶ στρωμνὴ Ἰωάννου (τοῦ Προδρομοῦ) πρὸς πέρας ἀσκήσεως, ἀλλὰ χρεῖα καὶ τῆς γνώμης Ἰωάννου πρὸς τελείωσιν» (1, 162). Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν ἡ ὀρθὴ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας—ἡ μετρημένη καὶ ὀλοκληρωμένη ἀντίληψις, ὅχι αἱ ὑπερβολαὶ καὶ αἱ ἐκτροπαί. Καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Πηλουσιώτης ἀναδεικνύεται «δόκιμος ζυγοστάτης» εἰς τὴν πνευματικὴν πλάστιγγα.

Ὡραία ἐφαρμόζει τὸν κανόνα τοῦ μέτρου καὶ εἰς τὸ θέμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ὀφείλει νὰ εἶναι κρείττων χαρᾶς καὶ λύπης. Ἐκεῖνοι ποῦ θέλουσιν νὰ φυλάξουσιν τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, πρέπει νὰ ἐννοήσῃον τὸ εὐμετάβολον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ νὰ κολάζουσιν τὴν ἀμετρίαν τῆς χαρᾶς, καὶ μῆτε εἰς τὴν λύπην νὰ παραδίδωνται ἀμέτρως μῆτε εἰς τὴν χαράν. Διότι ἡ πρώτη, ἐὰν δὲν κερασθῇ μὲ τὸν λογισμόν καὶ χαλινωθῇ μὲ τὴν φρόνησιν, ὀδηγεῖ εἰς θάνατον· ἢ δευτέρα, ἐὰν δὲν παραδοθῇ εἰς τὰς ἡνίας τῆς προσδοκωμένης διορθώσεως, θὰ ἐτραχηλισθῇ καὶ θὰ παρασκευάσῃ τὸν ἐκπεσμόν ἀπὸ τοῦ πρέποντος (3, 204). Ἐκεῖνος εἶναι τῶ ὄντι ἀνδρεῖος, «ὁ ἐν εὐημερίᾳ μέτριος, ἐν δὲ δυσκολίᾳ πραγμάτων ἀταπεινῶτος» (5, 76).

Καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ταπεινοφροσύνης ὁ ἴδιος χρυσοῦς κανὼν ἐφαρμόζεται. Ὁ μετριοφρων δὲν εἶναι δουλοπρεπής, ἀλλὰ συνδυάζει «μετριοφροσύνην, τὸ κατὰ μηδενὸς ἐπαίρεσθαι, καὶ ὕψος, τὸ μηδένα ἄξιον κολακεῖναι. Τοιαύτη εἶναι «ἢ παρ' ἡμῖν φιλοσοφία» (5, 1). Ταπεινοφροσύνη καὶ μεγαλοφροσύνη ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀντίθετα, ἀλλὰ ταυτόσημα. «Ἄλλο μεγαλοφροσύνη, τοῦτέστι μεγαλοψυχία, καὶ ἄλλο ὑπερηφανία, τοῦτέστιν ἀλαζονεία. Ἡ μὲν τὰ ὑπερκόσμια φαντάζεται, ἢ δὲ τὰ ἐπίγεια ὀνειροπολεῖ· ἢ μὲν τὸ θεῖον καὶ ἀοίδιμον κλέος ποθεῖ, ἢ δὲ τῆς σβεννυμένης δόξης ἐρα» (3, 186). Ὁ ἀληθὴς χριστια-

νὸς συνδυάζων ταπεινότητα καὶ ὕψος, δεικνύει ἀληθινὴν ἐλευθεριότητα (3, 264). Εἶναι μεγαλόψυχος, ἀλλ' ὄχι ὑπερήφανος. Ἄνδρείος, ὄχι θρασύς. Ἐπιεικής, ὄχι δουλοπρεπής. Μετριόφρων, ὄχι ταπεινοφροσύνην ὑποκρινόμενος. Ἐλευθέριος, ὄχι δουλικός. Ποῖος καλύτερος ὀρισμὸς τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου θὰ ἠμποροῦσε νὰ διατυπωθῇ;

Ὁ Ἰσίδωρος, σὰν γνήσιος χριστιανὸς καὶ γνήσιος Ἕλληνας, ἀποστρέφεται τὰ ἀνελεύθερα πάθη, καὶ ἰδίως τὴν κολακείαν τὴν ὁποῖαν θεωρεῖ πάθος ἀνελεύθερον, αἰσχρὸν καὶ ἀνδραποδώδες. Τὸ φοβερότερον πράγμα θεωρεῖ, ὅταν ἐπαινεῖται ἢ κακία καὶ δὲν θεωρεῖται κἂν κακία (4, 148). Τοὺς δὲ κόλακας συνιστᾷ νὰ ἀποφεύγωμεν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ὑβριστάς, διότι αὐτὸ τὸ πάθος ἔχει περισσοτέραν λύμην (5, 62).

★

Μὲ ὅλα αὐτὰ φιλοτεχνεῖ ὁ Ἰσίδωρος τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου. Σμιλεῖται τὸν τύπον τοῦ ἰσοροπημένου ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ἡ χάρις καὶ ἡ ἀρμονία. Δὲν τὸν θέλει ἄσαρκον καὶ ἀεροβατοῦντα, ἀλλὰ ζωντανὸν καὶ προσγειωμένον. Αὐτὸ φαίνεται ἀκόμη καλύτερα, ὅταν τὸν παρακολουθήσωμεν εἰς τρία κεφάλαια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς: περὶ ἐργασίας, περὶ σώματος καὶ περὶ ἀγωγῆς. Καὶ εἰς αὐτὰ φαίνονται αἱ δύο βασικαὶ καὶ κατευθυντήριαι ἰδέαι του: ἡ συμμετρία καὶ ἡ εὐρύτης.

Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐργασίαν ἀπαντῶν εἰς τὸν σχολαστικὸν Θεόδωρον, ὁ ὁποῖος ἐξῆυριζε τὴν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν, φέρει τὸ παράδειγμα τοῦ Μυτιληναίου Πιττακοῦ, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ βασιλεύς, ἠσχολεῖτο εἰς τὸν μύλον, «καὶ ἐνεργῶς γυμναζόμενος καὶ τὴν τροφήν ἐργαζόμενος (1, 470. 1, 49).

Ὡς πρὸς δὲ τὸ σῶμα συνιστᾷ νὰ φροντίζωμεν περὶ αὐτοῦ «ὅσον ἀνάγκη» καὶ νὰ τὸ θεραπεύωμεν ὡς ὄργανον τῆς ψυχῆς. Δὲν εἶναι ἐναντίον αὐτῆς, ἀλλ' ὄργανον καὶ κιθάρα. Διὰ τοῦτο ἔχει ἀνάγκην ἐπιμελείας, «οὐκ ἀπολαύσεως ἀνοφελούς' τροφῆς, οὐ τρυφῆς· αὐταρκειάς, οὐ πλησμονῆς», ἐὰν θέλωμεν νὰ εἶναι σύμμαχον καὶ ὄχι πολέμιον τῆς ψυχῆς (2, 19. 2, 53. 5, 329).

Ἄλλὰ καὶ αἱ περὶ ἀγωγῆς γνώμαί του εἶναι μετρημένα καὶ... συγχρονισμένα. Ἰδοὺ μερικὰ ἀπὸ τὰ παιδαγωγικά του ἀξιώματα:

α') Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ εἶναι παιδευτῆς μᾶλλον διὰ τῶν τρόπων παρά διὰ τῶν λόγων, παρέχων τὸν βίον του ὡς ἀρχέτυπὸν τινα χαρακτηῖρα· οὐ γὰρ ὁ λόγος τοσοῦτον, ὅσον ὁ βίος εἰς ἀρετὴν ἐνάγει» (5, 348).

β') «Τὸ βιάζεσθαι καὶ ἔλκειν πρὸς εὐσέβειαν τοὺς αὐτεξουσίους γεγονότας» δὲν εἶναι εὐπρεπές (3, 363).

γ') «Οὐ πάντες τοῖς αὐτοῖς χαίρουσιν, οὐδὲ πάντες τοῖς αὐτοῖς θεραπεύονται βωηθήμασιν, ἀλλ' ὅσος τῶν παθῶν ὁ ἐσμός, τοσοῦτος καὶ ὁ τῶν θεραπειῶν» (5, 251).

δ') «Οὐ τύπτειν, οὐ λοιδορεῖν, ἀλλ' ἐλέγχειν μετὰ παρησίας» (5, 290).

Μὲ τὰ τέσσαρα αὐτὰ παιδαγωγικά ἀξιώματα—τοῦ παραδείγματος, τῆς πειθοῦς, τῆς ποικιλομόρφου παιδαγωγίας καὶ τοῦ μὴ τύπτειν—δὲν ἐξαντλεῖται ἡ παιδαγωγικὴ σοφία τοῦ Ἰσιδώρου. Ἀπλῶς λαμβάνει κανεὶς μίαν ἰδέαν τοῦ πῶς ἐφαρμόζει τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα εἰς τὰ δύσκολα αὐτὰ θέματα. Τὴν ἰδίαν παιδαγωγικὴν τακτικὴν ἐφαρμόζει ὁ Πηλουσιώτης καὶ διὰ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἐνηλίκου. Σύνθημά του καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ ἑξῆς: «Οἱ μέτρω ἀρίστω χρώμενοι οὔτε ὑβρίζουσιν οὔτε θωπεύουσιν, ἀλλὰ κεράσαντες τῇ παρησίᾳ τὴν αἰδῶ καὶ τῇ ἐπιτιμῆσει τὴν προσηνείαν, οὕτως ἐπὶ τὸ ἱατρεῦειν τοὺς ἑαυτοὺς ἀγνοοῦντας ἔρχονται» (3, 121). Αὐτὴ εἶναι ἡ θεραπευτικὴ του, θεραπευτικὴ πού δὲν παληώνει ποτέ, ὅσον καὶ ἂν προοδεύῃ ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου.

Ὡς ἐπισφράγισμα τῶν καθοδηγητικῶν ἀπόψεων τοῦ Ἰσιδώρου θὰ παραθέσωμεν τρεῖς εἰκόνας, εἰς τὰς ὁποίας σκιαγραφεῖ ὁ ἴδιος τρεῖς κοινωνικοὺς ἠγέτας: τὸν δικαστήν, τὸν ἄρχοντα, τὸν ἐπίσκοπον.

Καὶ πρῶτον ὁ δικαστῆς πρέπει νὰ εἶναι ὄχι μόνον συνετὸς καὶ ἀδέκαστος καὶ ἀνώτερος χρημάτων καὶ αἰδοῦς καὶ κολακείας καὶ φόβου, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὀξυδερκής, ὥστε νὰ ἐπιβάλλῃ ποινὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ πταισματος. «Ἐν γὰρ τοῖς πταισμασιν οὐ τὸ εἶδος ζητεῖται

μόνον τοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ ἁμαρτάνοντος καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος καὶ τὸ γένος, καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν εἰ ἐλυπήθη, εἰ ἤσθη, εἰ ἀναληγῆτως διετέθη, εἰ ἐνέμεινεν, εἰ μετέγνω, εἰ ἐκ περιστάσεως, εἰ κατὰ ἀπάτην, εἰ κατὰ μελέτην. Καὶ πολλὰ ἕτερα ἔστι, δι' ὧν ἡ βράσανος αὕτη χωρεῖ καὶ καιροῦ διαφορὰ ἐξετάζεται καὶ πολιτείας κατάστασις· οὐ γὰρ ὁ πρὸ νόμου καὶ μετὰ τὸν νόμον καὶ μετὰ τὴν χάριν τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν ἁμαρτῶν τὴν αὐτὴν δίκην ὑφέξει, ἀλλ' ὁ μὲν ἡμερωτέραν, ὁ δὲ ἀκριβεστέραν, ὁ δὲ ἀπαραιτήτων» (2, 86).

Αἱ φρεσιν αὐτὰ ἰδέαι τοῦ Ἰσιδώρου μᾶς φέρουν πλησιέστατα πρὸς τὸ «κεντρικὸν αἴτημα τῆς συγχρόνου ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς, ὅπερ εἶναι ἡ ἐξατομίκευσις τῆς ποινικῆς μεταχειρίσεως τοῦ ἐγκληματήσαντος προσώπου, ἐπὶ τῷ τέλει ἐνεργωτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας καταπολεμήσεως τοῦ ἐγκλήματος», (Ἐισηγητικὴ ἔκθεσις Ποινικοῦ Κώδικος) (3).

Κατ' ἀναλογίαν τὸν ἄρχοντα τὸν θέλει ὁ Ἰσίδωρος εὐσεβῆ, νομοταγῆ, δίκαιον, μετριόφρονα, φιλάνθρωπον καὶ ἀνεξίκακον, ἀγαθὸν πρὸς τοὺς ἐναρέτους καὶ φοβερόν πρὸς τοὺς πονηροὺς. Ἐπιγραμματικώτατα συμβουλεύει τὸν ἄρχοντα Αὐσόνιον:

«Καλῶς ἄν, ὦ ἐλλογιμώτατε, διοικήσεις τὴν ἀρχὴν, εἰ τοῦ μὲν δικαίου φύλαξ ἀκλινῆς γένοιο, ἴσον δ' ἀπόσχοιο ἀπεχθείας ἀδίκου καὶ χάριτος· καὶ ἐν μὲν τοῖς ἤθεσι τὴν δίκην, ἐν δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αἰδῶ, ἐν δὲ τοῖς χεῖλεσι τὴν πειθῶ χορευούσαν ἔχοις· τὸ δὲ ξίφος ἄχραντον, ὡς ἐνδέχεται, τηρήσεις, ταῖς ἀπειλαῖς τὰ παίσματα προαναστέλλων» (3, 263). Νομίζει κανεὶς ὅτι διαβάξει τὸν Ἰσοκράτη, ὅταν παρακολουθῆ τὰς συμβουλὰς αὐτὰς καὶ τόσας ἄλλας τοῦ Ἰσιδώρου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας.

Ἄλλ' ἂν πρὸς κάθε ἡγήτην ὁ Ἰσίδω-

ρος εἶναι ὁ καλὸς καθοδηγός, τοῦτο ἰσχύει ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἡγέτας, τοὺς ὁποίους δὲν παρέλειπε οὔτε νὰ συμβουλεύῃ οὔτε νὰ ἐλέγξῃ. Μὲ ζωηρὰ χρώματα εἰκονίζει τὸ εὐρύτατα κοινωνικὸν καὶ ἀνθρωπιστικὸν ἔργον τοῦ ἐπισκόπου: «Ἐπίσκοπος ἐξ αὐτοῦ τοῦ δνόματος τὴν οἰκίαν ὀφείλει οἰκονομίαν ἐπίστασθαι. Ἐπισκοπεῖν αὐτὸν χρὴ τὰς ἐφόδους τῶν θηρῶν τῶν ἀοράτων καὶ τῶν ἀφανῶν, τὰς τῆς Ἐκκλησίας ραθυμίας, τὰς τῶν μοναχῶν ὀλιγωρίας, τὰς τῶν ἀδίκων ἐπηρείας, τὰς τῶν χρηρῶν δυσπραγίας, τὰς τῶν ὀρφανῶν ἀπορίας, τὰς τοῦ θυσιαστηρίου ὑπονοίας, τὰς τῶν διακονούντων καχεξίας, τὰς τῶν νέων κακοπραγίας, τὰς τῶν παλαιῶν κακοβουλίας καὶ ὅλοι εἶναι ὀφθαλμὸν πάντα ὀρῶντα καὶ μηδὲν παρορῶντα, ὧν εἴ τι ἀμεληθεῖ, οὐκ αὐτὸς μόνος παιδεύεται, ἀλλὰ καὶ πᾶσα πολλὰκις σὺν ἐκείνῳ ἡ Ἐκκλησία» (1, 149 καὶ 3, 216).

★

Μέσα εἰς τὸ δύσκολον αὐτὸ ταξεῖδι τῆς ἀνθρωπίνης καθοδηγήσεως ὁ Ἰσίδωρος ἀναδεικνύεται πάντοτε ὁ συνετὸς πλοηγός. Εἶναι ὁ καλὸς προπονητὴς εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῆς ψυχῆς, εἰς «τὰ περὶ ψυχῆς Ὀλύμπια». Ὡς καθοδηγὸς ἔχει καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειρὰν του τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς ἄλλους κλασικούς(4), πολὺ δὲ περισοότερον τὸν εὐαγγελικὸν λόγον καὶ τὸν κατ' ἐξοχὴν ἐρμηνευτὴν του, τὸν Χρυσόστομον. Εἰς τὴν μεγάλην καθοδηγητικὴν του προσπάθειαν τέσσαρες εἶναι αἱ κατευθυντήριοι γραμμαί του: ἡ εὐρύτης καὶ ἡ ἐσωτερικότης, ἡ συμμετρία καὶ ἡ ἐλευθεριότης: ἀρχαὶ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικαὶ καὶ εὐαγγελικαί, πρὸ ἀντανακλοῦν ἀπτικὸν οὐρανὸν καὶ Τιβεριάδα. Ἀρχαὶ ὄχι νεκραὶ, ἀλλὰ ζωνταναί, πρὸ ἐμπνέονται ἀπὸ τὸν Λόγον καὶ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ ὀδηγοῦν αἰωνίως τὸν ἄνθρωπον «εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας».

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

(3) Εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς ἐνοίας τοῦ χριστιανικοῦ δικαίου κατὰ τὸν Ἰσίδωρον ἔχει γράψῃ ὁ E. Lyon ἐν *Etudes historicojuridiques, offertes à M. Th. Girard, Paris 1912.*

(4) Εἰς τὰς ἐπιστολάς του ἀναφέρει περὶ τὰ 100 χωρὶα ἀρχαίων συγγραφέων.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΙΚΡΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΑΛΗΘΕΙΕΣ

Χίλιοι νέοι από τη Σάμο έτοιμάζονταν πριν από λίγους μήνες, να μεταναστεύσουν ομαδικώς σε κάποια μακρινή χώρα. Και επενέβη—έγραψαν οι έφημερίδες— ο κ. νομάρχης και έματαιώσε αυτή τη φοβερή αφαιμάξη που επρόκειτο να πάθη το νησί. Κι' έπειτα; Τί καλό έβγήκε από την επέμβαση αυτή του κ. νομάρχη; Τη στιγμή αυτή, σε όλη την Ελλάδα, οι όγδόντα πέντε έλληνες στους εκατό θά αισθανθούν βαθύτατην αγαλλίαση, αν τους δώσετε ένα διαβατήριο για το έξωτερικό⁽¹⁾. Και το γεγονός αυτό, νομίζω, πρέπει ν' ανησυχήσει κάθε Έλληνα, από τον πιο τρανό άρχοντα ως τον πιο άπλο πολίτη. Γιατί φανερώνει μια κατάσταση έ π ι κ λ ι ν δ υ ν η. Φανερώνει ότι στα 130 χρόνια που είμαστε' ελεύθεροι, δεν κατορθώσαμε να κάνουμε τη χώρα μας άξια να θρέψη όλα τα παιδιά της. Και αναγκαζόμαστε, σαν κάτι πεντάφτωχες οικογένειες, να δίνουμε μερικά από τα παιδιά μας στους ξένους, για να μη πεθάνουν της πείνας μένοντας κοντά μας. 'Η κατάσταση αυτή—δυσεσήποτε δικαιολογίες κι' αν έχη—άποτελεί πάντως μία ντροπή για όλους μας, και περισσότερο για εκείνους που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο συνέτειναν στη διαμόρφωση της νέας ελληνικής ζωής. 'Αλλά, φυσικά, το καθήκον μας δεν είναι να θρηνησουμε για την κατάσταση, ούτε να ζητήσουμε ευθύνες από ανθρώπους που ανήκουν πια στην ιστορία.

Έχουμε όμως βαρεία υποχρέωση ν' αγωνισθούμε άμέσως, συστηματικά, μονοιασμένα και προπάντων με έργα, (και όχι με στομφώδεις ωραιολογίες, στις όποιες τόσο διαπρέπουμε), για να δημιουργήσουμε τους όρους μιάς νέας ελληνικής ζωής, καλύτερης για όλους, για όλους εκείνους τους

νέους που μās τους άρπάζει κάθε χρόνο ή ξενητεία, όταν δεν τους κατακτούν οι διάφορες προπαγάνδες που υπόσχονται ωραίες αλλαγές. Στους νέους, που είναι διαψασμένοι για λίγη ευτυχία, λίγα λεπτά, λίγη έ ρ γ α σ ί α, και που άγανακτούν γιατί αυτά τα τόσο άπλά και ανθρώπινα πράγματα δεν τα βρίσκουν στην πατρίδα τους.

Β'.

Έπείγει λοιπόν ν' άρχιση ένας άγώνας για τη δημιουργία καλύτερης ζωής στην Ελλάδα. Και το πρώτο που πρέπει να κάνουμε μέσα στο χώρο αυτού του άγώνος, είναι να παραδεχθούμε ειλικρινώς μερικές πικρές αλλά σωτήριες αλήθειες.

Άποτελεί βέβαια μια πραγματικότητα και μια τιμή για τις «Ακτίνες» το ότι στον άγώνα αυτόν έχουν ήδη πολλά προσφέρει, όχι μόνο με την πλούσια άρθρογραφία τους⁽²⁾, αλλά και με την «έν έργοις» πραγματώσειν του άγώνος προς μια καλύτερη ζωή⁽³⁾. 'Όσοσο είναι αυτονόητο ότι ένας τέτοιος άγώνας δεν μπορεί ποτέ να θεωρηθή τελειωμένος, αφού κάθε χρόνο μια νέα γενεά Έλλήνων εισορμά στην κοινωνική και έθνική ζωή και, φυσικά, έχει άμεση ανάγκη από κάποια πνευματική χειραγώγηση. 'Ας επιτραπη λοιπόν και σε μένα να συμβάλω κάπως στον άγώνα αυτό, απ' τη δική μου πλευρά και με το δικό μου ύψος.

Να ποιές αλήθειες νομίζω ότι πρέπει να προσέξουμε:

1. Συνηθίσαμε να μιλούμε πολύ για τα

(2) 'Από τα τόσα άρθρα, αναφέρω έδω ένδεικτικώς τρία έξαιρέτα του Π. Μελίτη: 1) Το πρόσταγμα και το πρόβλημα, (Νοέμβριος 1950), 2) Πικραμένος λαός, ('Ιανουάριος 1951), 3) 'Η Άποστολή μας, ('Απρίλιος 1951).

(3) Βλ. Μ. Γερουλάνου: Πρός μίαν πλήρη κοινωνικήν πρόνοιαν, (Μάιος 1953).

(1) Πριν από λίγο καιρό, διάβαζα ότι στην Κω, νησί με 8.000 κατοίκους, έδόθη άδεια μεταναστεύσεως σε 1.405 άγρότες!

ἐθνικά μας προτερήματα καὶ δὲν ἐπρὸς ἐξάμε ὅσο ἔπρεπε τὰ ἐθνικά μας ἐλαττώματα. Φοβήθηκαν ἴσως οἱ παλαιότεροι (δημοσιογράφοι, δασκαλοὶ κ. ἄ.), ὅτι θὰ κλονίζαν τὴν αὐτοπεποίθησιν τοῦ λαοῦ, ἂν τοῦ ἔλεγαν πὼς δὲν εἶναι μόνον ἡρωϊκὸς καὶ φιλελεύθερος, ἀλλὰ πὼς ἔχει καὶ κάποια ἐλαττώματα, ποὺ τὸν ἐμποδίζουν νὰ ζήσῃ πολιτισμένα, εἰρηνικά, ἄνετα, ὅπως ζοῦν ἄλλοι λαοί, φτωχότερα προικισμένοι ἀλλὰ περισσότερο θετικοὶ καὶ συστηματικοὶ στὴ ζωὴ τους. Καὶ ὅμως, τὰ ἐθνικά μας προτερήματα εἶναι πλέον «κληρονομικά» καὶ μποροῦν νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἐκδηλώνωνται, ἔστω καὶ ἂν δὲν μᾶς τὰ ὑπενθυμίζῃ κανεὶς κάθε τόσο. Ἐνῶ τὰ ἐθνικά μας ἐλαττώματα—ἀκριβῶς ἐπειδὴ κατάντησαν καὶ αὐτὰ κληρονομικά—δὲ μποροῦν νὰ ξεριζωθοῦν παρὰ μόνον ἂν κάποιοι μᾶς τὰ παρουσιάσουν ὀλοζώντανα, μᾶς τρομάξουν γιὰ τὶς δλέθριες συνέπειές τους καὶ μᾶς δώσουν ὀδηγίες, ἐνθουσιασμὸ καὶ πίστη γιὰ τὴν ἐξόντωσίν τους. Ἐκεῖνοι ποὺ θὰ δώσουν μιά τέτοια ἀγωγὴ στὸν ἐλληνικὸ λαό, μποροῦν νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι κάνουν ἔργον ἐθνικὸ καὶ δημιουργικόν, ἔργον θεμελιώδες γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ λαοῦ μας. Ἐνῶ ἡ ἀδιαφορία ἢ ἡ σιωπὴ ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό, καταντᾷ πλέον ἀμέλεια ἐγκληματικὴ.

2. Ἐνὸς κακοῦ δοθέντος, μύρια ἔπονται. Ἀφοῦ δὲν ἐπροσέξαμε τὰ ἐθνικά μας ἐλαττώματα, (ποῦ ἄλλα ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν ἀρχαιότητα καὶ ἄλλα στὴ μακροχρόνια σκλαβιά), τ' ἀφήσαμε κι' ἀπλώθηκαν, σὰν ἀγριόχορτα, σ' ὅλο τὸ χῶρον τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς καὶ δὲν ἄφησαν τόπον γιὰ ν' ἀνθίσῃ καὶ κανένα ἡμερολουλούδι. Ἐτσι στὴν ζωὴ μας κυριάρχησε—ἀνάμεσα σὲ τόσα ἄλλα κακά—ὁ ἀτομικισμὸς καὶ ὁ ἐγωϊσμός, ποὺ γεννάει τὴν κακοπιστία, τὴν ἀπειθαρχία, τὴν ἀπροθυμία γιὰ συνεργασία καί—ἐπὶ πλέον—τὴν κακόπιστη κριτικὴ ἢ τὴ φθονερῆ συνωμοσία τῆς σιωπῆς⁽⁴⁾.

(4) Μία ἄλλη ἐκδήλωσις ἀτομικισμοῦ εἶναι ὁ πεισματωμένος «τοπικισμὸς» ποὺ ἐμποδίζει τὴν δημιουργικὴν συνεργασίαν μεταξὺ γειτονικῶν χωριῶν καὶ κάποτε τὰ ὠθεῖ σὲ δλέθριες ἀντιζηλιές.

Ὁ καθένας μας, μόλις ἀντιληφθῆ ὅτι ἔχει κάποια ἀξία, σηκώνει ἀμέσως «δικὸν του μπαϊράκι», γίνεται «ἀρχηγὸς» καὶ ἀναζητεῖ ὄχι πιά συνεργάτες, ἀλλὰ ὀπαδοὺς καὶ θαυμαστάς! Γι' αὐτὸ στὴν Ἑλλάδα εἶναι σπάνιον φαινόμενον τὸ νὰ συνεργασθοῦν γιὰ πολὺν καιρὸ 10-20 ἄνθρωποι μὲ πραγματικὴ ἀξία ὄλοι. Ἀντιθέτως, καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν ἐπιστήμην καὶ παντοῦ, ἐπικρατεῖ ἡ διάσπασις τῶν δυνάμεων, ἢ διαίρεσις, ἢ ἀλληλοὑπονόμευσις. Ἀντὶ νὰ βλέπουμε μιά ομάδα ἀπὸ «γερά κεφάλια» νὰ οἰκοδομοῦν κάποιο χρήσιμον ἔργον, τὰ βλέπουμε νὰ χωρίζωνται σὲ δέκα ομάδες καὶ νὰ σπαταλοῦν τὴν πολυτιμὴν ζωτικότητά τους στὸν ἄσκοπον καὶ ἀνόητον ἀγῶνα τοῦ νὰ ἐξευτελοῦσιν ἢ μίαν τὴν ἄλλη. Προσέξτε πόσα κόμματα, πόσους θιάσους, πόσα λογοτεχνικά σωματεία, πόσες κινηματογραφικὲς ἐταιρίαι, πόσες ἐργατικὲς δημοσπονδίες, πόσες ἐφημερίδες, ἔχουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες τῶν 8 ἐκατομμυρίων, τὴ στιγμή πού χῶρες δεκαπλάσιες ἀπὸ μᾶς ἔχουν λιγότερα. Ἀποτελεσμα: μὲ αὐτὴ τὴν κοινωροποίηση, καὶ τὰ πρόσωπα ζημιώνονται καὶ καμμιά ομάδα δὲν ἔχει οὐσιαστικὴ δύναμιν καὶ κανένα ἀξιόλογον ἔργον δὲν γίνεται.

Οἱ διάφοροι «ἡγέτες», (μὲ τὴν πλατύτηρον σημασίαν τῆς λέξεως), ἀντὶ νὰ θεωρήσουν ὡς ἱερὴ ἀποστολὴν τους τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ μας—μιά μόρφωσις πολὺπλευρῆ⁽⁵⁾, ὄχι ἀπλῶς γραμματικὴ ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴ, ἠθικὴ, πρακτικὴ, πολιτικὴ—ἐπεδίωξαν πρὸ πάντων νὰ «ἐπιβληθοῦν» στὸ λαόν, κερδίζοντας τὸ θαυμασμὸν του μὲ φανταχτερὰ λόγια, ποὺ συνήθως ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἰσχνότατα ἔργα. Καὶ εἴτε γιὰ ν' ἀποτραβήξουν τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν μετριότητα τῶν ἔργων τους, εἴτε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ ἐγωϊσμὸν καὶ τὸν ἑαυτοῦ ἡμιγνώμονον «γιγάντιους» ἀγῶνας—καὶ ρί-

(5) Σὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, αὐτὴ τὴ μόρφωσις δὲν τὴν ἔδωσε ποτὲ μονάχος ὁ ἐκπαιδευτικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς—κυρίως αὐτός—καὶ ὁ δημοσιογράφος καὶ ὁ λογοτέχνης καὶ ὁ κληρικὸς, καὶ ἔπειτα, κάθε μορφωμένος ποὺ νοιώθει ὅτι ἔχει, ὄχι μόνον ἐπαγγελματικόν, ἀλλὰ καὶ κοινωνικο-ἠθικόν προορισμόν.

χνουν και τόν άθωο λαό σέ όλεθρίους φανατισμούς—γύρω από ζητήματα δευτερεύοντα, (όπως κάποτε τó γλωσσικό), τή στιγμή πού άλλα ζητήματα ούσιωδέστερα, άπό τά όποία εξαρτάται τó ψωμί μας και ό πολιτισμός μας, τ' άφήνουν άνερεύνητα και άλλα. Είναι βέβαιο, π. χ. ότι και σήμερα ακόμα, άν ζητούσε κάποιος τήν κατάργηση τής... δασείας από τήν όρθογραφία μας, θά άρχιζαν άμέσως φλογεροί άγώνες για τήν άποσόβηση τού «τρομερού» κινδύνου. Τήν ίδια στιγμή όμως καρφι δέν μās καίγεται για τó ότι στά Γυμνάσιά μας ή διδασκομένη ύλη είναι άσυγχρόνιστη και τά παιδιά μας άγνοούν όλες σχεδόν τίς χρησιμώτατες εφαρμογές τών επιστημονικών προόδων. Τί ξέρουν, αλήθεια, οί τελειόφοιτοι τών Γυμνασίων μας από ψυχολογία τού βάθους, από επαγγελματικό προσανατολισμό, από στοιχέα οικονομολογίας, από «όργανωτικά συστήματα», από τήν «τέχνη τού ζήν»; Τίποτα. Και όμως τέτοιες γνώσεις θά τους βοηθούσαν και τήν ψυχή τους νά καλλιεργήσουν και τήν οικονομική τους ζωή νά οργανώσουν. Άλλά είπαμε: οί παντοειδείς «ήγέτες» παραμελούν τά έργα πού προϋποθέτουν κοπιώδη προσπάθεια διαφώτισεως τού λαού⁽⁶⁾ και επί πλέον μία ένδεχομένη παραγνώριση τής συμβολής τού ήγέτη στο έργο αυτό. Και προτιμούν τους εύκολους θριάμβους, τήν *retorica*, τόν τεχνητό θόρυβο γύρω από τó άτομο τους, τήν γρήγορη «ανάδειξη» τους. Ένα τέτοιο μέσον είναι και ή δημιουργία ομάδων (λογοτεχνικών π.χ.) πού τά μέλη τους αλληλοθαυμάζονται και αλληλοδιαφημίζονται, ένώ συγχρόνως οργανώνουν μία σ υ ν ω μ ο σ ί α σ ι ω π ή ς έναντίον κάθε ανθρώπου, πού θά μπορούσε—άν τόν άφηναν ν' αναδειχθί— νά επισκιάση τó άτομό τους ή νά χαλάση τήν άνεσή τους. Άπό

(6) Ό λαός είναι ξευπνος και, όταν τόν πείσετε, κάνει αυτό πού τόν ώφελει. Χρειάζεται όμως κάποιος νά ζήσουν μαζί του, άρκετό καιρό, και νά τόν δασκαλέψουν. Άλλά οί περισσότεροι, φαίνεται πώς τó βρίσκωμε αυτό άνιαρό. Έτσι οί χωρικοί μας άγνοούν στοιχειώδεις κανόνες ύγιεινής. Στά περισσότερα χωριά π. χ. είναι άγνωστα τ' άποχωρητήρια. Καί, φυσικά, τά έντερικά νοσήματα ένδημοϋν.

δειξη άτράνταχτη τής αλήθειας αυτής είναι οί τόσοι και τόσοι έλληνες, πού, ένώ δέν μπορούσαν ν' αναδειχθούν μέσα στην Έλλάδα, αναδείχτηκαν ταχύτατα, (ώς καλλιτέχνες, επιστήμονες, κ.λπ.) μόλις βρέθηκαν στο έξωτερικό. Γιατί; Διότι εκεί ανοίγονται ελεύθεροι οί δρόμοι σέ κάθε άνθρωπο, και δέν ύπάρχει ή ώργανωμένη—και τόσο αντιδημοκρατική και αντιπνευματική—τάση τής άποκρύψεως τών ανθρώπων πού διαθέτουν κάποιαν άξία.

Φυσικά, ύπάρχουν και έξαιρέσεις. Πότε-πότε παρουσιάζονται κι' έδώ άνθρωποι με ύψηλόν φρόνημα, πού αισθάνονται τήν άξία τής εγκάρδιας συνεργασίας για μεγάλους σκοπούς. Και θέτουν σέ κίνηση έργα μεγάλα και έμφυσούν «ελπίδα χαράς και δύναμιν ζωής» σέ κάθε άνθρωπο καλής θελήσεως. Άλλά τίς περισσότερες φορές τά έργα τους μένουν μισοτελειωμένα, γιατί δέν βρίσκεται άρκετό πλήθος, πού νά τους άκολουθήση με πίστη, για πολύν καιρό. Και τούτο, γιατί ό λαός έντυπωσιάζεται από τόν κανόνα και όχι από τίς έξαιρέσεις. Και ό κανών—δυστυχώς—έδίδαξε τó λαό ότι όλοι σχεδόν οί «μεγάλοι» είναι ίδιοι: Περίφημοι κατασκευασταί ρητορικών πυροτεχνημάτων, άνίκανοι όμως νά πονέσουν τόν τόπο και νά δουλέψουν για τó γενικό καλό. Έτσι, ό λαός καταλήγει—δηλαδή τόν κάνουν νά καταλήξη—στο συμπέρασμα ότι μόνον προσωπικές έξυπνητήσεις (ρουσφέτια) πρέπει νά ζητάη από τους ήγέτες του. Αυτοί πάλι, βλέποντας πώς μόνο με τά ρουσφέτια μπορούν νά διατηρήσουν τήν εκτίμηση τού λαού, παραμελούν τó ούσιαστικό έργο τους και ιδρωκοποϋν για νά «τακτοποιήσουν» προσωπικά ζητήματα τών ανθρώπων πού τους ύποστηρίζουν⁽⁷⁾. Έτσι συνεχίζεται ένας φαύλος κύκλος, όπου διαρκώς ό λαός και ή παντοειδής ήγεσία του αλληλοδιαφθείρονται και αλληλοϋποβιβάζονται οί μόν στην εκτίμηση τών δέ. Έπακόλουθα αυτής τής καταστά-

(7) Έπαναλαμβάνω και πάλι ότι μιλώντας έδώ για «ήγέτες, ρουσφέτια, λαϊκή εκτίμηση» δέν έχω όπ' όμη μου μόνο τήν περιοχή τής πολιτικής, αλλά και τή λογοτεχνία, τήν επιστημονική και καλλιτεχνική ζωή, τή δημοσιογραφία κλπ.

σεως εἶναι τὰ ἐξῆς: 1) Σὲ καμιὰ ἐργασία μας δὲν ἐπιδιδόμαστε μὲ θέρημ, μὲ σύστημα, μὲ πειθαρχία, μὲ ἐπιμονή, μὲ πίστη τὴν ὠφελιμότητά της. Γι' αὐτὸ καμιὰ ἐργασία μας δὲν γίνεται τέλεια καὶ δὲν ἀποδίδει τὸ 100% τῶν ὧσων μπορεῖ ν' ἀποδώσῃ⁽⁸⁾. Ὁ τουρισμός, ἡ ἀλιεία, ἡ συσκευασία ἐκλεκτῶν ἐλληνικῶν προϊόντων καὶ πλῆθος ἄλλων ἐργασιῶν, γίνονται τόσο «τσαπατσούλικα», ὥστε νὰ χάνουμε κάθε μέρα μεγάλα οἰκονομικά—ἀλλὰ καὶ ἠθικά—κέρδη. Ὄταν δουλεύουμε, δὲν προσέχουμε μόνο τὴ δουλεία μας. Προσέχουμε—ἴσως περισσότερο—μήπως οἱ ἄλλοι σταθοῦν πὺδ «καπάτσοι» ἀπὸ μᾶς καὶ μᾶς «πιᾶσουν κοροῖδα», δουλεύοντας λιγώτερο ἀπὸ μᾶς. (Καπάτσος, θὰ πῆ ἄνθρωπος πὺδ πετυχαίνει στὴ ζωὴ του ὄχι μὲ τὴν ἀξία του ἀλλὰ μὲ «κόλπα, κομπίνες, μέσα». Κοροῖδο, αὐτὸς πὺδ δουλεύει εὐσυνείδητα, ἐξυπηρετώντας—ἀθέλητα—καὶ τοὺς καπάτσους. Δυστυχῶς ἡ κακομοιριά τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς κάνει ἀρκετοὺς Ἕλληνες νὰ βλέπουν τὸν «καπάτσο» σάν... ἰδανικὸ τύπο. Καὶ ὁ μὸς μὲ τὴν καπατσοσύνη μπορεῖ νὰ τακτοποιήσῃ προσωρινὰ τὴν ἀτομικὴ μας ζωὴ, ἀλλὰ χαντακῶνουμε τὴ ζωὴ τοῦ συνόλου). 2) Ἡ κρατικὴ μας μηχανὴ εἶναι βραδυκίνητη καὶ ἀσυγχρόνιστη. Τὰ διάφορα ζήτηματα (κοινωνικά, ἐμπορικά, ἐκπαιδευτικά, κ. ἄ.), τ' ἀντιμετωπίζει χωρὶς ταχύτητα, χωρὶς πληρότητα⁽⁹⁾, χωρὶς σταθερὴ αὐστηρότητα, χωρὶς γνώση, καὶ

(8) Ἀντιθέτως ἄλλοι λαοὶ μὲ τὴν μονοιασμένη καὶ εὐσυνείδητη ἐργασία τους ἀναδύονται ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ πολέμου (Γερμανοί, Γιαπωνέζοι) καὶ ἀπειλοῦν νὰ κατακτήσουν ὅλο τὸν κόσμο μὲ τὰ προϊόντα τους.

(9) Κρίνοντας ἐξ ὄνυχος τὸν λέοντα, ἀναφέρουμε τὸ ἐξῆς: Ἀπὸ πέροι ἢ Ἑλλάδα, καὶ ἰδιαίτερος ἢ Ἀττικὴ, ἐκηρύχθη λυσσόπληκτος. Καὶ ἐνῶ θὰ ἦταν δυνατὸ μὲ αὐστηρὰ μέτρα, ἐντὸς ἐνὸς μηνός, νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀδέσποτο σκυλι στοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας καὶ τῶν προαστείων, δυστυχῶς κάθε μέρα διαβάζουμε ὅτι δεκάδες ἀνθρώπων δαγκώθηκαν ἀπὸ λυσσοσασμένα σκυλιά. Καὶ τὸ χειρότερο: Τὸν τελευταῖο χρόνο, 55 Ἕλληνες πέθαναν ἀπὸ λύσσα! Στὴν Ἀγγλία, ὁ τελευταῖος θάνατος ἀπὸ λύσσα συνέβη πρὸ 52 ἐτῶν!

γι' αὐτὸ—κάποτε—καὶ χωρὶς δικαιοσύνη. 3) Ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες πάσχουν ἀπὸ ἓνα «ἐθνικὸ συναίσθημα μειονεκτικότητος». Πιστεύουν δηλαδὴ ὅτι ἡμεῖς δὲν εἴμαστε—οὔτε θὰ γίνουμε ποτέ—ἄξιοι νὰ φθάσουμε τὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ τῶν ἄλλων Εὐρωπαίων. Καὶ ἐκφράζουν συχνὰ αὐτὴ τὴν αὐτοπεριφρόνησίν τους μὲ φράσεις τέτοιες: Μὰ φαντάζεσθε πὺς εἶναι ποτὲ δυνατόν νὰ ἐπιβληθῇ στὸν τόπο μας αὐτὸ τὸ σύστημα (αὐτὴ ἡ τάξη, ἡ εὐγένεια, ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ πολίτη πρὸς τὸ Κράτος, αὐτὸ τὸ ἦθος στὴ συμπεριφορὰ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων);

Συνέπεια αὐτῆς τῆς αὐτοὑποτιμήσεως εἶναι ὅτι δὲν παίρνουμε στὰ σοβαρὰ καμιὰ προσπάθεια ἐκπολιτισμοῦ τῆς ζωῆς μας. Τὴν γελοιοποιῶμε, τὴν ἀχρηστεύουμε. Καὶ ὅταν κάποτε ὑπάρχῃ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ συγχρονισθοῦμε σὲ κάποιο ζήτημα, τότε πιά, ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιὰ θέμα ἀπλοῦστατο—ὅπως π. χ. ἡ ἀποσυμφόρηση τῆς κυκλοφορίας τῶν Ἀθηναϊκῶν δρόμων—μετακαλοῦμε ξένους εἰδικούς! Καὶ αὐτὸ, ἐνῶ ἔχουμε ἤδη μετεκπαιδευθεῖ πολλοὺς δικούς μας στὸ ἐξωτερικόν. 4) Ἐπειδὴ ὅλοι μας ἔχουμε συναίσθησι αὐτῶν τῶν ἐλαττωμάτων μας, στὸ τέλος χάνουμε τὴν τόσο πολῦτιμη γιὰ κάθε λαὸ καὶ κάθε ἄνθρωπο ἀ ἰ σ ἰ ο δ ο ξ ἰ α. Δὲν πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχουν στὴ χώρα μας οἱ προῦποθέσεις γιὰ νὰ εὐτυχήσουμε ὡς ἄτομα καὶ ὡς ἔθνος. Καὶ ζητᾶμε—πατεῖς με, πατῶ σε—νὰ φύγουμε στὸ ἐξωτερικόν, γιὰ νὰ προκόψουμε!

Γ'.

Συμπέρασμα: Ἔως τὸ 1922 οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἓνα μεγάλο Ἰδανικόν, τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα ὅπως ἔλεγα. Πίστευαν πὺς ἡ προκοπὴ μας ὡς λαοῦ θὰ ὀλοκληρωθῇ, ἂν ξαναποκτήσουμε τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν Μικρὰ Ἀσίαν. Τὸ Ἰδανικόν αὐτὸ σβήσθηκε ὀριστικὰ μετὰ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ. Γιὰ τὴ σημερινὴ γενεὰ τῶν Ἑλλήνων, Ἰδανικόν μεγάλο, μὲ θετικὴν ἀξία καὶ ὠφελιμότητα, μὲ πλήρη δυνατότητα πραγματοποιήσεώς του πρέπει νὰ εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς νέας ἐλληνικῆς νοοτροπίας, ἀπηλλαγμένης ἀπὸ τὶς μικροψυχίας καὶ τὶς μικρότητες πὺς μᾶς κληροδότησε

ή μακροχρόνια σιλαβιά και ή άπαιδευσιά μας. Πρέπει να γίνη πεποίθηση και καθήκον όλων όσοι επιδρουήν στην ψυχή του λαού, ή ανάγκη της άπαλλαγής μας από τα ξθνικά μας ελαττώματα. Οί εκπαιδευτικοί πρό πάντων, θα έχουη πολλές ευκαιρίες από τα άρχαία και νεότερα κείμενα, κι από την έλληνική ιστορία, για να δείξουη στα παιδιά πώς ο έλληνικός λαός άμαυρώνει με κάποια του ελαττώματα την λαμπρή άκτινοβολία των άρετών του, που έπί τρεΐς χιλιάδες χρόνια χαρίζουη στόν κόσμο «τό φώς και την παιδευσιν». Και—τό χειρότερο—χαμηλώνει τό έπίπεδο της πνευματικής και υλικής μας εϋμερίας. Έτσι θα μπορούσουη να φανατίσουη τα παιδιά στόν άγώνα για την ψυχοδιανοητική μας έξυγίανση, που βασικές της επιδιώξεις θα είναι: Να νιώσουη ότι ή ένωση γεννά την δύναμη και να μάθουη να συνεργαζώμαστε με τους άλλους, όχι μόνον όταν οί γνώμες τους συμπίπτουη άπολύτως με τίς δικές μας, (πράγμα άντικειμενικώς άδύνατο), αλλά και όταν άπλως ύπάρχη άρκετή συγγένεια

μεταξύ τους. Να ύποτάξουη την άρχονία μας στην ιδέα της έξυπηρετήσεως του έθνικου συνόλου, έστω και αν αυτή δέν συνοδεύεται με αξιώματα. Να άντικαταστήσουη με τη μοχθηρή και σοφιστική κριτική μας με μια κριτική άυστηρή μεν αλλά καλόπιστη, που θα βοήθη τη βελτίωση και όχι τη ματαίωση κάθε έργου. Να καταλάβουη ότι ή άτομική μας προκοπή πραγματοποιείται ευκολώτερα όχι όταν είμαστε «καταφερτζήδες», άλλ' όταν ή όλη κοινωνική και κρατική μας οργάνωση είναι τέλεια και ήθική. Γι' αυτό, να προωθώμε προς την επιφάνεια κάθε άνθρωπο που έχει χαρακτήρα, αγάπη στη δουλειά του και ικανότητα. Άς γίνουη περισσότερο ώφελιμισται παρά δοξομανείς. Άς βοηθήσουη να τελειοποιηθί ή νοοτροπία μας. Η προσπάθειά μας αυτή, εκτός από την ικανοποίηση της συνειδήσεως, θα μās προσφέρει και ένα ουσιαστικώτατο κέρδος: ότι μέσα σ' ένα καλύτερο ψυχικό και πνευματικό κλίμα θα αισθανθώμε κι έμεις τη ζωή ώραιότερη.

ΙΩ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ-ΦΑΛΗΡΙΩΤΗΣ

ΧΑΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ

Έπιφάναι τοίς έν σκότει και σκιᾶ
θανάτου καθημένους του κατευθύναι
τους πόδας ήμωη εις όδόν ειρήνης.
(Λουκ. α' 79).

Χαμένα βήματα, χαμένων εποχών
σε λάμπεις, φλόγες, στάχτες...
βήματα χαμένα.
Κάποτε θα τ' άκοϋς στη μνήμη,
κάποτε...
σάν να όδηγοϋη δεσμώτη, σάν
να βαστούν νεκρό.

Χαμένα βήματα, που πήραη δρόμους
άλλους,
σ' άλλα μέρη...
Ναι, θα τ' άκοϋς στη μνήμη,
γεμάτος μεταμέλεια και πόνο,
θα τ' άκοϋς.

Όσο κι αν δέν τό θέλεις θα τ' άκοϋς
τ' άρχαία κείνα βήματά σου
σάν να πατοϋη σε χέρσα γή,
βαρειά-συρτά σα να πατοϋη
έπάνω στην καρδιά σου.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΤΙΔΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ

Α'.

Όταν ετοιμάζονται μεγάλες έξορμήσεις για ύψηλα ιδανικά, όταν καταστρώνονται σχέδια για πνευματικούς αγώνες, τὸ κύριο σημεῖο πὸν τραβάει ιδιαίτερα τὴν προσοχή και τις φροντίδες τῶν ἐμπνευστῶν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν εἶναι τὸ ἔμψυχο ὕλικό, τὰ πρόσωπα πὸν θὰ ἐγκολπωθοῦν τὴν ιδέα, θὰ ξεχυθοῦν στὸν ἀγῶνα και θὰ κάνουν τὴν ιδέα πραγματικότητα. Τὸ πνευματικὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν μεγάλο δικό μας ἀγῶνα, γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόνοια μετὸν ἐκπολιτιστικὸ σκοπὸ πὸν θέσαμε⁽¹⁾, εἶναι ἡ Κοινωνικὴ ἐργασία.

Δύο εἶναι οἱ πόλοι γύρω ἀπ' τοὺς ὁποῖους περιστρέφονται οἱ κοινωνικὲς προσπάθειες:

- 1) Κοινωνικὸς ἐργάτης.
- 2) Βοηθούμενος.

Γύρω ἀπὸ τὰ δύο βασικά αὐτὰ πρόσωπα περιστρέφεται ἡ ὄλη ἐργασία. Καὶ βλέπουμε ὅλες τις προσπάθειες νὰ τείνουν στὴν τελειοποίησιν τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου, στὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ πὸν λέμε «δολοκληρωμένη προσωπικότης κοινωνικοῦ ἐργάτου»⁽²⁾, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ πραγματικά τὸν συνάνθρωπὸν του.

Ἄλλὰ ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ δολοκληρωμένη προσωπικότης; Ὁ σοφὸς πὸν καταπιάνεται μετὰ τὰ φιλοσοφικά συστήματα τῶν αἰῶνων; Ὁ κοινωνιολόγος πὸν χρόνια τώρα πνιγμένος στοὺς τόμους τῶν κοινωνιολογικῶν συγγραμμάτων θὰ ἔλθῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ πορίσματα τῆς μελέτης του στὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς προνοίας; Ὁ πτυχιού-

χος τῶν εἰδικῶν σχολῶν μετὰ τὴν πολυετῆ φοίτησιν και τις διάφορες στατιστικὲς μελέτες, και τὰ τόσα ἄλλα ἐρωτήματα πὸν μᾶς ἔρχονται τώρα στὴ σκέψιν γιὰ τις διάφορες εἰδικὲς γνώσεις και ἐπιστημονικὲς εἰδικότητες;

Ἐκεῖνο πὸν ἀπ' τὴν ἀρχὴ πρόπει νὰ ξεκαθαριστῇ και νὰ τονισθῇ ιδιαίτερα, εἶναι πὸς τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς προσωπικότητος αὐτῆς δὲν πέφτει στὸν πλοῦτο τῶν εἰδικῶν γνώσεων, στίς εἰδικὲς γνώσεις πὸν εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ χρειασθοῦν στὴν πορεία τῆς δουλειᾶς, μὰ στὸν ψυχικὸ πλοῦτο, στὴν ψυχικὴ διάρθρωσιν τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου. Δὲν εἶναι ζήτημα εἰδικῶν γνώσεων, μὰ ζήτημα ψυχικῆς ἀγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου. Ἄπ' αὐτὴν και μ' αὐτὴν θὰ ξεκινήσῃ γιὰ νὰ φθάσῃ καμμιά φορὰ και σὲ εἰδικὲς γνώσεις. Μὰ δὲν θ' ἀρχίσῃ μ' αὐτές. Αὐτὲς θ' ἄρθουν ὕστερα. Κάποιος εἶπε πὸς «στὸν κοινωνικὸ ἐργάτη χρειάζεταιται κοινὸς νοῦς και μεγάλη ψυχὴ» και πρόπει νὰ τὸ παραδεχτοῦμε ὡς ἓνα πολὺ σωστὸ ἀξίωμα αὐτό.

Μ' αὐτὴ τὴ μεγάλη ψυχὴ τὴν πλημμυρισμένη ἀπ' ἀγάπην, ἀπ' τὴν ἀγάπην τοῦ Ἰ' κεφαλαίου, θὰ ξεκινήσῃ ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ γνώσιν και στὴν εἰδικὴ μάθησιν, μὰ μόνο μετὰ τὰ δευτέρου δὲν θὰ μπορέσῃ οὔτε νὰ ξεκινήσῃ.

★

Σὰν φωτεινὲς ἀκτῖνες τῆς ἄσβεστης ἐστίας τῆς ψυχικῆς αὐτῆς διαρθρώσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου, προβάλλουν ὀρισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τῆς φυσιογνωμίας του πὸν δὲν μποροῦν νὰ ἀφήσουν ἀσυγκίνητο ὅποιον τὸν πλησιάσει.

Μιὰ τριάς πνευματικῆς, μιὰ δέσμη ἀπὸ ἀλληλοσυμπληρούμενα ψυχικά γνωρίσματα, ρίχνει τὸν προβολέα τῆς στὸν ἀνατόμο

(1) Γραμμὲς και κατευθύνσεις Κοιν. Προνοίας, «Ἀκτῖνες», 1954, σελ. 261.

(2) «Ὁδηγὸς Ἐπισκεπτρίας» Ἀθῆναι 1948, σ. 70, ὡς και Ν. Δ. Λουκίδης: «Ἡ γυναίκα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγάπης», «Ἀκτῖνες» 1947, σελ. 554.

τῆς ψυχῆς τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου:

1) Πνεῦμα αὐτοθυσίας.

2) Πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ ἀνεφοδιασμός.

3) Ταπεινώσις.

Τὸ καθένα ἔρχεται σὺν συνέτεια μὰ καὶ σὺν προϋπόθεσι τοῦ ἄλλου.

1) Ἡ μητρικὴ γυναικεία καρδιά εἶναι πλάσμενη ἀπ' τὸ Θεὸ γιὰ τὴ θυσία. Ἡ γενικώτερη μητρικὴ ἀποστολὴ τῆς στῆ ζωὴ τὴν καλεῖ καὶ κάθε στιγμὴ σὲ μιὰ πρᾶξι μικρῆς ἢ μεγάλης θυσίας. Καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ τροφοδοσία τῆς. Ὅσοτερα ἀπ' τὴν κάθε προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς, τῆς ζωῆς τῆς, τὴν βλέπομε ἀνανεωμένη, μὲ καινούργιες δυνάμεις, χαρούμενη νὰ ἀνιχνεύη γιὰ τὴν ἐπομένη ἐξόρμησί τῆς. Τὴν τρέφει, τὴν ζωογονεῖ, τὴν κραταίει στῆ ζωὴ σφικτὰ δεμένη αὐτὴ ἡ θυσιαστικὴ τῆς διάθεσι, αὐτὴ ἡ συνεχῆς προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Εἶναι ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀρετὴ τῆς, πού τὴν ὀπλίξει μὲ τὰ μεγάλα προσόντα, γεννήματα αὐτῆς τῆς βαθύτερης διαθέσεώς τῆς γιὰ αὐτοθυσία, τὰ δύο ἀνεκτίμητα ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ στὸ ἔργον τῆς, μὲ τὰ ὁποῖα, ἐμπόδια ὑπερπηδῶνται καὶ παρακάμπτονται, σκληρὲς καρδιὲς μαλακώνουν, ἔχθρες διαλύονται καὶ μεταβάλλονται σὲ ἰσχυροὺς δεσμοὺς ἀγάπης καὶ τόσα ἄλλα εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται.

2) Ἡ σκέψις ὁμως, ἡ ψυχὴ, τὸ πνεῦμα τῆς κοινωνικῆς ἐργατικῆς θέλει συνεχῆ ἀνεφοδιασμό, πνευματικὴ τροφοδοσία. Ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ ἐπιβεβλημένο τῆς συνεχοῦς πνευματικῆς ἀνανεώσεως, πού κανένας καλῆς πίστεως ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ διανοηθῆ νὰ ἀμφισβητήσῃ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραγνωρισθῆ ἀπ' τὴν κοινωνικὴ ἐργατικὰ στὸ δύσκολο ἔργο πού ἔχει ἀναλάβει. Τὸ ξέρεي ἡ κοινωνικὴ ἐργατικὴ πὺξ ἔχει ἀνάγκη τελειοποιήσεως γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀνταποκριθῆ στῆ δουλειὰ τῆς νικηφόρα, γιὰ νὰ δουλέψῃ ἀποδοτικὰ καὶ καρποφόρα. Ξέρει πὺξ γιὰ νὰ δώσῃ γαλήνη πρέπει νὰ γαληνέψῃ, γιὰ νὰ ὀπλιθῇ πρέπει νὰ ὀπλισθῆ, γιὰ νὰ ἀνεβάσῃ νὰ ἀνεβῆ, γιὰ νὰ ἐξυγιάνῃ πρέπει νὰ ἐξυγιανθῆ ἢ ἴδια, γιὰ νὰ δώσῃ γραμμὲς στῆ ζωὴ τῶν ἄλλων πρέπει νὰ τῆς ἔξῃ μᾶθει, νὰ

τῆς ἔξῃ ζῆσει ἢ ἴδια, νὰ τῆς πιστεῦῃ. Γι' αὐτό, μιὰ διάθεσις πρὸς συμπλήρωσι τῶν γνώσεων, ἓνα πνεῦμα συνεχοῦς μαθήσεως τὴν διακρίνει καὶ τὴν στολίξει, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸ γνώρισμα καὶ ἐγγύησις γιὰ τὴν ἐξέλιξι καὶ τὴν τελειοποίησι τῆς προσωπικότητός τῆς. Τὸ πνεῦμα τῆς μαθητείας⁽³⁾ μὲ τῆς κατευθύνσεις του πάνω στῆ ζωὴ, τὴν ἐμπρακτὴ πρόνοια καὶ τὴ θεωρία τῆς προνοίας.

Ἔτσι τὴν βλέπομε νὰ μελετᾷ πραγματικὰ κάθε περιστατικὸ τῆς προνοίας πού παρουσιάζεται μὲ τὴ βαθεῖα παρατηρητικότητά τῆς, σὺν εἰδικευμένους ἐπιστήμων στὸ ἐργαστήριό του, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὴν πρᾶξι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῆς περιπτώσεως, μὰ γιὰ τὴν πρᾶξι ἢ ἴδια νὰ μελετήσῃ τὴ ζωὴ στὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἐκδήλωσί τῆς, νὰ διδαχθῆ ὅσο μπορεῖ ἀπ' αὐτὴν, νὰ ἀφομοιώσῃ ὅ,τι καλὸ πόρισμα βγαίνει ἀπ' αὐτὴν γιὰ τὴν τέχνη τῆς ζωῆς. Μαθητεῖ ἀπάνω στῆ ζωὴ καὶ ἡ δουλειὰ τῆς τῆς παρουσιάζει κάθε μέρα καὶ νέες ἐκδηλώσεις πολὺ ἀπίθανες καὶ διδάσκειται ἀπ' αὐτῆς. Μαθητεῖ ἀπάνω στὸν πόνο, διδάσκειται ἀπ' τὴν ἀρρώστια, μαθαίνει νὰ παίρνῃ μαθήματα ἀπ' τὴ δυστυχία, παίρνει μαθήματα ἀπὸ τὸν ψυχικὸ πλοῦτο τοῦ φτωχοῦ. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς πείρας ἐξ ἄλλου καὶ ἡ συνεργασία μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν ἐργατῶν εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπ' τὸ πρόγραμμα τῆς δουλειᾶς τῆς. Ἡ συνεργασία, ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιώδεις κανόνες καὶ γενικὲς ἀρχὲς τῆς Προνοίας, ἐξυπηρετεῖ καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς μαθητείας τῶν κοινωνικῶν ἐργατῶν.

Μὰ δὲν εἶναι μόνον ἡ πρᾶξι, ἀλλὰ καὶ τὰ πορίσματα τὰ θεωρητικὰ, τὰ βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴν πρᾶξι. Ἡ θεωρία τῆς Προνοίας γίνεται ἀντικειμενικὸν ἰδιαιτέρως μελέτης καὶ σπουδῆς. Μὲ μιὰ ζηλευτὴ πραγματικὰ μέθοδο μελέτης καὶ μαθητείας, ἡ κοινωνικὴ ἐργατικὴ καταμερίζει τὴ μελέτη τῆς στὴν πρᾶξι καὶ τὴ θεωρία. Τὰ τόσο πολὺτιμα ἐφόδια, τὰ τόσο πούχουν γραφῆ ἀπάνω στὰ προνοιακὰ ζητήματα, γίνονται

(3) Ὁδηγὸς τῆς Ἐπισκοπετρίας, Ἀθήναι 1948, σελ. 16.

τὸ ἀγαπημένο καὶ συστηματικὸ διάβασμά της μαζί με τὸ Βιβλίον τῆς αἰωνίας Ἀγάπης.

3) Ξεκινώντας γιὰ τὴ μεγάλη της Ἀποστολὴ ἢ κοινωνικὴ ἐργατίς, πρέπει νὰ κάμῃ μιὰ ὁμολογία, μιὰ πραγματικὴ ὁμολογία στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ της καὶ μ' αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ στὸ ἔργο της.

Πρέπει νὰ παραδεχθῆ πὼς στὴ δουλειὰ της πρόκειται ὄχι μόνον νὰ βοηθήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθηθῆ. Ἔχει κ' αὐτὴ ἀνάγκη ἐξελιξέως ψυχικῆς, πνευματικῆς, ἠθικῆς, ἔχει ἀνάγκη τελειοποιήσεως πὺ μπορεῖ νὰ βρῆ ἀπάνω στὴ δουλειὰ της, στὴ συνάντησί της με τὸν πόνο καὶ τὴ λύπη, στὴ συναναστροφὴ της με τὸν μεγάλο ἥρωα, τὸν πονεμένο ἄνθρωπο, πὺ με τὴν ἡρωϊκὴ πίστι του στάσι ἀπέναντι στὸν πόνο, διατυπώνει καὶ διδάσκει τὴν πὺ μεγάλη καὶ σεβαστὴ διδασκαλία γιὰ τὴ θετικὴ καὶ δημιουργικὴ ἀξία τοῦ πόνου καὶ τῆς λύπης. Ἡ ταπεινὴ αὐτὴ ὁμολογία της εἶναι ἢ βάσις γιὰ τὴν ἐπιτυχία της. Κοινωνικὴ ἐργατίς πὺ ξεκινάει με τὴν ὑπεροψία καὶ τὴν οἴησι πὺ μόνον νὰ βοηθήσῃ πρόκειται στὸ ἔργο της, ἔχει ἐξασφαλισμένη ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἀποτυχία. Ξέροντας ὁ κοινωνικὸς ἐργατίς τὴν μικρότητα τῆς δικῆς του γνώσεως, τοποθετημένης μέσα στὴν ἀπεραντωσύνη τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, βλέποντας τὸ ὕψος τῆς σκάλας τῆς τελειότητος πὺ πρέπει ν' ἀνέβῃ, ἔστω καὶ ἂν ἔχη ἀνέβει μερικὰ σκαλιά, στέκεται πλαί στὸν βοηθούμενο σὰν ἄνθρωπος ἴσος καὶ αὐτὸς με ἐκείνον, στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μ' αὐτόν, καὶ κυττάει, βοηθώντας τον καὶ βοηθούμενος ἀπ' αὐτόν, νὰ προχωρήσῃ στὸν ἀτέλειωτο αὐτὸ δρόμο τῆς ὠριμότητος. Με βάσι αὐτὴ τὴν τοποθέτησι τοῦ ἑαυτοῦ της ἢ κοινωνικὴ ἐργατίς, με ἀληθινὴ ταπεινὴ ὁμολογία, πὺ δὲν ἔχει καμμιά ἀπολύτως σχέσι με τὴν ἐπιφανειακὴ ταπεινολογία, θὰ ἀποδυθῆ στὸν ἀγῶνα της γιὰ νὰ κερδίσῃ τὴ μάχη τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας, μέσα στὸν ὁποῖο εἶναι τοποθετημένη σὰν ἓνα τὸν κύτταρο καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια.

Ἀπὸ τὴν αὐτογνωσία τῆς κοινωνικῆς ἐργατίδος ἀντλείται ἢ μεγάλη της ἀρετὴ τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀπλότητος στὸ λόγο, στὴ συμπεριφορὰ, στὴν ἐμφάνισι. Καὶ εἶ-

ναι ἢ πραγματικὴ, ὄχι ἢ ἐξεζητημένη, ἐκείνη ἢ πηγαία ἀπλότης πὺ χαρακτηρίζει τὴν κοινωνικὴ ἐργατίδα, τὸ ὄπλο πὺ ἀφοπλίζει καὶ τὸν πὺ κακόπιστο καὶ καχύποπτο ἄνθρωπο πὺ θὰ πλησιάσῃ.

Ἐνα χαρούμενο φωτεινὸ πρόσωπο μᾶς ἀπλῆς στὴν ἐμφάνισι καὶ στὴ συζήτησι κυρίας, ἀληθινὰ μορφωμένης, θὰ διαλύσῃ τὸν σκοτεινὸ πέπλο τῆς καχυποψίας καὶ τῆς ὑποκρισίας. Ἡ ἀντίστασις τῆς τυχόν μειονεκτικότητος τοῦ ἀνθρώπου, πὺ πλησιάζει, θὰ καμφθῆ καὶ ἢ ἀνθρώπινη ψυχὴ θὰ ἀφήσῃ νὰ ξεχυθοῦν τὰ μικρὰ καὶ μεγὰλα ζητήματα πὺ ἔχει στοιβασμένα μέσα καὶ πὺ περμύνον τὴ λύσι τους. Θὰ βρῆ τὴν ἀληθινὰ μορφωμένη, ἀλλὰ καταδεκτικὴ καὶ ταπεινὴ ἀπλῆ κυρία, φίλη πὺ θὰ τῆς παρασταθῆ.

Ἔτσι, στολισμένη με τὸ τριπλὸ βαρῦτιμο διάδημα τῆς ψυχῆς της, τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας, τῆς μαθητείας καὶ τῆς ταπεινώσεως, ἢ κοινωνικὴ ἐργατίς, με συνέπεια στὴ ζωὴ της, δουλεύοντας στὴ γῆ καὶ μέσα στὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, με τὸ μάτι στραμμένο στὸν οὐρανὸ καὶ τὸ μάτι τῆς ψυχῆς προσηλωμένο στὴν ὑπέρογια τελειότητα καὶ τὴν αἰωνιότητα, ξεκινάει γιὰ τὴ μεγάλη Ἀποστολὴ, γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ μεγάλο χρέος της στὴ ζωὴ. Κι' ἀπ' τὴ δουλειὰ της αὐτῆ, πὺ ἐκείνη ξέρει νὰ ἐκτελῆ ὅσο παίρνει ἀθρόοβα καὶ στὴν ἀφάνεια, δημιουργεῖται ἓνας «χρυσὸς κύκλος», ἀνοίγεται ἓνας πνευματικὸς λογαριασμὸς δοσοληψίας μεταξὺ τοῦ ἀγνώστου βοηθουμένου καὶ τῆς ἰδιάς, ἀπ' τὸ κλείσιμο τοῦ ὁποῖου πάντοτε βγαίνει ἴσο ὄφελος καὶ στίς δυὸ μερίδες, μὰ καὶ καμμιά φορὰ ὄφελος δυσανάλογο τῆς δεύτερης σὲ ψυχικὴ γαλήνη καὶ ὠριμότητα καὶ ἐξύψωσι τοῦ ἐσωτερικοῦ δυναμισμού της⁽⁴⁾. Γιατὶ ἀπ' τὴν καθημερινὴ αὐτῆ δοσοληψία, τὴν ψυχικὴ ἐπικοινωνία με τὸν συνάνθρωπο, τὴ γνωριμία με τὴ ζωὴ ἐν γένει σ' ὄλες της τίς ἐκδηλώσεις, τὴ συνάντησί της με τὸ μεγὰλο δάσκαλο τῆς χαρᾶς, τὸν πόνο καὶ τὴ

(4) «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης» Ἐκδόσεις Δαμασκός 1949, σελ. 298, ὡς καὶ Τ. Παρμενᾶ: Ἡ γυναῖκα στὴν Κοινωνικὴ Πρόνοια, «Ἀκτίνες» 1945 σελ. 18.

δυστυχία, ἡ κοινωνικὴ ἐργατίς βγαίνει ἢ πρὸ κερδοσμένης στὴ σκέψι, στὴ γνῶσι, στὴν ψυχῇ. Καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ κοινωνικὴ ἐργατίς καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχη ξεκινήσει ὡς ἀπόλυτα ἐπιτυχημένη στὴ ζωῇ, ἐπιτυχημένη ὅχι μὲ τὰ κοινὰ κριτήρια τῆς ἐπιτυχίας τῆς ζωῆς στὶς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις, μὰ τῆς ἐπιτυχίας ὡς ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς γαλήνης καὶ ἰσορροτίας ἀνάμεσα στὸ πραγματικὸ καὶ ἰδεατὸ μέρος τῆς ζωῆς της, πάντως θὰ καταλήξῃ στὴν ἀπόλυτα ἐπιτυχημένη ζωῇ. Καὶ ἔτσι εκπληρώνεται ὁ σκοπὸς τῆς προνοίας, πὺ μέσα στὴν ἐκπολιτιστικὴ ἀνυψωτικὴ τοῦ ἀντικειμενικότητά ἔχει τοποθετημένους κατὰ πρῶτο λόγο τοὺς ἴδιους τοῦ τοὺς ἐργάτες. Ἐτσι τελειοποιούνται οἱ χαρακτηριστὲς τῶν κοινωνικῶν ἐργατῶν, πὺ ὅσων ἀντινοί πιά πνευματικοὶ φάροι ρίχνουν τὴν ἀκτινοβολία τοὺς καὶ καθοδηγοῦν τὴν πορεία τῆς ζωῆς τοῦ συνανθρώπου των. Μπαίνει στὸ σπῆτι τοῦ συνοικισμοῦ ἡ κοινωνικὴ ἐργατίς καὶ φέρνει τὸ γέλιο καὶ τὴ χαρὰ σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους, στέκεται ὡς πνευματικὸ στήριγμα μὲ μόνη τὴν παρουσία της, δίχως μεγαλοπρεπεῖς ὑποσχέσεις, δίχως ἰδιοτελεῖς ὑπολογισμοὺς τοῦ σπιτιοῦ ἐπάνω της. Εἶναι ἡ παρουσία της καὶ μόνη ἰκανὴ νὰ καθησυχάσῃ ἀνησυχίας, νὰ γαληνέψῃ ψυχές, νὰ μεταδώσῃ χαρὰ καὶ ἐλπίδα, νὰ διαλύσῃ τὴ γκρίνια καὶ τὴν κακομοιριά.

Β'.

Ἐπλισμένη ἡ κοινωνικὴ ἐργατίς μὲ τὴν πνευματικὴ ψυχικὴ της πανοπλία, τὴ συναίσθησι τῆς εὐθύνης της γιὰ τὴ μεγάλη ἀποστολὴ της, μὲ μιά συνεπῆ ἀτομικὴ ζωῇ πὺ μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς γύρω της, θὰ ριχτῇ στὸ πεδίο τῆς μάχης, στὸ εὐγενέστερο πεδίο πὺ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ ζωῇ, στὸ ἀνθρωπιστικὸ πεδίο τῆς κοινωνικῆς προνοίας. Μὰ, ὅπως, προκειμένου γι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀθλητικῶν πεδίων, χρειάζεται ὁ ἀγωνιστὴς νὰ ἀκολουθήσῃ ὀρισμένους κανόνες καὶ ὁδηγίες πὺ θὰ τὸν βοηθήσουν γιὰ τὴ νίκη, ἔτσι καὶ στὸν πνευματικὸ ἀγῶνα ὁ πνευματικὸς ἀγωνιστὴς, ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης, πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει τοὺς βασικὰς ἀρχὰς καθοδηγητικὰς τῆς δουλειᾶς του, ὀρισμένους τε-

χνικὰς λεπτομέρειες, πὺ θὰ τὸν φέρουν βέβαια καὶ ταχύτερα στὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα.

Σὰν γενικὴ ἀρχὴ τοῦ τρόπου ἀσκήσεως τῆς προνοίας, θὰ μποροῦσε νὰ διατυπωθῇ τὸ ἐπιβεβλημένον τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας ἐνιαίως.

Ἡ κάθε ἀνάγκη τῆς οἰκογενείας πὺ θὰ τὴν φέρῃ σὲ δύσκολη θέσι, θὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρία στὴν κοινωνικὴ ἐργατίδα γιὰ μιά συστηματικὴ καὶ σοβαρὴ ἐργασία ἀνορθώσεως τῆς οἰκογενείας. Καὶ ἡ σειρά τῶν ἐνεργειῶν της γιὰ τὴν ἐργασία αὐτὴ εἶναι ἡ ἑξῆς:

α) Ἐρεάρχησις καὶ ἀξιολόγησις τῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας.

β) Ἀξιοποίησις τῶν ἰκανοτήτων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας⁽⁵⁾ πρὸς δημιουργίαν καὶ αὐτάρκειαν τῆς οἰκογενείας.

γ) Ἀναζήτησις καὶ θεραπεία τῆς αἰτίας τῆς δυστυχίας.

Εἶναι οἱ βασικοὶ κανόνες πὺ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωνται ἢ νὰ παρακάμπτονται ἀπ' τὴν κοινωνικὴ ἐργατίδα στὴ δουλειά της.

Ἡ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὰ προβλήματα της, ἔχει τὶς ἀνάγκες της, μὰ ἀνάλογα μὲ τὶς ἀντιλήψεις της, τὶς ἀρχὰς της γιὰ τὴ ζωῇ, ἀποδίδει πολλὰς φορὰς ἰδιαίτερη σημασία σὲ ἀνάγκες πὺ μποροῦσαν νὰ μὴ τὴν ἀπασχολοῦν, παραμελώντας καὶ θέτοντας σὲ δεύτερη μοῖρα ἀνοικτὰς πληγὰς πὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀμέσου θεραπείας. Βλέπει ἡ οἰκογένεια τὶς ἐξωτερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς δυστυχίας της, μὰ σπάνια, σχεδὸν ποτέ, δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ διακρίνῃ τὴ βαθύτερη αἰτία τῆς κακοδομιᾶς της. Ἡ οἰκογένεια, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν πίεσι τῆς ἀνάγκης, χάνοντας ἴσως τὴν ψυχραιμία της, τὴν προβάλλει ὡς κάτι τὸ ἐπιτακτικὸ, ὡς βάρος πὺ παρεμποδίζει τὴν ὀρθὴ πορεία της. Ἡ κοινωνικὴ ἐργατίς ὅμως, μὲ τὴν παρατηρητικότητά της, τὴν ἰκανότητα διακρίσεως καὶ τὴ μεγάλη της γυναι-

(5) «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης» σελ. 113. «Ὁδηγὸς τῆς Ἐπισκεπτρίας» σελ. 38, ὡς καὶ Ν. Δ. Λουκίδη: «Ἡ γυναῖκα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης», «Ἀκτῖνες» 1947, σελ. 549.

κεία διαίσθησι, εἶναι σὲ θέσι νὰ διακρίνη καὶ νὰ τοποθετήσῃ τὴν κάθε ἀνάγκη στὴ θέσι ποῦ πρέπει νὰ παίρῃ στὴ ζωὴ τῆς οικογενείας. Ἀντιμετωπίζοντας ἐνιαίως τὴν οικογένεια μ' ὄλες τὶς ἀνάγκες τῆς καὶ ὄχι συμπτωματικὰ μὲ τὶς μεμονωμένες, μπορεῖ νὰ ἱεραρχήσῃ τὶς ἀνάγκες καὶ νὰ δώσῃ τὴν προτεραιότητα ποῦ ἀρμόζει στὴν κάθε μιά, διαφωτίζοντας πάνω σ' αὐτὸ μὲ τὸν πιὸ φησικὸ καὶ ἀπλὸ τρόπο τὴν οικογένεια, ποῦ σιγά-σιγά ἀρχίζει νὰ βλέπῃ τὴ ζωὴ τῆς μὲ διαφοροτικὸ πρῶσιμα.

Μὰ εἶναι δύσκολο ἔργο γιὰ νὰ ἐπιτύχησῃ αὐτὸ. Χρειάζεται νὰ ἔχῃς ἀποκτήσῃ τὴν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη καὶ ἐκτίμησι τῆς οικογενείας γιὰ νὰ σοῦ παρουσιάσῃ ὀλόκληρη καὶ φανερά τὴν κατάστασι. Νὰ ἔχῃς κατακτήσῃ τὴν ψυχὴ, νάχῃς τὴν ψυχικὴ ἐκείνη ἐπαφὴ ποῦ κάνει τὶς δυὸ ψυχὰς νὰ μιᾶνε ἢ μιά στὴν ἄλλη καθαρὰ, μακρυνὰ ἀπ' τὴν ὑποκρισία καὶ τὴν ἰδιοτέλεια, ποῦ μόνο ἢ γεμάτη ἀγάπη καὶ κατανόησι ψυχὴ τῆς κοινωνικῆς ἐργατίδος μὲ τὴν ἀπλότητα τοῦ λόγου καὶ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τὴν ταπεινὴ ἐν γένει συναναστροφὴ μπορεῖ νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ θεμελιώσῃ.

Ἔτσι, σχηματίζοντας πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς οικογενείας, ἢ κοινωνικῆς ἐργατίς εἶναι σὲ θέσι νὰ ἱεραρχήσῃ τὶς ἀνάγκες τῆς, νὰ ἀξιολογήσῃ καὶ ἀξιοποιήσῃ τὶς ἰκανότητες τῆς οικογενείας γιὰ δημιουργικότητα καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν οικογένεια στὴ θεραπεία τῶν αἰτίων τῆς δυστυχίας τῆς. Εἶναι γνωστὲς οἱ ἀνέχειες ἀπὸ τὴν κακὴ διαχείρισι (μεγάλα καὶ δυσανάλογα ἔξοδα παραστάσεως), οἱ φτώχειες ἀπὸ φυγοπονία, οἱ ἀρρώστειες ἀπὸ ἔλλειψι τάξεως, καθαρῶτος καὶ τηρήσεως ὑγιεινῶν συνθηκῶν στὸ σπιτι, οἱ γκρίνιες ἀπὸ τὸν ἀλκοολισμὸ τοῦ πατέρα κ. ἄ. Ὅλ' αὐτὰ τὰ παρακολουθεῖ καὶ τὰ ξέρει ἢ κοινωνικὴ ἐργατίς καὶ σιγά-σιγά καὶ ἀθόρυβα ἐκπληρώνει τὴν ἀποστολὴ τῆς. Κάποια εὐκαιρία θὰ τῆς παρουσιασθῇ, θὰ ἔλθῃ σὰν χρυσὴ γέφυρα νὰ τὴν ἐνώσῃ μὲ τὴν ὄχθη ποῦ πρέπει νὰ φθάσῃ. Καὶ τότε ἀρχίζει πιά συστηματικὰ τὴ δουλειὰ τῆς. Σὰν τὸν πιὸ ἀγαπημένον καὶ σεβαστὸ φίλον τοῦ σπιτιοῦ, δίνει γραμμὰς, κτυπάει μὲ σύστημα τὴ ρίζα καὶ τὴν αἰτία τῆς κακοδομονίας, ἐμ-

πνεύει καὶ μεταδίδει χαρὰ, γέλιο, εὐτυχία. Στὴν ἀκαταστασία προτάσσει τὴν τάξι καὶ τὴν ἀπλότητα, στὴ διχόνοια τὴν ὁμόνοια, στὰ γκρεμίσματα τοῦ μίσους ἀνάμεσα στὶς οικογένειες, τὸ κτίσιμο τῆς ἀγάπης καὶ βοηθάει ἔτσι νὰ βρεθῇ ὁ δρόμος ποῦ-χουν χάσει ἢ ποῦ ποτὲ δὲν ἔχουν γνωρίσει.

Τὴν κάθε ἰκανότητα ὄλων τῶν μελῶν τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ἀξιοποιεῖ. Ἐμπνέει ἐμπιστοσύνη καὶ αὐτοπεποίθησι, δίνει ὄθησι γιὰ δημιουργία, βάζοντας γιὰ θεμέλιον τὴν ἐλπίδα ποῦ ἐμπνέει ἢ ἀγάπη τῆς.

Ἐτοιμάζοντας ἢ κοινωνικὴ ἐργατίς ἢ δίνοντας τὴν ὀποιαδήποτε παροχὴ τῆς, βοήθεια, ἐξυπηρέτησι, δίνει ἰδιαίτερη προσοχὴ στὰ ἐξῆς τρία λεπτὰ σημεῖα τῆς τέχνης τῆς παροχῆς:

α) Ἀποφυγὴ ὑποσχέσεων.

β) Ἀποφυγὴ ὑποκαταστάσεως τοῦ βοηθουμένου ἀτόμου.

γ) Κινητοποίησης καλωσύνης τοῦ περιβάλλοντος, ὅπως τὶς βλέπομε διατυπωμένες στὸ ὑπέροχο βιβλίον τῆς Προνοίας «Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἀγάπης» καὶ τὸν «Ὁδηγὸν τῆς Ἐπισκεπτρίας».

Εἶναι βέβαιον πὼς ἢ ὑπόσχεσις γενικὰ καὶ μάλιστα τῆς «κυρίας τῆς προνοίας» γιὰ κάποιον ζήτημα θὰ ἀναπερῶσῃ ἐλπίδες, θὰ συντελέσῃ σέ, πολλές φορές, ὑπερβολικὰ τολμηρὰ ὄνειρα, θὰ ἐπαναπαύσῃ ἴσως καὶ θὰ συντελέσῃ καὶ σέ κάποιαν ἀδράνεια τῆς οικογενείας, σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα ποῦ τὴν ἀπασχολεῖ, ποῦ θὰ τὴν ὀδηγήσῃ μὲ τὴν ἐπανάληψιν καὶ στὴ συνήθεια τοῦ παρασιτισμοῦ, τῆς ὀκνηρίας καὶ ἀδρανείας. Κίνδυνον ποῦ πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ προβλεφθοῦν καὶ νὰ προσηθεθοῦν στὸν ἐπίσης μεγάλο κίνδυνον τῆς ἀπογοιτεύσεως ποῦ θὰ ἐπακολουθήσῃ μαζὺ μὲ τὸν κλονισμὸ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς οικογενείας στὸ πρόσωπον τῆς κοινωνικῆς ἐργατίδος, στὴν περιπτώσει ἀποτυχίας τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἢ καὶ ματαίωσιν τῆς ὑποσχέσεως ποῦ ἀρχικὰ δόθηκε. Γι' αὐτὸ θὰ μπορούσε κανεὶς σὰν ἀρχὴ Προνοίας νὰ καθιερώσῃ τὴν ἀποφυγὴ ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις.

Ἄλλως τε καὶ ψυχολογικὰ θὰ ἦταν ἀσύγκριτα μεγαλύτερον τὸ ἀποτέλεσμα πάνω στὴν οικογένεια, ἂν ἢ ὀποιαδήποτε παροχὴ ἢ ἐξυπηρέτησις ἢ γενικὰ βοήθεια παρου-

σιαζόταν ἔτοιμη σὰν τελειωμένη καὶ ἀπροσδόκητη ἐνέργεια. Ἐκτὸς τῆς ἄλλης ἐπιδράσεως στὴν ψυχὴ τῆς οἰκογενείας, ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς παροχῆς θὰ συντελοῦσε ἀφάνταστα στὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεγαλύτερης δυνατῆς ἐμπιστοσύνης στὸ πρόσωπο τῆς κοινωνικῆς ἐργατίδος, πράγμα πού τῆς εἶναι τόσο βασικὸ καὶ ἀπαραίτητο στὴ δουλειά της.

Ἵσως ἐκ λόγων συναισθηματισμοῦ καὶ ἱκανοποιήσεως τῆς βαθύτερης ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς μας νὰ προσφέρουμε ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερες ὑπηρεσίες, νὰ προβοῦμε πολλὰ φορὰς σὲ ἐνέργειες πού θὰ μπορούσαν, καὶ μάλιστα πολὺ ἀποδοτικὰ, νὰ κάμουν τὰ ἴδια τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας πού μᾶς ἀπασχολεῖ. Θὰ ἦσαν μιὰ πολὺ κακὴ ἀρνητικὴ ὑπηρεσία αὐτὴ πού θὰ προσφέραμε στὸ ἔργο μας. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι παίρνουμε τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ ἄλλες φροντίδες πού εἶναι ἀπαραίτητος, βλάπτουμε καὶ τὸν ἴδιο τὸν βοηθούμενο παραγνωρίζοντας τὶς ἱκανότητες πού μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν αὐτάρκεια.

Γιὰ τὴν κάθε περίπτωσιν στὴν κοινωνικὴ μας ἐργασία εἶναι ἀναμφισβήτητο πὼς θὰ μᾶς χρειασθοῦν πολλὰ καὶ ποικίλες ἐνέργειες πού θὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὸ ἀποτέλεσμα πού ἐπιδιώκουμε. Ἡ κάθε περίπτωσις θέλει καὶ τοὺς δικούς της δρόμους καὶ τὶς δικές της φροντίδες, πού δὲν εἶναι δυνατόν καμμιά φορὰ νὰ γίνονιν μόνο ἀπὸ μᾶς τὶς ἴδιες, χρειάζεται βοήθεια καὶ ἄλλων,

τρίτων προσώπων, εἴτε τοῦ ἀτομικοῦ μας περιβάλλοντος εἴτε τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος τοῦ προσώπου πού θέλουμε νὰ βοηθήσουμε καὶ τὸ ὅποιον μπορούμε νὰ ὑποκινήσουμε, ἐμπνέοντας σ' αὐτὸ τὴν ἀγάπην καὶ παρουσιάζοντας τὴ συγκεκριμένη περίπτωσιν πρὸς δρᾶσιν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη εὐκαιρία τῆς κοινωνικῆς ἐργατίδος. Δουλεύοντας μέσα στὶς γραμμὲς καὶ τὶς κατευθύνσεις τοῦ προνοιακοῦ ἔργου καὶ ἀναπτύσσοντας ὅλη τὴν πρωτοβουλία κινήσεως μέσα σ' αὐτές, θὰ ἔχῃ τὴν εὐκαιρία νὰ δώσῃ καὶ σ' ἄλλους τὴν δυνατότητα καὶ τὴν ἱκανοποίησιν νὰ κάμουν μιὰ πράξι καλωσύνης. Νὰ κεντρίσῃ τὴ λεπτὴ χορδὴ τῆς ψυχῆς τους μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς περιπτώσεως πού τὴν ἀπασχολεῖ καὶ νὰ τοὺς δώσῃ τὴ χαρὰ νὰ ἀγαπήσουν τὴν περίπτωσιν, νὰ κάμουν κάτι καλὸ. Δίνοντας ἔτσι τὴν ὄθησιν, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ πράξιν καλωσύνης, γίνονται οἱ ἴδιοι, οἱ κοινωνικοὶ ἐργάται, στρατολόγοι τοῦ μεγάλου στρατοῦ τῆς καλωσύνης καὶ τῆς ἀγάπης.

Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτά, ἡ κοινωνικὴ ἐργασία, βασισμένη στὴν ἀγάπην της, πού ὁ κόσμος ξέρει νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ, δουλεύει συστηματικὰ, ἀπλᾶ καὶ ἀθόρυβα. Ἀθόρυβα γιατί ξέρει πὼς ἐκτελεῖ ἓνα μεγάλο χρέος. Ἐνα μεγάλο καθήκον. Τὸ καθήκον της ἀπέναντι στὸν συνάνθρωπό της, στὸν ἑαυτὸ της, στὸ Θεό.

ΕΥΑ Ν. ΠΟΛΙΤΑΚΟΥ

Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Στις καθημερινές ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας εἶναι πολὺ συνηθισμένο τὸ ἄκουσμα: «Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι γιὰ νὰ δώσουν λύση στὸ πρόβλημα αὐτὸ» ἢ «δυστυχῶς δὲν ἔχομε ἀνθρώπους πού θὰ μᾶς ὀδηγήσουν ἐκεῖ πού πρέπει». Καὶ αὐτὰ ἀκούονται περισσότερο στίς περιπτώσεις, πού ἀφοροῦν τῆ λύση κοινωνικῶν ἢ ἐθνικῶν προβλημάτων, ὅποτε τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι πλατύ. Καὶ τόσο περισσότερο γενικεύονται, ὅσο περισσότερο ἀνώμαλη καὶ ταραγμένη εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα, μέσα στὴν ὁποία ἡ ὁμάς ἢ τὸ Ἔθνος κινεῖται καὶ παλεύει νὰ εὔρη τὸν δρόμο του. Σὲ μιὰ μεταπολεμικὴ δὲ ἐποχῇ, σὰν κι' αὐτὴ πού περνούμε, ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι ἐννοικῆ γιὰ ἀναδημιουργία, ὅποτε καὶ ἐπιτακτικώτερη φαίνεται ἡ ἀνάγκη καθοδηγήσεως τῶν ἀνθρώπων. Γιατί ὅταν ὀριστικοποιηθῇ μία θεωρία ζωῆς, εἶναι δύσκολο ὕστερα νὰ ξεριζωθῇ.

Προκύπτει λοιπὸν ὅτι καὶ στὴν ἐποχῇ μας, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐποχῇ, τὸ αἷτημα μᾶς ἠγεσίας, πού θὰ ἐκπληρώνη τοὺς πόθους τῆς πλειονότητος καὶ πού θὰ ὀδηγῇ στὴ λύση τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῶν μικρῶν ἢ τῶν μεγάλων ὁμάδων ἀνθρώπων, εἶναι ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα. Δὲν θέλει βέβαια τὸ ἄρθρο αὐτὸ νὰ περιορίσῃ τὸν λόγο στὰ ἐθνικὰ προβλήματα, ἢ λύσεις τῶν ὁποίων βρίσκεται στὰ χέρια τῶν ἐκάστοτε κυβερνῶντων καὶ νὰ σχολιάσῃ, θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ, τὸν χειρισμὸ τῶν ἀπὸ μέρους των. Κάτι εὐρύτερο θέλει νὰ θίξῃ: Τὴν ἀνάγκη τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν μεθόδων ἐκείνων πού μὲ σταθερότητα θὰ ὀδηγοῦν σὲ μιὰ συνεχῆ ἀνάδειξη καὶ τροφοδοσία τῶν ἠγετικῶν μορφῶν, πού εἶναι ἀναγκαῖες γιὰ τὴν πολιτικὴ, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλης μορφῆς καθοδήγηση τῶν μικροτέρων ὁμάδων πού συναποτελοῦν τὸ Ἔθνος, στὴν πραγματοποίησιν τῶν εὐγενικῶν τους ἐπιδιώξεων. Γιατί τὸ πρόβλη-

μα, πού πολὺ συχνὰ προκύπτει, δὲν εἶναι τὸ ποιὸς θὰ εἶναι ὁ ἠγέτης, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ ποιῆς πηγῆς τροφοδοτεῖται καὶ ποιὰ εἶναι ἡ θεωρία πού ἀκολουθεῖ ἠγούμενος τοῦ πλῆθους τῶν ὁπαδῶν του, ἐὰν ἔχη κάποια.

Ἀκόμη, ποιὸ εἶναι τὸ πρόγραμμά του, ἀλλὰ καὶ πόσο πιστὰ τὸ ἀκολουθεῖ. Εἶναι δὲ πολὺ συχνὸ τὸ φαινόμενο ἠγετῶν ὁμάδων, πού νὰ μὴν διαθέτουν πότε τὴ θεωρία καὶ πότε τὸ πρόγραμμα, πολὺ δὲ συχνὰ καὶ τὰ δύο. Καὶ κάποτε ἡ φενάκη πέφτει, ἢ γυμνότης των σὲ πνευματικὰ ἐφόδια ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ ἀπογοήτευση πλημμυρίζει τὰ στήθη τῶν ὁπαδῶν. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ μελετηθῇ τὸ πρόβλημα καὶ νὰ καθορισθοῦν αἱ κύριαί του γραμμαί.

Ποιὸ εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐννοίας «Ἠγεσία»; Πολλοὶ εἶναι οἱ ὀρισμοὶ πού δίδονται, μποροῦν ὅμως νὰ συνοψισθοῦν στὴν ἐξῆς πρόταση: Ἠγεσία εἶναι τὸ κοινωνικὸ ἐκεῖνο φαινόμενο, κατὰ τὸ ὁποῖο, σὲ κάθε ὁμάδα ἀνθρώπων, ἀναφαίνεται ἓνα πρόσωπο, πού ἀσκεῖ ἐπιρροὴν ἐπάνω στὰ ἄλλα καὶ κατευθύνει τὶς ἐνέργειές των πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ κοινῆς τῆς ὁμάδος σκοποῦ.

Ἠγεσίας ὅμως ἔχομε πολλὰς μορφάς, ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο πού ἀσκεῖται ἢ ἐπιρροὴ αὐτὴ καὶ τὴν ἐνταση πού παίρνει. Ὑπάρχει—γιὰ νὰ φέρωμε ἓνα παράδειγμα—μιὰ μορφὴ ἠγεσίας, στὴν ὁποία ἡ ἐπιρροὴ ἔχει μιὰ συνεχῶς ἐναλλασσόμενη κατεύθυνση. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν ἠγήτορα πρὸς τοὺς ὁπαδοὺς καὶ ἐπιστρέφει πρὸς αὐτὸν μὲ τὶς ἀπόψεις των. Καὶ ὑπάρχει ἄλλη στὴν ὁποία ἡ ἐπιρροὴ τοῦ ἠγέτου—σκόπιμα ἢ ἀπὸ ἀδυναμία—μειοῦται τόσο πολὺ, ὥστε νὰ περιορίζεται ὁ ἠγέτης στὸ ρόλο τοῦ ὀδοδείκτη τοῦ σταυροδρομίου, πού μὲ πινακίδες καὶ βέλη μᾶς δείχνει τοὺς δρόμους, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἔχομε νὰ διαλέξωμε, δὲν μᾶς λέγει ὅμως καὶ ποιὸς θὰ μᾶς

βγάλη στὸ ποθητὸ τέρμα, ἐὰν ἐμεῖς δὲν τὸν γνωρίζουμε.

Σκόπιμη ὅμως θὰ ἦταν ἐδῶ μιὰ εὐρύτερη ἀνάλυση τοῦ θέματος.

Οἱ διάφορες μορφές ἡγεσίας μποροῦν νὰ τυποποιηθοῦν στὶς ἑξῆς τρεῖς μορφές: Ἡ Φιλελεύθερη ἡγεσία. Ἀρχίζουμε ἀπ' αὐτὴν γιατί εἶναι, σὰν λιγώτερο ἐμφαντικὴ, ἐκείνη ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ λιγώτερο. Εἶναι ἐκείνη ποὺ χρησιμοποιεῖ τὰ βέλη καὶ τὶς πινακίδες χωρὶς νὰ παίρνῃ σαφῆ θέση στὸ πρόβλημα. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ ἡγέτης περιορίζει τὸν ρόλο του στὸ νὰ δείχνῃ τὶς διαφορὲς δυνατὲς λύσεις, ν' ἀναπτύσῃ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς κάθε μιᾶς καὶ ν' ἀφήνῃ τὰ μέλη τῆς ὁμάδος του νὰ διαλέξουν ἐκείνη ποὺ προτιμοῦν. Ἡγεσία χαλαρᾶς μορφῆς, χρήσιμη ὅμως γιὰ τὶς περιπτώσεις ποὺ λόγῳ τῆς σοβαρότητος τοῦ ὑπ' ὄψει θέματος (ἐκλογὴ ἐπαγγέλματος, ἐκλογὴ ἐπιστήμης) ὁ ἡγέτης ἢ ὁ καλούμενος νὰ παίξῃ τὸν ρόλο αὐτό, δὲν θέλει νὰ ρίξῃ στὴν πλάστιγγα τὸ βάρος τῆς δικῆς του γνώμης.

Ἡ Ἀυταρχικὴ ἡγεσία. Αὐτὴ εἶναι εὐρύτατα γνωστὴ. Ὁ πῶς ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς τύπος εἶναι ὁ δικτάτωρ. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ θέλησή του εἶναι νόμος, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, πὼς καὶ κάθε του θέληση εἶναι ἠθικὰ νόμιμη. Ἐξουσιάζει ἐπάνω στοὺς ὁπαδούς του, ἀσκεῖ τὴν ἐπιρροή του μὲ κάθε δυνατό μέσο καὶ ὁδηγεῖ τὴν ὁμάδα του ὅπου αὐτὸς θέλει. Στὴν περίπτωση αὐτὴ οἱ σκοποὶ καθορίζονται ἀπὸ τὸν ἡγέτη γιὰ λογαριασμὸ τῶν ὁπαδῶν, ποὺ θεωροῦνται ἀνίκανοι ν' ἀποφασίσουν γιὰ τὶς τύχες των.

Ὅσο γιὰ τὴν Δημοκρατικὴ ἡγεσία, αὐτὴ σήμερα εἶναι πῶς διαδεδομένη, γιατί προσαρμόζεται στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Καὶ τοῦτο, γιατί καθιερώνει τὸν σεβασμὸ τῆς γνώμης τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλεύθερη ὑποταγὴ στὴ γνώμῃ τῆς πλειονότητος.

Αὐτὰ εἶναι, συνοπτικὰ, τὰ τρία εἶδη τῆς ἡγεσίας, ἐξεταζόμενα στὴν καθαρὴ τους μορφή. Εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νὰ προσθέσωμε, ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ τὰ συναντήσωμε ἀμιγῆ. Συνήθως καὶ στὴν πράξη βρι-

σκομε ἓνα κρᾶμα τους, ἀνάλογα μὲ τὶς περιπτώσεις. Εἶναι δὲ πολὺ πιθανὸ νὰ διερωτηθῆ ὁ ἀναγνώστης: Γιὰ ποιὰν ἄρα γε κατηγορία ἡγετῶν μιλάει ὁ ἀρθρογράφος; Γιὰ τοὺς ἄρχοντες τῆς πολιτείας, γιὰ τοὺς ἡγέτες τοῦ στρατοῦ, ἢ γιὰ τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς, ἃς ποῦμε, τῶν πολιτικῶν κομμάτων; Εὐλόγο τὸ ἐρώτημα. Ἡ ἀπάντησή του βρίσκεται στὸν ὄρισμὸ τῆς ἡγεσίας, ποῦ, κατὰ γενικὸ τρόπο διατυπωμένος, περιλαμβάνει τὴν ἐκδήλωση τοῦ φαινομένου τῆς ἡγεσίας, τόσο στὰ πολιτικὰ κόμματα, ὅσο καὶ στὸ σύλλογο π.χ. τῶν ὑπαλλήλων παντοπωλείων. Ἐμφανίζεται στὴ σχέση διδασκάλου καὶ μαθητοῦ, ὅσο καὶ στὴ σχέση προϊσταμένου καὶ ὑπαλλήλου. Ἐμφανίζεται στὸ στράτευμα, ὅπως καὶ στὴ δημοσιοῦπαλληλικὴ ἱεραρχία, μὲ παραλλαγές ἀνάλογες πρὸς τὴν φύση τῆς ὑπηρεσίας. Οἱ παραλλαγές αὐτές, ὅσο καὶ ἂν δίνουν μιὰ ἰδιορρυθμία στὴν κάθε ἱεραρχία, ἔχουν κοινὸ γνώρισμα τὴν σχέση ἡγέτου καὶ ὁπαδῶν, ὅπου ὁ πρῶτος ἐπηρεάζει τὴν συμπεριφορὰ, τὴν στάση καὶ τὶς ἀποφάσεις τῶν δευτέρων. Οἱ Ἀμερικανοὶ μάλιστα συγγραφεῖς θεωροῦν καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ διευθύνῃ μιὰ συζήτηση, ἢ μιὰ ἐρασιτεχνικὴ θεατρικὴ παράσταση, σὰν ἡγέτη, ἀπλῆς μορφῆς.

Τί λοιπὸν ζητεῖ σήμερα ἡ ἐποχὴ μας; Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ποῖο εἶδος ἡγεσίας ἔχει ἀνάγκη, γιὰ νὰ προαχθῆ καὶ νὰ δημιουργηθῆ; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι εὐκόλη, γιατί τὰ διάφορα κοινωνικὰ λειτουργήματα ἀπαιτοῦν διαφορετικὸ χειρισμὸ τὸ καθένα. Ὁ στρατὸς βέβαια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διοικηθῆ ἐκ τῶν κάτω, ὅπως καὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατόν ν' ἀγνοήσῃ τὴ γνώμη τῶν λογικῶν της προβάτων, σχετικὰ μὲ τὸν ποιμένα ποὺ προτίθεται νὰ τοὺς δώσῃ. Ἐπάρχει ὅμως σήμερα ὁ μίτος, ποὺ μᾶς χρειάζεται γιὰ νὰ εὐρωμε τὸ εἶδος τῆς ἡγεσίας ποὺ θὰ προτιμήσωμε. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος, ἢ λυδία λίθος ποὺ ἐπάνω της θὰ δοκιμάζωμε ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα κάθε κοινωνικὸ θεσμὸ. Καὶ ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου, στὴν περίπτωση αὐτῆ, λέγει, ὅτι κάθε ἄνθρωπος, κάθε πρόσωπο ἔχει μιὰ ἀνυπερέβλητη ἀξία. Γι' αὐτό, ὄχι

ἡ καταπίεση ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ εὐκαιρία τῆς πνευματικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ κανονίζη τις σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τοῦ πλανήτου αὐτοῦ.

Βασικὲς ὅπως εἶναι οἱ ἔννοιες αὐτές, ἐπιτρέπουν σὲ μιὰ ἡγεσία νὰ πάρῃ τὸ ὄνομα δημοκρατική. Θὰ ἐλέγαμε ἀκριβέστερα χριστιανικὰ δημοκρατική, γιατί, ἀτυχῶς γιὰ τὸν ἀρχαῖο δημοκρατικὸ κόσμον, ἡ ὑπαρξὴ τῆς δουλείας τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ προνόμιον τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸ μέτρο, τώρα, μὲ τὸ ὁποῖο τὰ ιδεώδη αὐτὰ ρυθμίζονται τις σχέσεις τῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδος, ἡ ὁμὰς εὐνομεῖται καὶ προάγεται. Γιατί οἱ ἰδέες αὐτὲς δίνουν, θεωρητικά, σὲ ὅλα τὰ ἄτομα τὴν δυνατότητα γιὰ μιὰ καλῆς φύσεως δράση καὶ προαγωγή, ἀφοῦ δίνουν σὲ κάθε ἄτομον τὴν δυνατότητα νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμη του καὶ νὰ ἐπιρραίῃ τις γνώμες τῶν ἄλλων. Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος, πὺ στὴν ἐποχὴ μας καὶ τὰ κράτη, πὺ στὴν οὐσία δὲν εἶναι δημοκρατικά, ἐπιμένουν νὰ φοροῦν τὸ προσωπεῖο τῆς δημοκρατίας. Γιατί μόνον μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μπορέσουν νὰ σταθοῦν ἀνάμεσα στὰ πραγματικὰ δημοκρατικὰ καὶ ν' ἀξιῶσουν νὰ θεωροῦνται ὡς ἴσα καὶ σεβαστὰ μέλη τῆς παγκοσμίου οἰκογενείας. Εἶναι δὲ αὐτὸ μία νίκη τῆς χριστιανικῆς δημοκρατίας. Εἶναι ἀκόμη καὶ μιὰ ἔνδειξη ὅτι ἡ ἀνθρωπότης, ἀνεξάρτητα τοῦ πότε θὰ ὠριμάσῃ τελειῶς, ὠριμάζει ὅλο καὶ περισσότερο ὡς πρὸς τις ἰδέες αὐτές.

Ἀφοῦ εἶδαμε τις βασικὲς ἀρχὲς πὺ τὸ δημοκρατικὸ σύστημα ἡγεσίας ἀκολουθεῖ, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ στὴν καλύτερη—ἐὰν ὄχι πάντοτε στὴν ταχύτερη—λύση τῶν ἀνθρωπίνων προβλημάτων, στὴν συνέχεια τοῦ λόγου θὰ δοῦμε, ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσωπικότης τοῦ ἡγέτου, ποῖα ἡ φύσις τοῦ λειτουργήματός του καὶ ποῖες οἱ μερικώτερες ἀρχὲς πὺ αὐτὸς ἀκολουθεῖ, γιὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τις ἀπαιτήσεις τοῦ δημοκρατικοῦ ιδεώδους στὴν καθημερινὴ πράξη.

Ἐάν, γιὰ ν' ἀπαντήσωμε στὸ ἐρώτημα πὺ ἐθέσαμε, παραθέταμε ὅλες τις ιδιότητες πὺ ζητοῦν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ θέμα συγγραφεῖς, θὰ ἔπρεπε νὰ καταρτίσω-

με ἕνα μακρὸ κατάλογο καὶ νὰ καταχωρήσωμε κάθε γνωστὴ καλὴ ιδιότητα πὺ εἶναι ἐπιθυμητὴ γιὰ ἕνα ἄνθρωπον. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ θὰ κάμωμε μόνον μιὰ ἐπιλογή τῶν ιδιοτήτων ἐκείνων πὺ φαίνονται οὐσιαστικώτερες, γιὰ νὰ δώσωμε μιὰ ἰδέα τῶν ἀπαιτήσεων πὺ δημιουργοῦνται γιὰ κείνους πὺ φιλοδοξοῦν νὰ γίνουν ἡγέται ἀνθρώπων.

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ κατάσταση τῆς νοθρότητας, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τραβήξῃ κανένα ὁπαδό, ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ προαγάγῃ καμμιά ἀπὸ τις ὑποθέσεις τῆς ὁμάδος. Ἀπαραίτητη λοιπὸν εἶναι ἡ ἀφθονία ἐνεργητικότητος γιὰ τὸν ἡγέτη. Ἐπειτα ὁ ἐνθουσιασμός, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰκανότης νὰ διεγείρῃ τὸν ἐνθουσιασμὸ στοὺς ἄλλους.

Χωρὶς τὴν ιδιότητα αὐτὴ, πὺ προέρχεται ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ δύναμη, πὺ, πέρα ἀπὸ τις δυσκολίες, βλέπει τὴν πραγματοποίηση τοῦ ποθουμένου, πολὺ πενιχρὰ ἀποτελέσματα πετυχαίνονται.

Ἡ ἔρευνα τῶν προβλημάτων, ὅπως ἐπίσης ἡ παρατηρητικότης καὶ ἡ εὐρεία ἀντίληψις, πρέπει νὰ προστεθοῦν στὶς προηγούμενες. Κι' ἀκόμη ἡ ἰκανότης νὰ διακρίνῃ κανεὶς ἀνάμεσα στὸ ψεύτικο καὶ τὸ ἀληθινὸ, δηλαδὴ ἡ κρίσις, ἡ διάθεσις νὰ ὀλοκληρώσῃ κάτι πὺ ἔχει ἀρχίσει, ἀφίνοντας κατὰ μέρος ὅ,τι δὲν εἶναι οὐσιῶδες, ἡ ἰκανότης νὰ δίνῃ σὲ κάθε συνεργάτη τὴν εὐκαιρία γὰ ἐκδηλώσῃ καὶ αὐτὸς τις ἰκανότητές του, δίνοντας στὸν καθένα ἕνα ρόλο καὶ κατόπιν συντονίζοντας τοὺς ρόλους αὐτοῦς, τέλος ἡ ἰκανότης του νὰ προγραμματίξῃ τις δραστηριότητες αὐτοῦ καὶ τῆς ὁμάδος του καὶ νὰ ἐκτελῇ τὸ πρόγραμμα χωρὶς σοβαρὲς παρεκκλίσεις, εἶναι ὅλες ἰδιότητες, πὺ χωρὶς αὐτές, δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βγάλῃ πέρα σ' ἕνα ἡγετικὸ πόστο.

Μέχρι τώρα περιορισθήκαμε στὰ φυσικὰ καὶ στὰ διανοητικὰ ἐφόδια ἑνὸς ἡγέτου. Ἐχει ὅμως καὶ ἡ ἠθικὴ τάξις τὰ δικαιώματά της καὶ τις ἀπαιτήσεις της ἀπὸ αὐτόν. Καὶ στὴν πρώτη σειρά ἔρχεται ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ εὐλικρίνεια. Γι' αὐτές δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάμωμε κανένα σχόλιον. Ἡ σημασία τους εἶναι φανερὴ. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ λεπτότης καὶ ἡ φιλικότης, πὺ

εἶναι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος τοῦ ἡγέτου, χωρὶς τὰ ὁποῖα ἡ χρεωκαπία ἀκολουθεῖ. Γιατί ἡ διάθεσις συνεργασίας μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ λεπτός χειρισμός τῶν ζητημάτων πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν δυσκοληφία μαζί τους, εἶναι ἰδιότητες ζηλευτές καὶ πολύτιμες, γιατί μὲ αὐτὲς ὁ ἡγέτης κατακτᾷ τοὺς ὁπαδοὺς του.

Τέλος τὸ θάρρος, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ αὐτοκυριαρχία εἶναι ἡγετικά προσόντα πού συμπληρώνουν τὸν πνευματικὸ ἔξοπλισμὸ τοῦ ἡγέτου καὶ τοῦ δίνουν τὴν δύναμη νὰ βαδίζῃ πρὸς τὴν ἐπιτυχία, τὸσον τὴν προσωπικὴ ὅσον καὶ τῆς ομάδος πού ἡγεῖται.

Εἶναι καιρὸς νὰ κλείσωμε τὰ περὶ προσωπικότητος τοῦ ἡγέτου. Ἀπὸ τὸν κατάλογο ὁμως τῶν ἰδιοτήτων μας λείπει ἡ σπουδαιότερη, πνευματικῆς μορφῆς, ἰδιότητά του. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ πίστις, τόσο στὸν σκοπὸ πού ἐπιδιώκει ἡ ομάδα, ὅσο καὶ στὸ ἔμφυχο ὕλικὸ πού θὰ τὸν πραγματοποιήσῃ. Αὐτὴ εἶναι τὸ ἀσάθμητο θεμέλιο κάθε προσπαθείας καὶ χωρὶς αὐτὴ οὔτε ἐνθουσιασμὸς μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ, οὔτε αὐτοκυριαρχία σὲ ὄρες δυσκολίας. Χωρὶς αὐτὴ τὸ οἰκοδόμημα σείεται ἀπὸ τὸν ποταμὸ πού σπάζει ἐπάνω του.

Τί κάνει τώρα καὶ πῶς ἐνεργεῖ μέσα στὴν ομάδα του ὁ ἡγέτης, ὅταν κατευθύνεται ἀπὸ δημοκρατικὰ ἰδεώδη; Ἐὰν τὸ «ἡγεῖσθαι» ἀποτελῇ ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, πού ἐκδηλώνεται μέσα σὲ μιὰ δεδομένη ομάδα, σκόπιμο εἶναι νὰ ἀναλύσωμε τὸ φαινόμενο αὐτὸ καὶ νὰ κάμωμε ἔτσι πληρέστερη τὴν εἰκόνα πού προσπαθήσαμε νὰ δώσωμε.

Ὅσα ὡς τώρα εἴπαμε ἀνήκουν στὰ κοσμοθεωριακὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητος ἑνὸς ἡγέτου καὶ ἡ παραβίασή τους τὸν μεταθέτει στὶς ἄλλες δυὸ κατηγορίες πού προαναφέραμε.

Στὴν καθημερινή, λοιπόν, δυσκοληφία του μὲ τοὺς ὁπαδοὺς ἢ τὰ μέλη τῆς ομάδος του, ὁ ἡγέτης:

— Ἀναπτύσσει πρωτοβουλία, ἀλλὰ ἀφίνει τοὺς ὁπαδοὺς ν' ἀναπτύξουν καὶ τὴν δική τους, ἐνῶ αὐτὸς ἐνεργεῖ σὰν καταλύτης. Εἶναι δηλαδὴ τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο, πού εἶναι ἀπαραίτητο στὸν ὄργανισμὸ τῆς ὁ-

μάδος, γιὰ ν' ἀρχίσῃ μιὰ δραστηριότης, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει, ὅτι πρέπει ὁ ἴδιος νὰ ἔχῃ ἐνεργὸ ἀνάμιξη σ' αὐτή.

— Ὁ πραγματικὸς ἡγέτης ἔχει πάντα στὸ νοῦ του τοὺς σκοποὺς τῆς ομάδος του καὶ παρορμᾷ τοὺς ὁπαδοὺς πρὸς τὴν προσπάθεια τῆς πραγματοποίησεως τῶν. Γνωρίζει καλὰ τὴν κατεύθυνση πού πρέπει νὰ πάρῃ ἢ προσπάθεια, ὅπως καὶ τὰ μέσα πού πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν πραγματοποίησή τους. Ὅλα αὐτὰ τὰ καταστρώνει σὲ πρόγραμμα ἀπὸ ἀρκετὰ ἐνωρὶς καὶ εἶναι ἔτοιμος γιὰ δράση. Ἀφοῦ δὲ μιλάμε γιὰ πρόγραμμα ἐργασίας, εἶναι παρατηρητέον, πῶς οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ κείνους πού ἀσκοῦν ἡγεσία, στεροῦνται προγράμματος καὶ ἐνεργοῦν ἀνάλογα μὲ τὶς ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς.

— Ὁ ἀληθινὸς ἡγέτης ἔχει ἰδέες π ρ ω τ ο γ ε ν ε ῖ ς καὶ γνωρίζει ν' ἀναλύῃ τὸ κάθε πρόβλημα καὶ νὰ διευκολύνῃ ἔτσι τὴν λύση του.

Κατὰ χρονικὰ διαστήματα, τέλος, κάνει τὸν ἀπολογισμὸ τῆς προσπαθείας τῆς ομάδος καὶ τ' ἀποτελέσματά της καὶ τῆς δείχνει τὸν δρόμο πού διανύθηκε μὲ τοὺς κοινούς ἀγῶνες πρὸς τοὺς κοινούς σκοποὺς. Αὐτό, ὅταν ἀποφεύγῃ τὴν ξηρότητα, πού παίρνουν οἱ ἐτήσιοι ἀπολογισμοὶ πού προηγούνται τῆς ἐκλογῆς τῆς νέας ἡγεσίας τῆς ομάδος, καὶ πάρῃ τὴν θερμὴ ἀτιμώσαιρα πού χρειάζονται οἱ ἄνθρωποι γιὰ ν' ἀνοίξουν τὶς καρδιές τους, πού ἔχουν μερικὸς κοινούς παλμούς, ἐμφυχνώνει τοὺς συνεργάτας, σπληρουνιάζει τοὺς καθυστερημένους καὶ γίνεται κίνητρο γιὰ καινούργιους ἀγῶνες.

Καὶ τώρα λίγα γιὰ τὶς εἰδικότερες ἀρχές πού πρέπει νὰ κανονίζον τὶς ἐνέργειες τῶν δημοκρατικῶν ἡγετῶν. Ἀναγκαία συνέπεια τῶν βασικῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἡγέτης πρέπει νὰ σέβεται τοὺς ὁπαδοὺς του καὶ νὰ τοὺς δίδῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπτύσσουν τὴν προσωπικότητά των, εἶναι καὶ οἱ ἀκόλουθες προτάσεις:

— Ὁ ὁπαδὸς (μαθητῆς, ὑπάλληλος, μέλος τοῦ συλλόγου, πολίτης τοῦ κράτους κλπ.) ἔχει δικαίωμα νὰ μορφώσῃ γνώμη

γιὰ τὰ ζητήματα τῆς ομάδος καὶ κατοπινὴν τὴν ἐκφράση.

—Ὁ ὁπαδὸς ἔχει καὶ αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ προβάλῃ τὴν προσωπικότητά του, μέσα στὸ σύνολο τῶν ἄλλων ἀνθρώπων μὲ τοὺς ὁποίους συνεργάζεται. Αὐτὸ εἶναι καὶ μία ψυχολογικὴ ἀνάγκη γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὅλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπιτύχουν στὴ ζωὴ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι λίγοι μποροῦν νὰ τὸ κατορθώσουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ δίνονται σὲ ὅσο τὸ δυνατόν περισσοτέρους οἱ εὐκαιρίες νὰ δείξουν τὴν ἰκανότητέ τους.

—Κανεὶς δὲν ἀγαπᾷ τὴν ἐπίκριση καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι φανερά τὰ λάθη του. Ἀντίθετα, ὅλοι ἀγαποῦν τὸν ἔπαινο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, κανεὶς δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀχρηστος. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὸ τάλαντό του. Ἀπὸ τὴν ἑννοίαν αὐτῆς βγαίνει τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρέπει ὁ ἡγέτης νὰ δίδῃ στὸν κατάλληλο ἄνθρωπο τὴν κατάλληλη θέση. Αὐτὸ θὰ ἐλαττώσῃ τὰ λάθη καὶ κατὰ συνέπεια θὰ ἐλαττώσῃ καὶ τὴν ἀφορμὴν γιὰ ἐπίκριση. Καὶ ὅταν ὅμως ἀκόμη δίνονται ἀφορμῆς, τότε ὁ ἡγέτης πού θὰ ἐπικρίνῃ, ἅς ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του καὶ τὰ τάλαντα τοῦ ὁπαδοῦ πού ἐπικρίνει καὶ ἅς προσπαθῆσῃ νὰ γλυκάνῃ τὴν ἐντύπωσίν της, μὲ τὸ νὰ προτάσῃ ἕνα δίκαιο ἔπαινο. Φυσικὰ γιὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό, πρέπει νὰ μάθῃ νὰ βροῖσῃ τὸ καλὸ ὅπου ὑπάρχει. Καὶ πολὺ συχνὰ θὰ πείθεται, ὅτι

τὰ θετικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐπικρινόμενου εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἄλλως τε ὄχι μόνον τὴν ἀντιδράσειν καὶ τὴν δυσαρέσκειαν ἐλαττώνει, ἀλλὰ καὶ κάνει πράξιν δικαιοσύνης.

—Ὁ ἕνας διδάσκεται ἀπὸ τὸν ἄλλον στὴ ζωὴ. Εἶναι ἀπίστευτα μικρὸ τὸ ποσοστὸν τῆς γνώσεως πού ἀποκτοῦμε μόνον μας ἀπὸ «πρωτογενῆ» σκέψιν. Ἄς μὴ θεωρῆ λοιπὸν ὁ κάθε ἡγέτης κατώτερό του, νὰ διδάσκεται κάποτε καὶ ἀπὸ τὸν ὁπαδό του. Ἄλλως τε ὁ καθένας μας ἔχει μιὰ δική του ἰκανότητα νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα καὶ ἡ ἄποψη τοῦ ἄλλου μπορεῖ νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἐπειτα δὲν μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνεβάσῃ τὸν ἄλλον στὸ δικό του ἐπίπεδο, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἔρθῃ στὸ δικό του.

—Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ, λένε, τὴν ὁλοκληρωτικὴν καὶ ἀφωσιωμένην συμμετοχὴν τῶν στρατιωτῶν του στὴν μάχην τοῦ Ἑλ-Ἀλαμείν, ὁ στρατάρχης Μοντγκόμερυ, τὴν προηγουμένην τῆς μάχης, ἀνεκοίνωσε σ' ὁλόκληρον τὸ στράτευμα τὸ σχέδιον ἐνεργείας του καὶ ὕστερα τοὺς ἐμπιστεύθηκε τὴν πραγματοποιήσῃ του. Πολὺ τολμηρὴ καινοτομία, ἀλλὰ καὶ πολὺ ψυχολογημένη. Ἐκάνε τοὺς μέλλοντας ἐκτελεστὰς τοῦ σχεδίου του, νὰ τὸ αἰσθανθοῦν δικό τους καὶ τοὺς ἐξύπνησε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸ φέρουν εἰς πέρας, ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα. Κι' ἐκεῖνοι τὸ ἔφεραν.

ΑΘ. ΤΣΑΛΙΚΗΣ

ΕΡΓΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΝ

Ὁ Φιλλανδικὸς Σύλλογος Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ ἰδρύθη τὸ φθινόπωρον τοῦ 1947 ὡς νέα μορφή χριστιανικῆς δράσεως ἐντὸς τοῦ ἔθνικου περιβάλλοντος. Ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς πείρας τῶν ἐτῶν τοῦ πολέμου, κατὰ τὰ ὁποῖα διεπιστώθη ὅτι ἐχρειάζετο μία νέα προσέγγισις πρὸς συμπλήρωσιν τῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν ὀργανώσεων, εἰδικῶς διὰ τὰ δοθῆ ἀπάντησις εἰς τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ θρησκείας καὶ ν' ἀρχίση ἡ μελέτη καὶ ἡ δράσις ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως.

Ἡ ἰδρυσις τοῦ συλλόγου δὲν ὀφείλεται εἰς μεμονωμένην ὁμάδα χριστιανῶν. Ἡ πρωτοβουλία προήλθε ἐκ τῶν «Φίλων τῆς Φοιτητικῆς Χριστιανικῆς Κινήσεως» με ἰσχυρὸν ἀκαδημαϊκὸν ἔρεισμα ἐκ προσώπων διασήμων εἰς τὸ πεδίου τῶν ἐρευνῶν, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τῆς διοικήσεως, ἀκόμη δὲ καὶ τῆς πολιτικῆς. Τὰ ἰδρυτικὰ ἔγγραφα τοῦ συλλόγου ὑπογραμμίζουν ἐντόνως τὴν ἀνάγκην καθωρισμένης χριστιανικῆς βάσεως δι' ὅλον τὸν πολιτισμὸν, ἐὰν οὗτος πρόκειται νὰ ἐπιζήσῃ. Ὁ σύλλογος ἐδήλωσε ὅτι οἱ εἰδικοὶ σκοποί, τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιδιώξῃ, εἶναι νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ διορθώσῃ τὰς ἐσφαλμένας ιδέας περὶ Χριστιανισμοῦ καὶ Ἁγίας Γραφῆς καὶ νὰ μελετήσῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ θρησκευτικῆς ζωῆς, ἐπὶ πλεόν δὲ νὰ μελετήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει, νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἐποικοδομητικὴν κριτικὴν ἐπὶ τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης, τοῦ κινηματογράφου κλπ. Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἀνωτέρω σκοπῶν, ὁ σύλλογος ἐνεργεῖ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν

διαφόρων ὀργανισμῶν τῆς, καθὼς καὶ με ἄλλα σωματεῖα.

Μεταξὺ τῶν μεθόδων ἐργασίας, ἡ κυριώτερα ἴσως εἶναι ἡ ὀργάνωσις σειρᾶς ὁμιλιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον « Συγκεντρώσεις μελετῶν διὰ θέματα χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ », ὅπου γνωστοὶ ὁμιληταί, κατὰ μέγα μέρος μὴ θεολόγοι, ἀσχολοῦνται με διάφορα θέματα πολιτισμοῦ. Σπουδαιότεραι ὄλων εἶναι αἱ συγκεντρώσεις αἱ ὀργανούμεναι εἰς Ἐλσίνκι, εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου.

Εἴκοσι καὶ περισσότεραι συγκεντρώσεις «χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ» ὀργανώνονται καθ' ὅμοιον τρόπον εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰς πόλεις ὡς καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς συγκεντρώσεις καθ' ἕκαστον ἔτος.

Κατὰ τὰ πρῶτα δύομιση ἔτη αἱ ὁμιλίαι αὐταὶ ἔγιναν κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ἐπιστημονας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι φανερόν ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Φιλλανδίαν ἡ ὁμὰς αὐτῆ τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης εἶναι ἰδιαίτερος παρεσκευασμένη διὰ τὰ δώση τὴν χριστιανικὴν ὁμολογίαν. Ἐν τούτοις ἀντιπρόσωποι ὄλων τῶν πεδίων τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης, ἀνθρωπολόγοι, ψυχολόγοι, λογοτέχναι, ἐκπαιδευτικοί, ἀγροτικοὶ καὶ δασικοὶ ἐμπειρογνώμονες, μηχανικοὶ ὡς καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ τεχνολογικὸν πεδίου συνέβαλον εἰς τὰς διαλέξεις αὐτάς.

Γίνεται ἰδιαίτερα προσπάθεια διὰ τὰ ὁμιλῆ ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τῶν μὴ θεολόγων, ἀλλὰ βεβαίως καὶ ὁ κλῆρος συμμετέχει ἐνεργῶς καὶ ἀναλαμβάνει τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ προγράμματος τὸ ἀφορῶν εἰς λατρευτικὰς συγκεντρώσεις.

Χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῶν διαλέξεων τούτων ὑπῆρξαν αἱ «ἡμέραι χριστιανικῆς φιλολογίας», ἡ ἡμέρα τῆς τέχνης ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως, σημαντικὸν δὲ μέρος τοῦ προγράμματος τῶν τελευταίων «ἡμε-

ρῶν» εἰς τὸ Ἑλσίνσκι ἀφιερῶθη εἰς ἑκπαι-
δευτικά ζητήματα.

Μία ἄλλη ἀξιοσημείωτος μέθοδος τὴν ὁ-
ποῖαν υἰοθέτησεν ὁ σύλλογος ὑπῆρξεν ἢ
δημοσίευσίς σειρᾶς βιβλίων ἐπὶ διαφόρων
θεμάτων πολιτισμοῦ. Τρία βιβλία ἐξ 100-
150 σελίδων ἔχουν μέχρι τοῦδε δημοσιευθῆ,
τὸ πρῶτον μία συλλογὴ διαλέξεων καὶ ἄρ-
θρων ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρὸς ἓνα Χριστιανι-
κὸν Πολιτισμὸν», τὸ δεύτερον μία μετάφρα-
σις τοῦ βιβλίου τοῦ δόκτορος Α. Gressy
Morrison «Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνος»
καὶ τὸ τρίτον συλλογὴ διατριβῶν, ἐξ ἑνὸς
διαγωνισμοῦ με βραβεῖα, ὀργανωθέντος ὑ-
πὸ τοῦ Συλλόγου, ἐπὶ τοῦ θέματος: «Προ-
βλήματα χριστιανικῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐργα-
σίαν καὶ τὸ περιβάλλον, καὶ αἱ λύσεις των».
Ὁ διαγωνισμὸς αὐτὸς ἐσημείωσε μεγάλην
ἐπιτυχίαν, με συμμετοχὴν ἄνω τῶν 200 προ-
σώπων ἐξ ὅλης τῆς Φιλανδίας, καὶ τὰ ἀ-
ποτελέσματά του, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπλάι

καὶ εὐθεῖαι ἀφηγήσεις χριστιανικῆς ζωῆς
καὶ προσπαθείας, δίδουν μίαν ιδέαν τοῦ
συγχρόνου Φιλανδικοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ
ἐκδόσεις αὐταὶ θὰ συνεχισθοῦν καὶ κατα-
βάλλεται προσπάθεια νὰ ἐξετασθῶν ὅσον
τὸ δυνατόν περισσότερα ἐκφάνσεις τῶν
προβλημάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ
πολιτισμοῦ.

Ὁ σύλλογος, με τὴν βοήθειαν εἰδικῶ ἰ-
δρυμάτων συνδεδεμένου μετ' αὐτοῦ, προσ-
παθεῖ νὰ ἐπιχορηγῇ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασί-
ας ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Παρέσχεν ὑπο-
τροφίαν δι' ἔρευναν εἰς τὸ πεδῖον τῆς δι-
δασκαλίας τῆς θρησκείας, καὶ ἄλλη θὰ πα-
ρασχεθῇ συντόμως διὰ μελέτας ἐπὶ τῆς ἠ-
θικῆς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

Ὁ σύλλογος περιλαμβάνει σήμερον περὶ
τὰ 700 μέλη. Ἄρκεται χριστιανικαὶ ἐπι-
στημονικαὶ ὀργανώσεις συνηνώθησαν καὶ
κατέστησαν αὐτοτελῆ μέλη τοῦ συλλόγου.

Γ. Α. ΠΕΡΡΗΣ

ΝΑΟΣ ΑΝΕΓΕΙΡΕΤΑΙ

Ἔλα νὰ ποῦμε γιὰ τὴν πολιτεία σου...

Ὁνειρα λές; Ναί, ἴσως ὄνειρα
μὰ, ὄχι ὅμως χίμαιρες καὶ οὐτοπία.

Ἐρωτος κι' οἴστρου ἁγίου ὄνειρα
ποῦ τὶς ψυχὰς κεντρίζουν.

Ἄκου καὶ μάθε το: Ἐδῶ,
οἱ χίμαιρες γκρεμίζουν,
μὰ τὰ ὄνειρα
γιγάντια σχέδια πραγματώνουν,
κόσμου χτίζουν.

Λοιπόν, ἄς ποῦμε πῶς θὰ εἶν' ἡ πολιτεία σου:

Μιά πολιτεία πὲς ναός—κυψέλη θάνατ·

Κυψέλη πανανθρώπινη, μελίσις οἱ λαοί:

Φέγγους μορφές,

χωρὶς μιζέρια φτώχεια—γδύμια

στὶς καρδιὰς καὶ στὶς ψυχές.

Τὰ δῶρα τους θὰ φέρνουν οἱ καιροὶ
πράοι: καὶ στὴ γαλήνη θὰ κυλάνε.

Δικαιοσύνη, Ἀλήθεια, Ἀγάπη: Ἥλιοι πολλοί.
-Δρόμοι, πλατεῖες, ἄρκα-κεί-θ' ἀστράφτουν,
θὰ λαμποκοπάνε.

Σπίτια ὀλιανοικτα

στὴν εὐτυχία, στὴ χαρά, στὰ ὄνειρα

κι' ὄλο θὰ χτίζω καὶ θὰ χτίζεις:

πέτρα τὴν πέτρα

τὸ Ναό!

—Θὰ λές καὶ ὄρη θὰ μετασπίζεις.

Ἄνθρωπε ἐσύ, με τὴ βασανισμένη μάσκα,

με τὴ γέψη τῆς πικρῆς ζωῆς στὰ χεῖλη,

χεῖλη πετρωμένα...

μάτια γυάλινα, χαμένα

ποῦ δὲ βλέπουν ἥλιο τὸ πρωῖ...

Ποῦ δὲ νοιώθεις τὴ χαρὰ ἑνὸς ῥόδου εὐωδίας,

ποῦ δὲ νοιώθεις τίποτ' ἄλλο παρὰ σφίξι-
μο καρδιάς

καὶ τὸ λές αὐτὸ ζωῆ.

Ἔλα νὰ ποῦμε πῶς θὰ εἶν' ἡ πολιτεία σου,
πρίγκιπα-ἀλήτη
ποῦ τυλίγεις τὴν ψυχὴ σου με κουργέλια...
Δὲ θὰν' σ' ἀμμότοπους κι' ἀμμόλοφους...
Χτιστὴ
πέτρα στὴν πέτρα θὰν' μ' ἀσάλευτα θεμέ-
λια.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Η ΘΑΥΜΑΣΙΑ - ΖΩΗ ΜΑΣ

(ΑΦΗΓΗΣΗ)

ΜΕΡΟΣ Β'.

I

Οι αρβύλες κάνουν δαμονισμένο θόρυβο καθώς σβαρνιάζουν τις πέτρες και λιανίζουν τ' ἀγκάθια. Ἐννενηντα τέσσερα ζευγάρια αρβύλες! Ἐννενηντα τέσσερες. Τόσοι εἶν' οἱ ἀπολυόμενοι τοῦ 415 τάγματος πεζικοῦ. Ξεσοκῦφοτοι, μὲ τὰ χιτῶνια ἀνοιχτά, χυμᾶνε στὸν κατήφορο κ' ὁ ἀγέρας τοὺς χτυπάει κατὰσθηθα. Πιὸ κάτω, στὰ ριζὰ τοῦ βουνοῦ τοὺς περιμένουν τὰ «τζέμης». Ἄν δὲν ἦταν τούτη ἡ χλαπαταγή, οἱ φωνές, τὰ γέλια, τὰ γιουχαίσματα, τὸ «ἀέρα καὶ ξωφλήσαμε!» θὰ μπορούσε κιάλα ν' ἀκούσει κανεὶς τὰ κλάξον καὶ τὶς ἐξατμίσεις πὸν ξεσήκωναν πανδαιμόνιο στὸ δρόμο, συμβολὴ τῆς «σοφραντζας» στὸν πανηγυρισμὸ τοῦ γεροντότος...

Ὁ Ζέροκος χωρὶς νὰ καταλάβει πῶς, ξέμεινε λίγο. Μπροστά του ἐτοῦτη ἡ φασαρία. Καὶ πίσω του βαράει ἀκόμα ἡ σάλπιγγα «φαντασάκια στὸ καλό! Φαντασάκια στὸ καλό!» Βαράει ἀκατάπανστα τ' ἀποχαριετιστήριό της πὸν γλυκὸ σὰν τὶς ἀναστάσιμες καμπάνες τὸ παρόμοιαζαν τόσα χρόνια τ' αὐτὰ τους.

Γύρισε, ἀγνάντευε τὸν σαλπικτὴ πὸν ἦταν σκαρφαλωμένος σ' ἓνα θεώρατο βράχο, ξεχώρισε δίπλα του τὸ Διοικητὴ τους, πῆγε νὰ τοὺς ζουνήσει τὸ χέρι καὶ ξαφνικὰ τὸν πῆραν τὰ δάκρυα. Τοῦτο δῶ τὸ πάθαινε τακτικὰ ὁ Στέφανος. Σαράντα μερῶν στρατιώτης ἦταν, ὅταν ὁ Λόχος τους ἔλεσε σ' ἐνέδρα καὶ πῆρε τὸ βάπτισμα τοῦ πυρός. (Ποῦ καιρὸς τότε γιὰ ἐκπαιδεύσεις καὶ κέντρα...). Μὰ ἂν ἦταν σαράντα χρόνια σ' αὐτὴ τὴ δουλειὰ δὲν θὰ τὰ κατάφευγε καλύτερα. Μῆτε φωνές, μῆτε οὐρλιαχτά. Μόνο τὰ δόντια του ἔνοιωσε κλειδωμένα, νὰ σφίγγουν καὶ νὰ τρίβουν. Ἦσυχα, οἴγουρα, ὄπλισε τὸ μπρέν, μὲ δυὸ ματιὰς ξεχώρισε τὶς «ἐστίες πυρός» κ' ἄρχισε νὰ τὶς γαζώνει. «Δεξιά μας! χτύπα δεξιά μας!» τοῦ φώναξε μιά στιγμὴ ὁ διπλανὸς του σκιαγμένος. Καὶ τότε ἄκουσε τὸν ἑαυτὸ του νὰ λέει παράξενα ἤρεμος: «Ἄν εἶσαι καὶ παπᾶς μὲ τὴν ἀράδα νὰ βλογᾶς... Ἄμα ὅμως τὴν ἔσπασαν τὴν ἐνέδρα κ' ἔπιασαν τὰ ὑψώματα, ὁ Στέφανος ξάπλωσε τ' ἀνάσχελα, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτά κ'

«...Τὴν ἀλήθεια, δλόκληρη τὴν ἀλήθεια, τίποτ' ἄλλο ἔξω ἀπ' τὴν ἀλήθεια».

Charles Péguy.

ἐκεῖ, ὅπως πῆγε νὰ πάρει μιά βαθεῖα ἀνάσα, τὸ κορμί του σπαρτάρισε, ἓνα χέρι σιδερένιο ἐσφιξε τὴν καρδιά του κ' ἔνοιωσε τὰ μάτια του νὰ τρέχουν μοναχὰ τους. Ἄπο τότε ὅλο τοῦτο γινόταν. Ἐνέδρες, ἐπιθέσεις, ἀντεπιθέσεις, νυχτερινές ἐνέργειες, ὅλα τὰ δεχόταν ἤσυχα, σὰ νὰ τὰ περιέμενε, μὲ τὰ δόντια μόνο νὰ κλειδώνουν. Ἡ φωνὴ του πὸν παραξένευε ὅπως ἀκουγόταν ἤρεμη, συγκρατημένη, ἔκανε ὅλη τὴ Διμοιρία νὰ καλμαῖρνει στὶς δύσκολες ὁδούς. Ὑστερα ὅμως ἤξερε τί θὰ γινόταν. Γι' αὐτὸ ἅμα τέλειωναν ὅλα, ἔπεφτε μπροῦμητα, ἔκρουθε τὸ πρόσωπο μέσ' τὶς φουχτες του πὸν ἀνάδιαν στυφὴ σπιρτάδα ἀπὸ μπαροῦτι κ' ἐνὸ ἔπετοῦσε δλόκληρος, τὰ δάκρυα ἔτρεχαν δίχως λυγμούς, βουβά, σὰ στάλες ἀπ' τὶς ραγισματιές μᾶς στάμνας.

Ἔτσι καὶ τώρα.. Γιατί σὰ γύρισε κ' ἀγνάντευε πίσω, εἶδε τὸ βουνό, τὶς κορφές στὸ βάθος καὶ σὰ ν' ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Κρανιαῖ: «Μὴ μ' ἀφίνετε, ρε παιδιά, πάρτε με μαζὺ σας!» Ναί, τότε ὁ Στέφανος ἐνὸ ὀπισθοχωροῦσαν κάτω ἀπὸ «θεριστικὰ πυρά», τὸν φορτώθηκε στὸν ὄμο του κ' ἐνὸ τὸ αἷμα τοῦ Κρανιαῖ τὸν μούσκενε, ἄρχισε «ἔρπην λεοπαρδάλεως» νὰ τὸν πάρει πίσω. Μέσα σὲ μιά νεροφαγὴ πὸν ἔπεσε, βοήκη ἓναν ἄλλο δικὸ τους «καλυμμένο». «Τὶ τὸν κουβαλᾶς, Λοχία, πεθαμένος εἶναι!» τοῦπε. Τὸν πρόσεξε ὁ Στέφανος. Ἔτσι ἦταν. Μὰ ὕστερα τὸν ξαναφορτώθηκε τὸν Κρανιαῖ. «Ζωντανὸ ἢ πεθαμένο θὰ τὸν πάρω πίσω. Φώναξε νὰ μὴν τὸν ἀφήσουμε»...

Τώρα ὅμως; Ποῦ τὸν ἄφινε τὸν Κρανιαῖ; Χιλιάδες ἀξέχαστοι «Κρανιαῖδες» μέναν ἐκεῖ, χωρὶς κανεὶς νὰ μπορεῖ νὰ τοὺς πάρει «πίσω»...

Τὰ μάτια του θαμπά, γύρισαν μιά στιγμὴ στὸν κατήφορο, ἀντίκρουσαν τὰ παιδιά πὸν ἔτρεχαν καὶ σήκωναν σύννεφα τὴ σκόνη. Ὑστερα ξαναγύρισαν στὸν ἀνήφορο, στὶς κορφές... Ὅλοι μαζὺ δὲν ξεκίνησαν ἀπ' τὰ χωριά καὶ τὶς πολιτείες τραγουδώντας ἐμβατήρια; Ὅλοι μαζὺ δὲν χύμηξαν μεθυσμένοι ἀπ' τὴν ὀρμὴ τους νὰ τὶς πατήσουν; Μὰ ἐκείνοι πλήρωσαν τὸ τίμημα γιὰ τὴν πράσινη φωτοβολίδα. Οἱ ἄλλοι τί νὰ κάνουν, σὲ τέτοιες ἐρημίες; Ἐμειναν λίγες μέρες, βάρεσ' ἡ σάλπιγγα ἔπαυση, ὑποστολή, ὕστερα ὁ ἀσύρματος ἔπιασε

καινούργιες διαταγές και πήραν τὸν κατήφορο. Ποιὸς μένει σὲ τοῦτες τὶς πανύψηλες τὶς ἐρημίες; Μονάχα οἱ ἀγέρηδες ποὺ σφουρίζουν τ' ἀνεξήγητα παγωμένα τους τραγούδια... Κι' ὁ Στέφανος σὰ ν' ἀκούει μακρινά, ἀπόκοσμα, παθιασμένα ψιθυριτά:

«Φεύγετε παιδιά; ἄντε λοιπὸν γειά-χαρά. Χαιρετίσματα στὰ σπύτια μας... Καὶ μὴ μᾶς ξεχνάτε... Μὴ μᾶς ξεχνάτεεεε...»

—«Ζέροκοο! ἐεὶ!» ἄρχισαν νὰ τοῦ φωνάζουν οἱ ἄλλοι, σκαρφαλωμένοι κιόλας στ' αὐτοκίνητα.

—«Ἐρχομαι» κάνει νὰ φωνάξει. Μὰ εἶναι βραχνή ἢ φωνή του. Βήχει, φουσκώνει τὰ στήθια του κ' ὕστερα φωνάζει «ἔρχομαι!» Κι' ἀντιλαλοῦν οἱ φαραγγιές γύρω «ἔερχομαιαίαι!». Τούτῃ ἢ δυνατὴ φωνὴ τὸν ἔκανε σὲ μιὰ στιγμὴ ἄλλον ἄνθρωπο. Τὸν ξανάβαλε μέσ' τὸν χαρούμενο πανηγυριώτικο θόρυβο. Τοῦ ξανάφερε τὴν τρελλή λαχτάρα, τ' ὄνειρο ποῦχε καταντήσει τόσα χρόνια σχεδὸν ἀπίστευτο: νὰ ξανάβλεπε τὴ μάνα του καὶ τὴ Ροδοῦλα!

Ἵταν κούτρωνάβλεπε τὴν κατηφορὰ καὶ πήδησε σ' ἕνα «Τζέτζος», βρῆκε τὰ «στρατά» νάχουν στὴ μέση τὸ Τζέτζο, τὴ «γαϊδαρομοδίστρα»—νὰ μὲ συμπαθᾶτε δηλαδὴ μὰ ἔτσι τὸν παρανόμαζαν, μὰ πὺν ἦταν ὁ σαγματοποῖός τοῦ Τάγματος—καὶ νὰ τοῦ τραγουδᾶνε χτυπώντας τὰ παλάμια.

Παλιὰ ἱστορία στὸ Τάγμα ἐτοῦτο τὸ τραγούδι. «Σαμάρια ἀσημοκέντητα μὲ χάντρες πλουμισμένα», ἄρχιζε περιγράφοντας τὰ «σάγματα ἡμίονων» τῆς Διμοιρίας Ἡμιονηγῶν (ποῦ ἦταν νὰ σὲ δέσουν ἀπάνω καὶ νὰ μὴ θέλεις νὰ σταθῆς) καὶ τέλειωνε μὲ τὶς συμβουλές ποῦ τοῦ τραγουδᾶσαν τώρα, σχετικῆς μὲ τοὺς πεταλωμένους του πελάτες.

«Νὰ τοὺς κῶψεις τὶς αὐτάρεις καὶ τὶς μακροῦς οὐρές.

Καὶ στὰ πίσω τους ποδάρια νὰ σταθοῦνε σάν τοὺς λές,
Θὰ μουρλαίνεις τοὺς ραφτάδες μὲ τὰ κόλπα σου!

Νὰ χαρῶ τὴ βελονιά σου καὶ τὴ μὸδα σου!» Κι' ὁ Τζέτζος, στὴ μέση, ξεκαρδισμένος πιά στὰ γέλια, ἀγκάλιασε τὸ Στέφανο καὶ ξεφώνιζε πότερ' ἀπ' ὅλους, ἐνῶ τὰ ἀμάξια μέσ' τ' «ἀέρα», στὰ κορναρίσματα καὶ στὶς ἐξατμίσεις ρολᾶρσαν στὸν κατήφορο....

II

Ἔτρεχε τὸ τραῖνο, ἔτρεχε κ' ὁ νοῦς τοῦ Στέφανου. Νὰ πὺν τ' ὄνειρο θὰ γίνῃ! Νὰ πὺν τέλειωσαν ὅλα! Μήτε νάρκες στὸ δρόμο, μήτε τὸ δάχτυλο στὴ σκανδάλη. Ἵππος δίχως καρδιοχτύπι μέσα σὲ μιὰ πολυτεία μὲ φῶτα... Ἵπάχει λοιπὸν τέτοια εὐτυχία στὸν κόσμο; Εἶν' ἀλήθεια πὼς σὲ μάνα χτύπο, τὸ σπύτια τους, ἢ Ροδοῦλα, ἢ Μάνα του ἔρχονται πὺν κοντά; Τέλειωσαν ὅλα.... «Τὸ ἔθνος σὰς εὐγνωμονεῖ παιδιά. Τοῦ δώσατε τὰ πάντα. Ὅ,τι ἔχει σήμερον τὸ χρωστάει σὲ σὰς. Εὐχνομαί στὸν καθένα σὰς καλὴ σταδιοδρομία!» Θυμᾶται τοῦτο

τὸν ἀποχαρῆτισμὸ τοῦ Διοικητῆ τους καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ὁ νοῦς τοῦ Στέφανου κλώθει γύρω ἀπὸ τοῦτο δῶ. Τόσα χρόνια ἄλλα πράματα τρομερά, τῆς στιγμῆς πράματα, τὸν κράταγαν μέσ' τὶς πυρωμένες τους ἀρπάγες... Σταδιοδρομία! Τί θάβρη νὰ κάνει κάτω; Τὸ Γυμνάσιο εἶχε τελειωμένο καὶ τὸν πατέρα του βοήθαγε στὸ μαγαζί. Πάει ὁ πατέρας, πάει καὶ τὸ μαγαζί. Τώρα; γιὰ νὰ δοῦμε. Πρῶτα ἀπ' ὅλα πρῆπει νὰ ξεπονέσει τὸ κεφάλι του. Νὰ κοιμηθῆ ἔστω καὶ λίγες ὥρες στὸ σπύτι κάτω ἀπ' τὸν ἴσκιο τῆς Μάνας καὶ τῆς ἀδερφῆς, σ' ἕνα κρεβάτι μὲ σεντόνια κ' ὕστερα θάβρη στὴν αὐλὴ, δίπλα στὰ βεράνια, θὰ βάλει τὸ κεφάλι του κάτω ἀπ' τὴ βροσση καὶ θὰ ζωντανέψει. Ὁ κόσμος θὰ τοῦ φραεῖ πὺν ἄμορφος, γιὰ θὰ ξαπλώσει στὸ πεζοῦλι κ' ἐνῶ ἢ Ροδοῦλα θὰ παίξει πεντόβολα μὲ τὰ χάλικια δίπλα, ἢ μάνα θὰ φέρει καφὲ καὶ γλυκό—νὰ δῆς ποῦ θὰ ναι νεραντζάκι. Κι' ἀπὸ πάνω θὰ παίξει τὸ φῶς μὲ τοὺς ἴσκιους, ἀνάμεσα στὰ διάφανα τὰ κληματόφυλλα... Τότε ὁ Στέφανος θὰ κάνει τὸ «σχέδιο ἐνεργείας» καὶ γιὰ τούτῃ τὴ μάχη....

Ἵταν ἔτριξαν τὰ φρένα καὶ σταμάτησε τὸ τραῖνο στὸ Σταθμὸ, κρεμάστηκε στὸ παρᾶθυρο καὶ πάλευε ἀνάμεσα στὸν κόσμο νὰ ξεχωρίσει τὰ πρόσωπα ποῦ ἤθελε. Τρία, ἀπανωτὰ ἦταν τὰ γράμματα ποῦχε στείλει βλέπεις πὼς φτάνει «τάδε μέρα, τάδε ὥρα». Μέσ' τῆ φασαρία μὲ τὸ ζόρι ξεδιάλεξε τὴ φωνὴ τῆς Ροδοῦλας. Τὴν εἶδε πέρα, μακρινά, ἀνάμεσα σ' ἕνα σωρὸ ἀνθρώπων. Ἐρχομαι, τὶς ἔκανε, ἄρπαξε τὴ βαλίτσα, πήδησ' ἀπ' τὸ βαγόνι καὶ σπρωχόντας τράβηξε κατὰ κεῖ. Ἄμα ἔφτασε ὅπου λογαριαζε νὰ τὴ βρῆ, ἔκανε δεξιὰ-ξεριὰ καὶ ξαφνικὰ τὴ βλέπει νὰ κρεμεταί στὸ λαίμο του κλαίγοντας. Σὰ ν' ἄρπαξε πετριά ὁ Στέφανος: ἦταν ἢ Ροδοῦλα ἐτοῦτο τὸ χλωμό, τὸ ρουφηγμένο κορίτσι; Ἐκανε νὰ τὴν ξανακτυτᾶξει καὶ τὴν εἶδε στὰ μαῦρα.

—Μαῦρα, Ροδοῦλα; ποῦν' ἢ Μάνα;

Δὲν τοῦ μίλησε, μόνο ξανάκρυψε τὸ πρόσωπο στὴν ἀγκυλιά του καὶ πύκνωσε τὰ κλάματα. Ὁ Στέφανος μιὰ στιγμὴ, μιὰ στιγμὴ μονάχα, θάρρεψε πὼς ξύπνησε νύχτα, μέσα σ' ἕνα ὄρυγμα, ἐνῶ τοῖθριχαν ἀπὸ παντοῦ καὶ κλειδῶσε τὰ δόντια. Ἵστερα ξεκαθάρισε τί ἔγινε. Τὴ μάνα του δὲν θὰ τὴν ξανάβλεπε. Μὰ ἢ φωνὴ του ἀντήχησε παράξενα ἡσυχη, σίγουρη, σὰ νὰ μίλαγε στὴ Διμοιρία του, σὲ μιὰ ἀπὸ κείνες τὶς ὥρες ποῦ ὅλα πήγαιναν νὰ χαθοῦν:

—Ἐν τάζει, Ροδοῦλα, ζωὴ καὶ θάνατος εἶναι τοῦτα. Μὴν κάνεις ἔτσι...

Ὅσο νὰ πᾶνε στὸ σπύτι ἢ Ροδοῦλα εἶχε καλμάρι. Καὶ τοῦπε—τί νὰ τοῦ πῆ; εἶχε μάτια καὶ διάβαζε στὸ πρόσωπό του, τί τράβηξε ὁ δόλιος—καὶ τοῦπε τὸ παραμῦθι. Πὼς ἦταν καλὰ, τίποτα δὲν τοὺς ἔλειψε τόσο καιρὸ. Μόνο ποῦ ἢ Μάνα ἔν' ἀπομεσήμερο εἶπε «ὦχ ἢ καρδιά μου» καὶ νὰ, Στέφανε, ὅσο νὰ χτυπήσει ὁ σπερνὸς εἶπε... θέλω νὰ κοιμηθῶ... Καὶ κοιμή-

θηκε... Τίποτ' ἄλλο. Ναί, ἡ Ροδοῦλα τρόμαξε κι' ἂν δὲν ἦταν οἱ γειτόνισσες... Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ σὲ τούτῃ τὰ χάλια... Εἶπε νὰ τοῦ τὸ γράψει τοῦ Στέφανου μὰ δὲν ἤξερε πῶς θὰ τὸν εὑρίσκει τὸ γράμμα. Κι' ὕστερα δὲν θάχε ὁ Στέφανος κανέναν νὰ τὸν παρηγορήσει· ἐκεῖ πάνω. Εἶπε λοιπὸν ἡ Ροδοῦλα, πὼ καλὰ νὰρθεῖ ἐδῶ νάμαστε μαζὺ σὺν τὸ μάθει...

... Νὰ δνεῖρο μὰ φορὰ ἔ; Ἡ Ροδοῦλα ἀγνώριστη. Τὸ σπιτάκι κατάκλειστο. Τὰ γεράνια ξερά. Ἄιντε κάτσε στὸ πεζοῦλι πῶναι γεμάτο σταφυλόφυες πὺ σάπιαν καὶ φύφιες σφήκες καὶ ἔξκουράσου. Ναί, Λοχία Ζέροχο, ἔξκουράσου. Καλὴ σταδιοδρομία! Ὅλοι ἐμεῖς πὺ βοθηθήσαμε νὰ τῶβρεις ἔτσι τὸ σπιτάκι σας θὰ σὲ τακτοποιήσουμε κι' ἐσένα. Μὲ τὴ σειρά... Καλὴ σταδιοδρομία, Λοχία....

III

Μαζεύει τὶς ἀποδείξεις ὁ Στέφανος, λογιῶ-λογιῶ χρώματα, ρόζ, κίτρινες, γαλάζιες, τὶς σφραγίζει, τὶς βάζει στὰ ντουσιὰ μὲ τὴ σειρά τους, κρατάει νουμέρα σὲ χοντρά τεφτέρια κι' ἔχει τὰ μάτια δεκατέσσερα μὴν ξεχάσει τίποτα, μὴν κάνει τίποτα λειψό. «Κρατάει» τὰ βιβλία τῆς «ἐπιχειρήσεως» βλέπει κι' ἡ ἐπιχείρηση (Νήματα, Ὑφάσματα, Ἀργαλειοί-λίγοι βέβαια ἀκόμα, ἀλλὰ αἰγαταίνου καὶ πάνε) δὲν εἶναι παῖξε-γέλασε. Ἄλλωστε ὁ Στέφανος τόχε πῆ στ' ἀφεντικό, πῶς θὰ δουλέψει μὲ τὴν καρδιά του. Καὶ δὲν ἔχει μόνο τὸ νοῦ του στὰ νουμέρα καὶ στὰ χαρτιά. Τρέχει στὸ λιμάνι, κάνει τὶς παραλαβὲς καὶ τὶς ἀποστολὰς στὸ λεφτό. Κλείνει ναῦλους συμπρωτικὸς μὲ τ' ἀμάξια. Κουμαντέρου τοὺς ἐργάτες, ἔχει καὶ τὴν «κρυπτογράφηση» καὶ ἀποκρυπτογράφηση τῶν βιβλίων. Γιατί ὅλα κι' ὅλα, τ' ἀφεντικό τοῦχε πῆ ν' ἀνοίξει τὰ μάτια του καλὰ. Κι' ἄρχισε νὰ τοῦ ἐξηγεῖ τὰ «κουμιά» τῆς δουλειᾶς. Ἐναν λαβύρινθο μ' ἕνα σωρὸ μαγικὲς μεταμορφώσεις, μὲ τὰ μυστήρια πὺ λέγονται «ποντάρουμε ἄερα», μὲ τὴν περίπλοκη ὑπόθεση «νὰ φάμε τοὺς E. Z. Τώρα πρὶν σηκώσουν κεφάλι κι' ἄρα τὸ παχνίδι πρέπει νὰ τὸ παῖξουμε ἔτσι, «θὰ πάθουν σίγουρα ἄσφυξια» ἔτσι θὰ μὲν μείνουν ἄλλοι 10 ἀργαλειοί, γιατί εἶναι λίγοι ἀκόμα βλέπεις οἱ δικοί μας. Κι' ἐτοῦτο τὸ κατεβατό εἶναι τὸ μυστήριο τῶν μυστηρίων: εἶναι τὰ δάνεια μας. «Τὸ α θὰ τὸ κάνεις β καὶ τὸ β, γ, κι' ἀπ' τὸ γ θὰ βγάξεις τὸ καὶ τὸ καὶ θὰ τὸ καταχωρεῖς ἐδῶ. Ἀπὸ δῶ παίρνεις τὰ ρέστα τοῦ γ καὶ τὰ βάζεις ἐκεῖ. Τὸ σύστημα μπερδεμένο λογὶ ἄλλα σίγουρο. Ἄναεϊκὰ κι' ἀγύριστα»...

Ἐτοῦτα τοῦ ξύνιαν τοῦ Στέφανου. Ἐκεῖνη τὴ βράδι ὅμως δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ σκεφθῆ πολὺ. Ἐνα μῆνα ἔψαχνε γιὰ δουλειά. Δὲν εἶχε μείνει μέρος πὺ νὰ μὴ πάει, πόρτα πὺ νὰ μποροῦσε νὰ χτυπήσει καὶ νὰ μὴ χτύπησε. Δουλειά πουθενά. Κι' ὄλο τὸ μῆνα τὸν ἔβγαλαν μὲ κάτι πούχε βάλει στὴν ἀρχὴ ὁ Στέφανος γιὰ ν' ἀγοράσει ἕνα ροῦχο σὺν ἀπολυτῆ. Ἐφευγε

τὸ προῖ καὶ γύριζε τὸ βράδι μὰ πάντα ἀπραγος. Νὰ βλέπει τὴ Ροδοῦλα νὰ λιώνει μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ νὰ νοιώθει τὸ δόντια του κλειδωμένα, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πῆ δυὸ κουβέντες κοντά-κοντά. Τί ἦταν κείνη ἡ ἀγωνία πὺ τοὺς ἔτρωγε σὺν περιεμαν μὲς τὰ δρόγματα, μὲ τὸ μάτι στοὺς δείχτες τοῦ ρολοιοῦ, μπροστά σὲ τούτη; Τότε ἐπὶ τέλους ἐρχόταν μὰ στιγμή πὺ ὄρμαγες μπροστά καὶ ξεθύμανες. Τώρα νὰ κάθεται μὲ σταυρωμένα χέρια καὶ νὰ μὴν μπορεῖς παρὰ νὰ γυρίζεις μὲς τοὺς δρόμους σὰ χαμένος. Νὰ ντρέπεται τὰ χάλια σου. Νὰ παρακαλᾷς ὅποιον νάσαι καὶ νὰ σοῦ φέρνεται σὺν νάσαι σκομπιδι. Νὰ βλέπει κανένα γνωστό καὶ νὰ σοῦ λέει «πάνε τὰ βάσανα ἔ; καλὸς πολίτης!» καὶ νὰ λὲς ἀπὸ μέσα σου «νὰ μὴν τῶσωνα νὰ γλυτώσω ἀπὸ κείνα κεῖ»... Ἐνα μῆνα ἔτσι καὶ ξαφνικὰ μὰ μέρα τὸν φώναξε μιά γειτόνισσα. Ὁ κουνιάδος τῆς ἦταν λογιστής στὴν «ἐπιχείρηση» μὰ ἔπεσε στὸ κρεβάτι. «Ἐμφοραγμα τοῦ μυοκαρδίου» τοῦπαν οἱ γιατροί. Ζήτηγε λοιπὸν ἕνα παιδὶ νὰ τὸ βάλει προσωρινὰ στὸ πόδι του, ὅσο νὰ δῆ πῶς θὰ πάει ἡ κατάσταση.

Ἐτσι ἕνα προῖ ὁ Στέφανος βρέθηκε μπροστά στ' ἀφεντικό. Ἐκεῖνος πάλι θυμήθηκε ἄμεσως πῶς τὸν ἔβλεπε τὸ Στέφανο στὸν Ἄγιο Γιάννη μὰ πὺ σὺν ὅν ἐπίτροπος ἐξετάζοντας μὲ ἄνεση ἀπ' τὸ παγκάρι τοὺς «ἐνορήτας» μποροῦσε νὰ θυμᾶται τὸν καθένα. «Ἄ μωρόδο τοῦπε, ἔξερεις δὲν ἤθελα καὶ κανέναν ὀλωσιόλου ξένο. Νὰ μάθεις καλὰ τὴ δουλειά γιατί ὁ μπάριμπα-Δημητρός μπορεῖ καὶ νὰ μὴν καθαρίζεται. Εἰν' ἄσχημα ἡ καρδιά του». Κι' ἄμεσως μπῆκε στὸ «κύριο θέμα». «Ἐξέρεις ἔτσι κι' ἔτσι θὰ τὰ κανονίζεις τὰ πράματα. Ὁ μπάριμπα-Δημητρός ἅμα πᾶς σπιτί του θὰ στὰ κάνει πὺ λιανά». Κι' ἐνῶ τᾶλεγε αὐτὰ, θυμᾶται ὁ Στέφανος πῶς τοῦφεραν τὶς πρῶτες εἰσπράξεις τῆς ἡμέρας καὶ τὸν εἶδε νὰ διπλώνει τὰ λεφτά, νὰ σταυροκοπιέται μὲ δαῦτα, μὰ, δυὸ, τρεῖς φορὲς κι' ὕστερα ν' ἀνοίγει προσεχτικὰ τὴ κάσα, νὰ τὰ βάζει μέσα. Εἶδε ὁ Στέφανος τούτῃ τὰ σταυροκοπήματα, εἶδε τὴν Εἰκόνα πούταν κρεμασμένη πάνω ἀπ' τὸ γραφεῖο, σκέφτηκε πῶς ἦταν «ἅγιος ἐπίτροπος» τ' ἀφεντικό, θυμήθηκε κι' ὅσα τοῦλεγε τόση ὥρα... μὰ ἔκει πὺ πῆγαινε, ζαλισμένος, νὰ βγάλει συμπέρασμα ἀπ' ὅλα τούτα τὸν συνεπῆρε τὸ πελοῦλο ἐκεῖνο κῆμα πὺ τὸν ξεχείλιζε ἀπὸ θρίαιμιο ὅταν οἱ φωτοβολίδες πηδοῦσαν ψηλά. Ἐπὶ τέλους εἶχε πατήσει ποδάρη πάνω καὶ σὲ τοῦτο τ' ἀτέλειωτο βουνό: εἶχε βρεῖ δουλειά... Θυμᾶται τὴν εἰρήνη πὺ χύθηκε στὸ πρόσωπο τῆς Ροδοῦλας σὺν ἄκουσε τ' ἀπίστευτο μαντάτο. Κι' ἀκόμα τὸ βράδι θυμᾶται τὸ καντήλι στὴ γωνιά-εἶχαν πὰ ν' ἀγοράσουν λάδι-νάσαι ξανά ἀναμμένο. Ἀκόμητο ματάκι πὺ κάθε του τρεμοβίλιασμα ἦταν θαρρεῖς κι' «εὐχαριστώ».... Κι' ὁ Στέφανος εἰχτηκε μὲ τὰ μούτρα στὴ δουλειά.

Ὁ μπάριμπα-Δημητρός, ὁ λογιστής-Θεὸς σχωρέστ' τον τὸν ἀνθρωπο-δὲν «καθατίζαρη»

σε». «Ἄμ πῶς νὰ γίνει ἐτοῦτο πού μῆχαν στή μέση τρεῖς γιατροί. Ἐναν τὸν ἔχω καὶ τὸν φοβάμαι» σχολίασε τ' ἀφεντικό, πού πραγματικά εἶχε ἕναν γιατρό, καλὸ (κι' ἀκριβό) καὶ συχνά-πυκνά-ἄ, ἔλεγε, ὅτι ἔλεγε-τὸν ἔπιανε στὸ τηλέφωνο κι' ἄρχιζε γιὰ τὰ πονάκια. Προχτές ἦταν στὸ κεφάλι, χφεντὸ στὸ σπικῶτι, σήμερα στήν καρδιά. Ἄ, ὅλα κι' ὅλα, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι νὰ τὸ προλάβεις τὸ κακό.

Ἔτσι τὰ πράματα πῆγαν νὰ μὰ χαρά. Ὁ Στέφανος ξεφτέρει στή δουλειά, σιγοσφύραγε ὅλη μέρα καὶ γύρανε σάν τὴ σούρα. Τ' ἀφεντικό σταυροκοπήματα μὲ τὶς πρωινὲς εισπράξεις, τηλεφωνήματα γιὰ τὰ πονάκια τὶς καθημερινὲς καὶ νὰ θροναίξεται στὸ μπαγκάρι τ' Αἰ-Γιαννιοῦ, τὶς Κυριακάδες, στήνοντας φιλοζουβέντα ἅμα οἱ ψαλτάδες πιάνανε τὸ «τεριερέμ». Κι' οἱ ἔλιγμοι μέσ' τὸ λαβύρινθο τῶν «ἐμπιστευτικῶν ὁδηγίων» σχετικὰ μὲ τὸ αὐγάτισμα τῆς «ἐπιχειρήσεως», ἐν πλήρει ἐξελίξει....

IV

Ὁ Στέφανος ἄνοιξε τὴν πόρτα σφουρίζοντας καὶ τράβηξε ἴσια στὴν κουζίνα ν' ἀφήσει τὰ ψάρια πού κράταγε στὸ χέρι. Τούπ! πῆδηξε κι' ὁ γάτος ἀπ' τὸ σεντοῦκι πούταν κουλουριασμένος καὶ ὀρχήθηκε πίσω του νιαουρίζοντας, μὲ σηκωμένη, ἴδιο κατάρι, τὴν οὐρά. «Ροδοῦλα, πᾶστα καὶ θὰ μὲ φάει» ἔκανε γελώντας ὁ Στέφανος καὶ δυνάμωσε τὰ γέλια ἅμα τὴν εἶδε νὰ ξεπροβαίνει μὲ φρέτες λεμόνι δεμένες στὰ μπλὶγγια τῆς. «Τί ἔπαθες, τῆς ἔκανε, ἀκόμα δὲν πιάσαμε Χριστοῦγεννα κι' ἔφερες Ἄποκορηές;» Γέλασε κι' ἐκείνη καὶ τὰ πέταξ' ἀπ' τὸ κεφάλι. «Πονοκεφάλια μου μοναχὴ μου καὶ θυμήθηκα τὴ μάνα ποῦλεγε πῶς τὸν κόβουν, μαχαῖρι, τὸν πονοκέφαλο ἐτοῦτα». «Ἄχ ἀδεσφέ, τὰ λεμόνια! Νὰ στὸν κόψω ἐγὼ τὸν πονοκέφαλο. Ξέρεις πῶς τὸ φτιάξαμε τὸ φουσανάκι; Ἰσα-ἴσα μὲ τὰ σημερινὰ πού σουφερα...». Ὁ γάτος ὅμως ἔκανε τώρα καὶ τοῦμπες κάτω ἀπ' τὰ ψάρια, νιαουρίζοντας σπαραχτικά. Τί νὰ κάνει ἢ Ροδοῦλα; καὶ πῆρε κι' ἔφοδο στὴν ἔφοδο ὁ γάτος, ἀντεπίθεση ἐκείνη βγήκαν μὴ κουβάρα ἀπ' τὴν πόρτα καὶ τράβηξαν στὴ βρύση. «Νὰ σοῦ δώσω τὸ μεριδιό σου λιχοῦδη, νὰ καταλαγιάσεις πιά!» τὸν ἀπόμαυνε ἢ Ροδοῦλα ἐνῶ ἐκείνος φανερὰ χολιασμένος τὴ λοξοκίταζε καὶ τῆς νιαούριζε ἕνα καταβιάτο παράπονα.

Ὁ Στέφανος, ὅσο νὰ φᾶνε, βγήκε στὴν αὐλὴ κι' ἄρχισε νὰ καρφώνει ἕνα κασάκι. Θὰ τὸκανε περιστεριώνα, γιατί ἢ Ροδοῦλα-ὄλα κι' ὄλα-ἦθελε πάλι νὰ κάνει περιστέρι. Ἀπὸ μωρὸ τὴν εἶχε μάθει ὁ πατέρας νὰ τὰ πᾶνει προσεχτικά κι' ἀνάλαφρα καὶ νὰ τὰ ταῖζει στὴ φούχτα τῆς. Νὰ κάνει τὴ λαλιά τους. Νὰ βλέπει τ' ἄγαρματα, παχουλὰ «πιτσούνια» τους ν' ἀνοίγουν τόσο τὸ στόμα νὰ τὰ ταῖσει ἢ μάνα... Κι' ὁ Στέφανος τῆς τῶταξε «νὰ δῆς περιστέριον πού θὰ σοῦ κάνω Ροδοῦλλα». Καὶ τώρα ἀνάλαφρος κι' ἄς τσακίστηκε στὴ δουλειά σήμερα (ὅσο πὸ πολλὴ δουλειά τόσο πὸ πολὺ

κῆφι τὸν πᾶνει) χτυπαίει σβέλτα τὰ καρφιά μέσ' τὸ ξύλο καὶ πότε-πότε ὀρχναι καὶ μὰ ματιά στὸ γάτο. Γιατὶ ροκανίζοντας ἐτοῦτος τὰ σβάρραχνα εἶχε περικυκλωθεῖ ἀπ' ὅλες τὶς γάτες τῆς γειτονιάς. Κι' ὁ Στέφανος, ἀνάμεσα στὶς σφουριές, τοῦ πέταγε παραγγέλματα, πού θὰ τοῦ ἦταν πολὺτιμα γιὰ τὴ στενόχωρη θέσι του, ἂν εἶχε κάνει ἔστω καὶ «κληρωτὸς» στὸ στρατό. Μιά ὅμως πού δὲν γίνεται γάτος κουρεμένος, μ' ἀρβύλες καὶ δίκωχο, πῶς νὰ γίνει γάτος πού νὰ παίρνει ἀπὸ διαταγές (ἀκόμα κι' ἂν εἶναι διαταγές Λοχία).

«Τί νὰ σοῦ κάνω, τοῦ λέει ὁ Στέφανος σὲ μὰ στιγμή πού τὸ κακό χειρότερεψε, σοῦ δίνω σῆμα πλαγιοβάλλεσαι ἐσὺ κυτῆς μπροστά. Σοῦ σφουράω ὀπισθοχώρηση ἐσὺ κάνεις τὸ παλληκάρι, τώρα σοῦ λέω ἐφ' ὄπλου λόγῃ, ἔμα τους κι' ἐσὺ φορτώνεσαι τ' ἀναλώσιμα καὶ νὰ δῆς... νὰ δῆς πού θὰ σοῦ φᾶνε μᾶζι καὶ τὰ μουστάκια! Ἄερα μωρέ!» καὶ χτύπησε τὸ πόδι ὁ Στέφανος ξερός στὰ γέλια, «μὴ τοὺς ἀφήνεις καὶ σὲ κοντεῖουν!»... Μὰ κείνη τὴν ὥρα ἄνοιξε ἀπότομα τὸ πορτὶ τῆς αὐλῆς, σκόρπισαν οἱ γάτες κι' ὁ Στέφανος εἶδε τὸ παιδί τοῦ γραφείου νὰ μπαίνει λαχανιασμένο.

—Τί εἶναι Σωτήρη;

—Σὲ θέλει τ' ἀφεντικό, Στέφανε, νὰ κατέβεις δὲς τώρα, ἀμέσως, κάτω!...

V

Τ' ἀφεντικό ἂν τῶπανε ἀπ' τὴ μύτη θὰ σκαγε!

—Μπελάδες, Στέφανε, μπελάδες!

—Τί ἔγινε;

—Ὁ μπάρμπα-Γεράσιμος, μανούλα μου, ἔκοψε τὸ χέρι του στ' ἀργαλειά. Κι' ἂν γίνει ζήτημα τώρα δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀποζημίωση πού θὰ μᾶς γονατίσει, εἶναι καὶ οἱ κυρώσεις «περὶ μὴ ἐκπληρώσεως τῶν ὀρων ἀσφαλείας» πού λέει κι' ὁ δικηγόρος μας ἀπὸ δῶ, εἶναι καὶ πού θὰ πέσει τὸ μάτι κάθε «ἀρμολιόνη» μέσ' τὴν ἐπιχείρηση κι' ἐμεῖς μανούλα μου μόνο μὲ τὸ «λάθαι βιώσας» σωζόμεστε. Ἄλλοιῶς εἴμαστε ρέζιγοι ἀπὸ παντοῦ...

—Ἐ καλά, ἔκαν' ὁ Στέφανος, δώστου γεργεργὴ τὴν ἀποζημίωση ποῖν πάει στὰ δικαστήρια. Ἐξ ἄλλου σὲ δούλεψε χρόνια καὶ χρόνια...

—Τί λές; καὶ σηκώθηκε ὄρθον τ' ἀφεντικό, νὰ γονατίσω τὴν ἐπιχείρηση τώρα πού πάω νὰ τὴ στήσω στὰ πόδια ἐπειδὴ στραβώθηκε σήμερα ὁ μπάρμπα-Γεράσιμος;

—Ναὶ μὰ ὁ ἄνθρωπος τὸ προῖ σῶπε, ὅτι μὲ στέρνεις ἀφεντικό νὰ βοηθῶ σ' ἀργαλειά μὰ γὼ δὲν ἔχω χαμπᾶρι ἀπ' τὴ δουλειά. Ἐγὼ νὰ πάω, μὰ νὰ μὴ σοῦ κάνω καμιά ζημιά. Κι' ἐσὺ γύρισε καὶ τοῖπες μπροστά μου πῶς γιὰ τὸ μεροκάματο μάτια ἔχει, γιὰ τὶς μηχανές δὲν ἔχει; «Σῶσε νὰ βγάλτε τὴ δουλειά σήμερα κι' αὐρὸ βλέπουμε μορεῖ νὰ σταθῆ πάλι στὰ πόδια τῆς ἢ Κατερίνα νὰ συρῆ νᾶρη στὴ δουλειά τῆς, πού μᾶς τὰ πρόκοψε τελευταία!» Ἔτσι δὲν εἶπες; Τ' ἄκουσα μὲ τ' αὐτιά μου...

-Ναὶ μανούλα μου τ' ἄκουσες, ἐδῶ εἶν' ὁ κόμπος. Γιατί ὁ γέρος θὰ πάει, λέει, στοῦ δικαστήριου γιατί τὸν ἔστειλα νὰ δουλέψει χωρὶς νάναί ἡ δουλειά του καὶ γιατί οἱ μηχανές δὲν ἦταν προφυλαγμένες κατὰ πῶς ἔπρεπε κ' ἔχει ἐσένα μάρτυρα....

-Ναί, κύριε Ζέρκο, μπῆκε στὴ μέση τώρα κ' ὁ «Δικηγόρος μας» νὰ ἐξηγήσει ἐπιστημονικὰ τὴν ὑπόθεση. Γιὰ ν' ἀπαλλαγούμε ἀπ' τὶς εὐθύνες καὶ τ' ἀπορρέοντα πρέπει ν' ἀποδείξωμε ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ἐνήργησε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἄνευ ἐντολῆς. Καὶ ὁ μόνος ποῦ ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρα ὁ ἐν λόγῳ....

-Καὶ θέλετε δηλαδὴ νὰ καταθέσω πῶς δὲν ἄκουσα τίποτα;

-Θαυμάσια! Καὶ δύο-τρεις ἀκόμη μάρτυρες ὅτι ὁ ἐν λόγῳ δὲν ἐστάλη ποτὲ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τοιαύτην ἐργασίαν καὶ ἐπομένως πῶς ἦτο δυνατόν νὰ σταλῆ σήμερον, καὶ ἡ ὑπόθεσις χάνεται διὰ τὸν ἐν λόγῳ, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν θετικοὶ λόγοι ὅτι τὸ δικαστήριον θὰ ἐξετάσει εὐμενῶς δι' ἡμᾶς. Ὅποτε, προσέξατέ με διότι ἐδῶ ἔγκειται ἡ εὐτυχία μας, εἰς τὸ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν δίκην καὶ τὸν θόρυβον-καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὸ «λάθαι»-ὅποτε ὑπάρχει τρόπος νὰ πεισθῆ ἢ νὰ ἀναγκασθῆ δεόντως νὰ πεισθῆ, ὁ ἐν λόγῳ, ὅτι μὰ ποῦ εἶναι χαμένη ἡ ὑπόθεσις...

Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ τελειώσει. Ἡ φωνὴ τοῦ Στέφανου ἀντήχησε, ἀκόμα μὰ φορὰ παράξενα ἥρεμη, τεντωμένη, ὅπως γλύστραγε ἀνάμεσα ἀπὸ σφιγμένα δόντια καὶ τὸν ἔκοψε.

-Σταμάτα! Θὰ πάω στοῦ Δικαστήριου! Καὶ θὰ πῶ τὴν ἀλήθεια! Κι' ἂν μπορεῖτε καὶ φοβερίζετε ἕναν γεροντάκο γιὰ νὰ τοῦ φάτε τοὺς κόπους μίᾳς ζωῆς καὶ νὰ τὸν πετάξετε σακάτη στοῦ δρόμο, σακάτη ἀπὸ δικό σας φταίξιμο, ἐ-

μένα δὲν μπορεῖτε νὰ με φοβερίσετε!

Γύρισαν καὶ τὸν εἶδαν κ' οἱ δύο τους. Κι' εἶδαν τὴ φωτιά ποῦ ξελόγιζε ἀπ' τὰ μάτια του. Εἶδαν τὸ ξεσῆκωμα ποῦ σπαρτάραγε στὶς σφιγμένες γροθιές του. Ὡστόσο «ὁ Δικηγόρος μας» βλέποντας ἴσως πῶς ἦταν καὶ διπλὸς ἀπ' τὸ Στέφανο θεώρησε καλὸ νὰ δοκιμάσει. Καὶ ξεφυσώντας τὸν καπνὸ ἀτάραχα τάχα καὶ βλέποντας ἔτσι περισπούδαστα τὸ τσιγάρο του, ἄρχισε σιγά-σιγά νὰ τὸ λέει:

-Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, κύριε Ζέρκο, ἐνεργεῖτε ἐναντίον τῶν συμφερόντων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατόν καὶ νὰ συνεχίσετε βεβαίως μισθοδοτούμενος...

Δυὸ χέρια ποῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ πτεπέσει πῶς ἦταν ἐτούτου τοῦ κοκκαλιάρη, τὸν ἄρπαξαν ἀπ' τὰ κολάρια καὶ τὶς γραβάτες, τὸν τινάξαν σὰ σακκὶ καὶ τὸν κόλλησαν στὸν τοῖχο:

-Εἶσαι βλαμμένος μῶρὲ καὶ δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται! Ξέρω τόσα ἀπλутά σας ποῦ ἂν τὰ βγάλω στὴ φόρα χαθήκατε. Θὰ μπορούσα τώρα δὰ νὰ σᾶς ζητήσω ὄχι μόνο νὰ μὴ με διώξετε ἀλλὰ διπλό-τριπλό μηνιᾶτικο. Θὰ μοῦ τὸ δίνατε! Ἐφαγα ψωμὶ ὅμως ἀπὸ σᾶς καὶ δὲ θέλω νὰ ὑπερασπιστῶ τὸν ἑαυτὸ μου ἔτσι. Ἄν δὲ δώσετε ὅμως στοῦ γεροντάκο τὰ ὅσα τοῦ χρωστάτε νὰ τὸ ξέρετε: σᾶς ἔχω στοῦ χέρι! Θὰ σᾶς τσακίσω ἀλύπητα!....

Τὸν ξανατίναξε ἄλλη μὰ φορὰ κ' ἡ φωνὴ του ἀντήχησε πὸ σιγανή, μὰ σφυρίζοντας σὰ φυτίλι δυναμίτη ποῦ τὸ τρέχει ἡ φωτιά:

-Γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου δὲν σᾶς γυρεύω τίποτα. Δὲ θέλω μήτε τὸ ψιχουλὸ σας πιά. Μὰ γιὰ τὸ γεροντάκο ὅλα! τ' ἄκουσες; ὅλα!... Τομάρι!

(Συνεχίζεται)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΥΡΡΑΣ

ΣΤΟΥΣ 2.000 ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ...

Μ' ἐκάλεσαν στὶς ἐξετάσεις ἑνὸς ιδιόρρυθμου σχολείου. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια ἦταν τρία τὰ σχολεῖα: Στὸν Ἅγιο Διονύσιο Κολωνακίου, τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο Ὀμονοίας καὶ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους Κυψέλης. (Τρεῖς ἄγιοι κι' ἀπόστολοι—τρία σχολεῖα. Πόσο θὰ χαρῆ ἡ ψυχὴ τοῦ Κοσμά Αἰτωλοῦ, τοῦ Ἑλληνα Ἅγιου πὸν ὤργωνε μὲ τὶς πορείες του τὴ χέρση, ἀποκαμωμένη Ἑλλάδα κι' ἔσπερνε τὸ δούλο Γένος μὲ σκολεῖα καὶ Θεοῦ φώτισι!). Καὶ τοῦτα τὰ τρία θαρρεῖς «κρυφὰ σχολεῖα» εἶναι στὴν καρδιά μέσα τῆς Ἀθήνας. Ἐνας λαὸς ταπεινωμένος (ὑπόδουλος πολλὲς φορές) μαθητεύει σ' αὐτά.

Ταπεινὸς καὶ καταφρονημένος...

Οἱ «δοῦλες»... (Εἶναι καὶ σήμερα «πολιτισμένοι κύριοι» πὸν ἐνοχλοῦνται ἂν τὶς ὀνοματίσετε ἀνθρωπινότερα!)

Τὶς ξερρίζωσε ἀπὸ τὰ χωριά, τ' ἀετοροχία, τοὺς κάμπους, τ' ἄσπρα νησιά τῆς Ἑλλάδας, ὁ λιμὸς πὸν μαστίζει τὴν οἰκογένεια τῶν ἐφτά κι' ἑννῆα παιδιῶν, τῆς μητροῦς ἢ ἀπονία, τοῦ μέθυσου πατέρα τὸ πάθος, ἢ ὀρφάνεια. Καὶ τὶς ἔρριξε στὰ βράχια τῆς πολιτείας ὁ μισμὸς γιὰ τὸ ψομί. Ἐδῶ, μιὰ μέρα—πάνε δώδεκα χρόνια—οἱ τρεῖς ἄγιοι ἀνοῖξαν τὶς πύλες τὴν ὥρα πὸν οἱ θόλοι τοὺς ἀργοῦν ἀπὸ τὴ Λατρεία. φωνάζαν τὰ δύστυχα αὐτὰ κορίτσια καὶ τὰ μαθαίνουν, μαζῆ μὲ «τοῦ Χριστοῦ τὴν Πίστι τὴν ἁγία», ἀνάγνωσι καὶ ἀριθμητική.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ιδιόρρυθμο σχολεῖο. Κατηχητικὸ Σχολεῖο Ἐργαζομένων κοριτσιῶν, μαζὺ μὲ τὸ παράρτημά του, τὸ «σχολεῖο γραμμάτων» γιὰ τ' ἀναλφάβητα σκλαβάκια.

★

Κύτταξα σήμερα αὐτὲς τὶς μαθήτριες—ὡς τρεῖς ἑκατοντάδες—πὸν κάθονται ἀράδα στὶς καρέκλες: Ἀνήλικα παιδιὰ, πὸν λαχταροῦνε μάννα, ἢ μεγαλοκοπέλλες. Βα-

σανισμένα πρόσωπα, πρόωρες ρυτίδες, φθαρμένα δάχτυλα, ὑπεραιμικά, ἀπ' τὰ νερὰ καὶ τὶς μπουγάδες. Ἀνάμεσά τους εἶναι καὶ συμπαθητικὰ κορίτσια κι' ὄμορφα. (Τρεῖς φορές ἄλλοίμονο σ' αὐτά! Λάκκος σὲ κάθε βῆμα τους. Ἡ ἀγορά, ὁ «κύριος», ὁ «μνηστήρας». Μεῖναν τυφλές, ἀφώτιστες; Διαβάξεις ἔπειτα: «Ἡ Α. Β. ὑπηρετρία, ἐτῶν 18, ἠττοκτόνησε». Ἡ ἄλλο κατάντημα: Στὸ «τμήμα ἠθῶν»...).

★

Ἀρχίζουν οἱ ἐξετάσεις.

Μὲ ρίγος ἱερό, ἡ Παρασκευούλα βροῖσκει συλλαβιστὰ τὸ νόημα στὰ μυστηριώδη μαῦρα κουκκιδάκια τοῦ ἀναγνωστικοῦ. Μιλáει ἢ Ρούμελη στὴν προφορὰ τῆς:

«Σή-με-ρα- ἀρ-χί-ζει- τοῦ σχου-λεῖ ου... Οὐ Γιῶρ-γος καὶ ἡ Μα-ρ-ία ση-κῶ-θη-καν πρω-ῖ...».

ΠΑίρνει ἔπειτα τὸν λόγο ἡ Ἀγλαῖα. (Δεύτερη τάξι. Γοργότερος ρυθμὸς). Ἀπ' τὸν μακεδονίτικο κάμπο ἔρχεται ἡ λαλιά τῆς:

«... Τὸ κα-λο-καίρι- κόν-τηνε- νὰ- τι-λειῶ-ση. Μιὰ μι-γά-λη- χι-λι-δό-να- εἶπε μιὰ μέρα στὸ χι-λι-δο-νάκι, τὸ πι-δάκι τῆς...».

Καὶ οἱ ἐθελόντριες δασκάλες πὸν ξεστραβώνουν τὰ κορίτσια στέκουν ὀρθιες κοντὰ τους σὰ μάννες καὶ τὰ ὀδηγᾶνε:

—Ἐχεις δέκα δραχμὲς. Πῆρες μιὰ ὀκτὰ σταφύλια, τέσσερις. Πόσες δραχμὲς σοῦ μένου;

—Ἐξῆ!

Στὴν ψυχὴ τῆς Ἀστέρως μίλησε τὸ «πρόβλημα». Δὲν θὰ τὴν γελή πιά ὁ μάναβης. Μαθαίνει ἀριθμητική!

—Κατερίνα, πόσα λεπτὰ ἔχει ἡ ὥρα;

—Ἐξῆντα!

—Καὶ τέταρτα;

—Τέσσερα!

—Τὸ τέταρτο πόσα λεπτὰ;

—Δέκα πέντε!

Ἄστραφαν τὰ μάτια τῆς Κατερίνας. Τὸ

μεγάλο ρολόι τοῦ σπιτιοῦ δὲν εἶναι πιά αἰνιγμα ἄλλο καὶ μυστηριώδες...

★

Μετὰ σηκώνονται τὰ ἔρημα καὶ διαβά-
ζουν τὶς «ἐκθέσεις» τοὺς (πῆρα ἔπειτα τὰ
κεῖμενα στὰ χέρια μου).

Τῇ Μαρία τὴν κοκκινομάλλα, τὴν ἐπια-
σε τὴση συγκίνησι, πού ἔχασε τὰ λόγια
της. Δὲ «βγάζει» τὰ γράμματά της. Στά-
θηκε ἡ δασκάλα δίπλα της καὶ βοηθάει:
«Πῶς ἔφυγα ἀπ' τὸ χωριό μου.

Ἡ μητέρα πού μόλις κρατιότανε νὰ μὴν
κλάψῃ μοῦ μάζευε τὰ λίγα παλιὰ ρούχα
μου σὲ ἓνα μπογαλάκι. Ἄφρινα στὴ μητέ-
ρα ὄλες τὶς δουλειές. Ἀμπέλι, περβόλι, ἔ-
ληές, θέρο, σπίτι... Τὸν πατέρα τὸν εἶ-
χανε σκοτώσει οἱ Γερμανοί. Τὸ αὐτοκίνη-
το πού μπηγα ἔτρεχε. Νόμιζα πὼς εἶχαν
δέσει τὴν καρδιά μου μ' ἓνα σπάγγο κι'
ὄσο ἔφευγα μακριὰ τόσο ὁ σπάγγος μὲ τρα-
βοῦσε πίσω καὶ πονοῦσα. Ἔφρασα στὸ Ρέ-
θυμο. Μπήκα στὸ καράβι. Ὅσο ἔσκιζε
τὰ νερά τόσο πιδὸ πολὺ μὲ χῶριζε ἀπ' τὴν
πατρίδα μου τὴν Κρήτη, τ' ἀγαπημένα μου
πρόσωπα...». (Εἶναι τὰ ἴδια τοὺς τὰ λόγια,
μάλιστα—κομμάτια ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις ἀντι-
γράφω, λέξι πρὸς λέξι!)

Ξερρίζωμένη ἀπ' τὸν τόπο της ἡ αἰ-
σθαντικὴ Κρητικοπούλα, ἡ Μαρία, δου-
λεύει τώρα στὴν Ἀθήνα. Ξέρετε σεῖς ὅσοι
εἰστε ἔπειτα αὐστηροί, τί πάει νὰ πῆ αὐ-
τό; Τί «πλέγματα» ὑφαίνει στὴν καρδιά
της;

Σηκώθηκε τώρα ἡ Μπήλιω, παιδοῦλα
μὲ χοντρές πλεξοῦδες γύρω στὸ κεφάλι
καὶ μάτια γεμάτα Αἰγαῖο. Διαβάζει σκοντά-
φροντας, ἀναρρομφάει τὶς λέξεις, λαχανιά-
ζει:

«Ἡ μεγάλη γιορτή. (Χριστούγεννα).

Γυρίζω, ψάχνω ὄλο τὸ σπίτι καὶ ἀφοῦ
βεβαιώθηκα ὅτι ὄλοι ἔχουν φύγει καὶ πᾶ-
νε ὄλοι μαζὺ νὰ διασκεδάσουν, ξαναγυρί-
ζω στὸ μισοσκότεινο δωμάτιο τῆς ὑπηρε-
σίας καὶ ξεσπάω σὲ ἀκράτητους λυγμούς.
Χριστέ, γιατί; Ἀφοῦ κι' ἐγὼ εἶμαι μικρή,
ὅπως καὶ τ' ἄλλα κορίτσια πού παίζουν καὶ
διασκεδάθουν... Γιατί νὰ μὴ παίρωμαι κι'
ἐγώ; Ἀναλογίζομαι τὰ Χριστούγεννα στὸ
χωριό. Ἐδῶ οἱ πικρὲς πράξεις καὶ τὰ λό-

για τῶν ἀνθρώπων δὲν μ' ἀφίνουν νὰ χα-
ρῶ οὔτε τὴ Γέννησι τοῦ Χριστοῦ. Πρὶν ἀ-
πὸ λίγο (σὰν τοῦ παραπονήθηκα πού χτύ-
πησε χάμω τὸν τενεκέ) μοῦ πέταξε ὁ σκου-
πιδιάρης μιὰ βρισιά: Σῶπα! Ἐσὺ εἶσαι
μιὰ δοῦλα! Κι' ὁ σκουπιδιάρης μὲ περι-
φρονεῖ...».

Στενάζουν στὶς καρέκλες τοὺς τὰ ἄλλα
κορίτσια...

★

Τέτοιες τὶς ὑποδέχθηκε τὸ σχολεῖο τοὺς,
τὶς περισσότερες. Τραυματισμένες, πικρα-
μένες... Κι' ἔγινε ἓνα «καταφύγιο» στὸν
πόνο τοὺς, στὴν ἐρημιά τοὺς, λέει τώρα ἡ
Στρατοῦλα ἀπὸ τῆς Μυτιλήνης τὰ χωριά.
Διαβάζει ἀργὰ ἀπὸ τ' ἀνορθόγραφο χειρο-
γράφό της:

«Σιγά-σιγά σκεφτόμουνα στὸ σχολιό
μας ὅτι δὲν ἦμε τόσο διστηχισμένη ὅπως
ἄλποτε. Δὲν τρέπομε τί δουλιὰ. Καὶ δυναμό-
νω γιὰ τῆς φουρτούνες τὶς ζοῆς. Σιστένο
τὸ σχολιό καὶ σ' ἄλλες ἄροστες καρδιές καὶ
πλιγομένες νὰ γιαιρεφθοῦν ἀπ' τὸ γιαιρό
τοῦ οὐρανοῦ. Ὅταν ἦταν νὰ πάμε ἐκδρο-
μὴ μὲ τὸ σχολιό, ὄλο τὸ βράδυ δὲν κιμή-
θηκα ἀπὸ τὴν χαρὰ μου. Σηκώθηκα, κάθισα
στὴν καρέκλα καὶ περιμένα νὰ βγῆ ὁ ἡ-
λίος...».

Μονολογáει ἔπειτα τὸ παράπονό της:

«Γράματα δὲ πόρεσα νὰ μάθο στὸ τό-
πο μου... Γιὰ νὰ γράφο στὸν ἀδερφό μου
στὸ χωριό πίνενα σὲ μιὰ γιτόνισα. Βαργιό-
ταν πολλὲς φορὲς. Δὲν πορούσα νὰ ἔχο
ἓνα μηστικό. Τώρα τοῦ γράφω μόνη μου
τὰ γράματά μου. Μπορῶ τώρα νὰ διαβάζω
τὶς ταμπάιλες στὸν δρόμον. Ἀντὴς νὰ γη-
ρίζω μ' ἓνα χαρτί. Κύριε πόλισμαν πού
ἦνε ἀφτὸς ὁ δρόμος; Καὶ νὰ κοκινίζο ὄς
ταφτιά. Διαβάζο τώρα ἓνα χριστιανικό βι-
βλίο καὶ πέρνο δίνامي διὰ τὸν ἀγόνα τὶς
ζοῆς... Γιὰ ἓναν πού ξέρη πολὰ τοῦ φέ-
νοντε διὰ τίποτες. Γιὰ μὰς ἦνε θησαυρός...
Σὰς χερετῶ Στρατοῦλα Τ.».

Ἔστερα σηκώθηκε ἓνα κοριτσάκι—τό-
σο δά—μὲ μαῦρες ἀεικίνητες χαντρίτσες
στὰ μάτια καὶ ἀπήγγειλε μ' ὄλη του τὴν
ψυχὴ, τινάζοντας τὰ χέρια καὶ τὸ κεφάλι
σὲ κάθε συλλαβή:

«Μέρα και νύχτα με φυλάς
Θέ μου, να μην παραπατώ...
Πού μου φτερώνεις την καρδιά
έκει πού λέω ν' απελπιστώ...
Πού φίλος είσαι κι' αδερφός
κι' ένα παράθυρο κλειστό
μέσα μου τ' άνοιξες στο Φῶς
Εύχαριστώ!»

Ήταν ἡ ἐπωδὸς τῆς καρδιάς ὄλων τῶν κοριτσιῶν τοῦ σχολείου...

Ἐφτασε τὸ τέλος τῆς γιορτῆς. Τίς ρώτησε ἡ δασκάλα τους.

—Νὰ ψάλουμε κάτι, παιδιά;

—Μάλιστα! (Τριακόσες φωνές ἔσεισαν τὴν αἴθουσα).

Τέντωσαν ἔπειτα τὰ στόματά τους, βούϊξε ὁ τόπος ἀπὸ χαρά:

—«...τῶν ἀα-δυνα--άτων βο-ο-ηθέεε..

με-γά-αλε Πλά-αστη καὶ Θε-έεε...».

Μυστήριο γινότανε ἐκεῖ μέσα.. Ἐρριξα μιὰ ματιὰ γύρω μου. Ἦσαν ἐκεῖ καὶ μερι-

κὲς κυράδες τῶν κοριτσιῶν. Καὶ εἶδα πολ-
λὲς ἀπ' αὐτὲς νὰ κλαῖνε...

★

Ὁ θόρυβος γιὰ τὴ Σπυριδοῦλα σταμάτησε...

...Οἱ δυὸ χιλιάδες επισκέπτες πού τρέξαν συγκνημένοι στὸ Ζάννειο νὰ τὴ δοῦνε γύρισαν στὴ δουλειά τους...

...Τὸ Ι.Κ.Α. κρατᾷ πάντοτε ἔξω ἀπ' τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλισι τοὺς «οἰκοσίτους ὑπηρέτας»...

...Ὁ παλῆος χριστιανικὸς θεσμὸς τῆς «ψυχοκόρης» (μὰ ψυχοκόρης, ὄχι ἀπάτες!) εἶναι δυσεῦρετο φαινόμενο...

Τὰ τρία ὄμως σχολεῖα πού γνώρισα (νομίζω, τώρα εἶναι περισσότερα), τὰ «καταφύγια», ἀνοίξανε καὶ φέτος.

Ἔσεῖς, λοιπόν, τοῦλάχιστον. Οἱ 2.000 επισκέπτες τῆς Σπυριδοῦλας δὲν θὰ στείλετε ἀπὸ ἓνα ἔστω κορίτσι γιὰ νὰ ἀναπνεύση ἐκεῖ ἀνθρωπιὰ κι' ἐλπίδα;

ΟΥΤΙΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΞΟΡΜΗΣΙΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΕΩΣ

Πολλὰ εἶναι αἱ κατηγορίαι εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ καταταχθῶν οἱ ἐγκληματῖαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης. Προβάλλουν, βέβαια, κατὰ πρῶτον λόγον, οἱ αὐτουργοὶ τῶν ἐγκλημάτων, ὁ ὄχλος, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν καὶ ἐκεῖνοι πού μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀπαθείς θεαταὶ τοὺς κατέστησαν δυνατὴν τὴν βαρβαρότητα. Εἶναι ἀκόμη οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοί, ἡ «ὄνηλῆ» ἀλλὰ μωρὰ πολιτικὴ τῶν δυτικῶν Δυνάμεων, τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία (τόσο καταλαβαίνει!) ἐζήτησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ἐφαρμύσῃ τὸ ρωμαϊκὸν «διαίρει καὶ βασίλευε». Καὶ ἀκόμη καὶ ἡ πολιτικὴ, ἡ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἡ ὁποία (τόσο καταλαβαίνει καὶ αὐτὴ) νομίζει ὅτι μὲ τὸ νὰ τοποθετῇ θύματα καὶ θύτας εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν δημιουργεῖ τὰς προϋποθέσεις πρὸς... συμφιλίωσιν.

Ἐπάρχουν ὁμως καὶ ἄλλοι ἐγκληματῖαι, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπροσέξαμεν καὶ οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως κατὰ τοῦτο: ὅτι αὐτοὺς τοὺς ἔχομεν εἰς τὸ χέρι μας καὶ δυνάμεθα νὰ τοὺς κάμωμεν νὰ παύσων νὰ ἐγκληματοῦν. Οἱ ἐγκληματῖαι αὐτοὶ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι! Διότι, ἀπλούστατα, ἡ ἔναντι τοῦ ἐγκλήματος ἀντίδρασις μας (ὄχι τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἀλλὰ τῆς ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν «ἡγεσίας»), ὑπῆρξεν ἀξιοθρήνητος ὄντως. Καὶ εἰδικώτερον ἀποτελεῖ ἐγκλημα ἄνευ οὐδενὸς ἐλαφρυντικοῦ (δὲν ἔπταιε καμμία ἔλλειψις χρημάτων!), ἡ ἔλλειψις οἰασδήποτε διαφωτίσεως τῆς διεθνούς κοινῆς γνώμης ὡς πρὸς τὴν ἐπέκτασιν τῶν βανδαλισμῶν τῆς Κων(σταντι)πόλεως καὶ τῆς Σμύρνης. Εἶναι βέβαια κοινὸς τόπος, ὅτι τὸ κράτος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ ἐξ ἀπόψεως διαφωτίσεως, ἀπλούστατα, ἐχρεωκόπησεν, ὄχι διότι δὲν εἶχε χρήματα, ἀλλὰ διότι δὲν ἔχει ψυχὴν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀπαλλάσσει καὶ

κάθε ἓνα ἀπὸ ἡμᾶς — ὅλους τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἡμποροῦσαν νὰ βοηθήσουν — τῶν εὐθυνῶν. Καὶ οὔτε μὲ διαμαρτυρίας μόνον ἐξοφλοῦμεν τὸ χρέος μας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μορφωμένους Ἑλληνας ἔχουν ἐπαφὰς εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μία γενικὴ ἐξόρμησις διαφωτίσεως τῶν ξένων ἔπρεπε νὰ εἶναι μέλημα πανελλήνιον. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἡμποροῦσε ἐδῶ νὰ κάμῃ πολλὰ πράγματα καὶ ἐφ' ὅσον δὲν τὰ ἔκαμε ἡμέλησε τὴν ἐκπλήρωσιν καθήκοντος ἑαυτοῦ.

Τὰ λέγομεν αὐτὰ διότι δὲν ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι πολὺ ἀργὰ ὥστε νὰ γίνῃ καὶ τώρα κατὰ. Μία ἐξόρμησις διαφωτίσεως, ἀντὶ στείρων διαμαρτυριῶν, πού δὲν ἀκούονται ἔξω τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἦτο τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅλα. Κάποια πνοὴ χρειάζεται, ὅπως ἐκεῖνη πού ἔγινεν αἰσθητὴ εἰς τὸ Στρασβοῦργον ἀπὸ Ἑλληνας βουλευτάς.

Καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, ὅπως καὶ εἰς τὸσους ἄλλους, πρέπει τὸ ἔθνος νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν αἰωνίαν ἔλλειψιν κράτους.

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ ὁμως νὰ λεχθῇ ὅτι καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Χριστιανισμοῦ, θὰ ἡμποροῦσε κατὰ τὴν γίνῃ. Καὶ θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ συγκεκριμένως νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπορίαν μας, μήπως ἄρᾳ γε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον θὰ ἡμποροῦσε νὰ κάμῃ κάτι πάρα πάνω ἀπὸ ὅ, τι ἔκαμε.

Μακρὰν βέβαια ἀφ' ἡμῶν οἰαδήποτε σκέψις κοιτικῆς διὰ τὴν στάσιν τοῦ Πατριαρχείου. Ὅπως ἀντιθέτως καὶ ὅταν εἰς τὸ παρελθὸν διευτυπώνοντο ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ ἐπικρίσεις διὰ τὴν τόσον φιλικὴν καὶ «ὕπληκτον» στάσιν, τὴν ὁποίαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐτήρει ἔναντι τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, τὸ περιοδι-

κόν μας οὐδέποτε προσεχώρησεν εἰς τὰς ἐπικρίσεις αὐτάς. Οἱ βανδαλισμοὶ ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ τὴν ἔκτασιν πού ἔλαβον καὶ μετὰ τὴν κατεύθυνσιν πού ἐπῆραν, δείχνουν ὅτι ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατέβαλε διὰ τὴν προσέγγισιν μετὰ τοὺς Τούρκους δὲν ἐπέτυχε.

Ἐπαναλαμβάνομεν : Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν ἔπρεπε νὰ καταβληθῆ. Δὲν ἔχομεν ἐπαρκῆ στοιχεῖα διὰ νὰ τὸ κρίνωμεν, θέλομεν ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς νὰ ὁμιλοῦμεν μετὰ ἀπόλυτον καλὴν πίστιν καὶ ἡ ἀπόλυτος καλὴ πίστις ἐπιβάλλει ἐφεκτικότητα. Ἐνδέχεται ἡ προσπάθεια νὰ ἦτο ἐσφαλμένη, ἐνδέχεται νὰ ἦτο ὀρθή, — ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐνεπνέετο ἀπὸ ἀναμφισβήτητον ἱερὸν πρόθεσιν νὰ σωθῆ ἡ κατάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἀπέτυχε, θὰ ἔπρεπε, νομίζομεν, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ διαμαρτυρηθῆ ἐντόνως διὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτήν. Καὶ ὁ δραστικώτερος τρόπος διὰ νὰ ἐκδηλωθῆ ἡ διαμαρτυρία θὰ ἦτο (ὅπως πάντοτε) ἕνας : ὁ ἡρωϊκώτερος. Ἡ παραίτησις τοῦ Πατριάρχου ! Ἡ παραίτησις τῆς κεφαλῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, γινόμενῃ τὴν ἐπαύριον τῶν σκηνῶν, θὰ ἦτο ἕνα μαστίγιωμα πού δὲν θὰ ἔμενε χωρὶς ἀποτελεσμα. «Χθὲς ἔγιναν οἱ βανδαλισμοί, σήμερον ὁ Πατριάρχης παρητήθη». Γιὰ σκεφθῆτε ἕνα τέτοιο ἄγγελμα διαδιδόμενον εἰς τὰς πέντε ἡπείρους, τί ἀπήχησεν θὰ εἶχε !

Δὲν ξεύρομεν, φυσικά, διατὶ αὐτὸ δὲν ἔγινε. Καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχαν σπουδαῖοι λόγοι πού τὸ ἀπέκλειαν. Ὁφείλομεν ὅμως νὰ διαπιστώσωμεν ὅτι κατὰ περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἔγινε ἔπρεπε νὰ ἔχῃ γίνεαι καὶ ἀπὸ ἄλλους μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον.

ΗΜΕΡΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ

Ἡ λαμπρὰ πρωτοβουλία τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς, νὰ γίνῃ εἰς ὅλην τὴν ὀρθόδοξον Ἀμερικὴν

συμπροσευχὴ κατὰ τὴν 23ην Ὀκτωβρίου διὰ τὰ θύματα τῶν βανδαλισμῶν, ἔχει τόσον μεγάλην δικαιολογίαν καὶ εἶναι τόσον ἀποτελεσματικὴ, αὐτόχρομα εὐεργετικὴ, διὰ τὸ Ἔθνος, ὥστε ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀποροῦμεν διατὶ δὲν ἔγινε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Βεβαίως, τὸ ἡμίωρον κλείσιμον τῶν σπιτιῶν τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου καὶ αἱ κωδωνοκρουσαὶ αἱ πένθιμοι, μετὰ τὴν πειθαρχίαν μάλιστα μετὰ τὴν ὁποίαν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπετέλεσαν ἐκδηλώσεις ὥραίας, σεμνῆς, εὐγλώττους. Ἀλλὰ μία ἡμέρα προσευχῆς διὰ τὸ Γένος, τὸ ὁποῖον δέχεται τοιαῦτα τελειωτικὰ ραπίσματα, ἐχρειάζετο νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἔστω λοιπὸν καὶ τώρα, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀκολουθήσωμεν τὸ ἐκ τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὀρθοδοξίας ἐμπνευσμένον ὄντως παράδειγμα, καὶ ἡ συμπροσευχὴ νὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ καὶ παντοῦ, ὅπου ὑπάρχει Ὀρθοδοξία. Κακὸν ὅτι δὲν συνεκινήθησαν αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Ἄς δείξῃ διὰ μᾶς καθολικῆς συμπροσευχῆς τὴν ἐνότητα τοῦ πόνου, ἡ Ὀρθοδοξία τοῦλάχιστον.

ΥΠΟ ΜΙΑΝ ΠΡΟ-ΥΠΟΘΕΣΙΝ

Ἡ ἐπέτειος τῆς δοξασιμένης ἐκείνης 28ης Ὀκτωβρίου 1940 — ἡ δεκάτη πέμπτη ἐπέτειος — δὲν μᾶς εὗρεν εἰς τὴν ψυχικὴν ἀνάτασιν, πού θὰ μᾶς καθίστα ἰκανοὺς διὰ τὸν προσήκοντα πανηγυρισμὸν. Καὶ εἶναι ἀποκαρδιωτικόν, ὅτι φαίνεται πράγματι νὰ λησμονῆται ἡ ἐπέτειος αὐτὴ καὶ ἀκόμη νὰ εὐνοῆται ἡ λησμοσύνη καὶ ἡ ἀγνωμοσύνη καὶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ φοβούμεθα (γράφομεν πρὸ τῆς ἑορτῆς) ὅτι αὐτὸ κατὰ κάποιον τρόπον θὰ ἐκδηλωθῆ καὶ κατὰ τὸν ἐπίσημον ἑορτασμὸν.

Πάντως, ἐὰν ὄντως ὑπάρχῃ ἡ ἀποψις ὅτι καλὸν εἶναι νὰ ἀφήσωμεν τὴν 28ην Ὀκτωβρίου νὰ σβύσῃ καὶ νὰ λησμονηθῆ, τότε δὲν θὰ ἐδυσκολιεύομεθα καὶ ἡμεῖς νὰ προσχωρήσωμεν εἰς τὴν ἀποψιν αὐτήν. Ἐπὶ μίαν ὅμως προϋπόθεσιν: Ὅτι θὰ ἐ-

πηγαίναμεν προηγουμένως ἐκεῖ εἰς τὰ βουνὰ τῆς Βορείου Ἠπείρου νὰ ἀναστήσωμεν τοὺς νεκροὺς τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου πολέμου, ὅτι θὰ ἐπιστρέψαμεν εἰς τὰς χήρας τοὺς συζύγους των καὶ εἰς τὰ ὄρφανὰ τοὺς πατέρας των, εἰς τοὺς ἀρρωτηριασθέντας ἀναπήρους τὰ μέλη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα τοὺς ἀπεκόπησαν, εἰς ἐκείνους πού ἀρρώστησαν τὴν ὑγίαν, εἰς ὄσους ὑπέφεραν, πίσω ὅ,τι ἐθυσιάσαν. Ὅταν τὰ κάμωμεν αὐτά, τότε ἴσως δικαιούμεθα νὰ λησμονήσωμεν τὸν ἔορτασμόν. Ἄλλως... μὰ δὲν τρέμομεν μὲ τὴν σκέψιν ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ θύματα τοῦ δοξασμένου πολέμου, πού ἤρχισε τὴν 28ην Ὀκτωβρίου, θὰ μᾶς ἐρωτήσουν, πῶς τότε ἐδέχθημεν νὰ θυσιασθῶν, ὅσοι ἐθυσιάσθησαν, διὰ μίαν ὑπόθεσιν τὴν ὁποίαν δεκαπέντε μόλις ἔτι κατόπιν θεωροῦμεν ἀναξίαν καὶ νὰ τὴν μνημονεύωμεν ἄν;

Η ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ

Δὲν γνωρίζομεν διατὶ δὲν ἐδόθη οὔτε ποσοστὸν τῆς προσοχῆς τῆς ὁποίας ἀξιῶνται ἀσυγκρίτως μικροτέρας σημασίας θέματα, εἰς τὴν ἀτυχή προσπάθειαν, ἣ ὁποία ἐξεδηλώθη διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τῶν περὶ διαζυγίου δικῶν. Ὁ κίνδυνος εἶναι μέγας ὄντως. Καὶ τὸ θέμα εἶναι σπουδαιότατον διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν δὲ κατὶ πρόπῃ νὰ προσέξῃ ἡ Ἐκκλησία ἢ ἐπίσημος, καὶ ἡ Ἐκκλησία ὡς πλήρωμα, ὡς οργανώσεις, ὡς καθόλου πνευματικὴ ζωὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι τὸ θέμα πού λέγεται οἰκογένεια καὶ ἀντιστοιχῶς τὸ θέμα πού λέγεται διαζύγιον.

Καὶ διὰ τὸ διαζύγιον ἢ διαδικαστικὴ ταχύτης ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλύτεραν σπουδαιότητα καὶ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὸ οὐσιαστικὸν θέμα διὰ τοίους λόγους θὰ δίδεται τὸ διαζύγιον. Διότι καὶ ἡ περὶ τοὺς λόγους τοῦ διαζυγίου εὐρύτης γίνεται ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος καὶ θλαπτικὴ, ὅταν ὑπάρχῃ διονυχιστικὴ δικαστικὴ βάσανος. Ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ταχύτης καὶ δρομαία σπουδὴ διευκολύνει τὸ διαζύγιον καὶ

ξερορίζωνει σπίτια, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι καθόλου βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μολονότι ἔφθασαν μέχρι διενέξεων καὶ δίκης. Δύο σύζυγοι ἠμποροῦν νὰ ἔλθουν εἰς προστριβὰς, εἰς ρῆξιν καὶ νὰ φθάσουν μέχρι τοῦ δικαστοῦ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σπεύσῃ τὸ δικαστήριον «ἄψε - σβῆσε» νὰ λύσῃ τὸν γάμον καὶ νὰ ἀποκλεισθοῦν μάλιστα καὶ τὰ ἔνδικα μέσα (ὅπως ἔχει ἤδη γίνει δυστυχῶς) καὶ νὰ εὐρεθοῦν οἱ σύζυγοι χωρισμένοι προτοῦ καλὰ - καλὰ καταλάβουν διατὶ. Ἡ δικαστικὴ μηχανὴ συνήθως βαδίζει μὲ βραδύτητα ἀπίστευτον καὶ ἐκνευρστικὴν καὶ εἰς ἐπείγοντα ἀκόμη θέματα. Δὲν θὰ χαθῇ ὁ κόσμος ἂν ἀφήσωμεν νὰ βραδύνῃ καὶ εἰς τὰς περὶ διαζυγίου ὑποθέσεις, ὥστε τοῦλάχιστον νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ ἀμοιβαίᾳ συναινέσει ἐὰν πρόκειται νὰ δοθῇ τὸ διαζύγιον (ἔχει βέβαια καταντᾷ τὰς περισσοτέρας φορὰς) τοῦλάχιστον αὐτὴ ἡ συναινέσις νὰ ὑπάρχῃ ὄχι ὡς μία στιγμιαία κίτρινα, ἀλλ' ὡς ἕνα καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ μὲ τὸ διαζύγιον. Καὶ ἐννοεῖται ὅτι αὐτὴ ἡ βεβαιότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τὴν ταχύτητα τὴν ὁποίαν ἢ κατὰ τὰ λοιπὰ βραδυποροῦσα δικαιოსύνῃ θὰ προσλάβῃ εἰδικῶς προκειμένου περὶ τῶν διαζυγίων.

ΧΑΡΙΤΩΜΕΝΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι τάχα πρέπει νὰ δίδωμεν τὸ διαζύγιον διὰ νὰ νομιμοποιῶμεν παρανόμους σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ μεταξὺ συνήφθησαν, τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ τὸ εὐρίσκομεν, ὁμολογουμένως, χαριτωμένον. Ὁμοιάζει μὲ τὸ νὰ θέλῃ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι πρέπει νὰ σπεύσωμεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅλους τοὺς κλέπτας καὶ τοὺς οἰκοπεδοφάγους ὡς νομίμους κυρίους διὰ νὰ νομιμοποιήσωμεν τὸ ἀδίκημα τὸ ὁποῖον διέπραξαν. Ἐὰν συνεστῶτος γάμου συνήφθησαν σχέσεις ἐξώγαμοι, αὐτὸ εἶναι ἕνα παράνομον πρᾶγμα. Καὶ τὸ ὀλιγώτερον πού πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἶναι πῶς θὰ νομιμοποιήσωμεν αὐτὴν τὴν παρανομίαν. Ἐκείνο τὸ ὁποῖον

πρέπει νὰ εἶναι ἡ φροντίς μας ἀντιθέτως εἶναι τοῦτο : μὴ τυχὸν καὶ σπεύσωμεν νὰ ξεριζώσωμεν κάτι πού θὰ ἤμποροῦσε ἵσως νὰ σταθῇ.

Ἄλλ' ὅταν, ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰ πνευματικά, λησμονοῦν τὰ καιρία καὶ τὴν διάκρισιν μεταξὺ οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, ὅταν ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία ἀφίνει νὰ κοιμᾶται ἡ διαδικασία τῆς ἀποπέρας συμφιλώσεως πρὸ τῆς ἐγέρεσεως ἀγωγῆς περὶ διαζυγίου τότε... τότε νὰ μὴ παραξενευόμεθα διὰ τὸν κατήφορον τὸν ὁποῖον παίρνει ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὄχι πλέον λόγῳ ἐκλύσεως ἡθῶν, ἀλλὰ λόγῳ συνθημάτων ἀνωθεν διδομένων. Ἄνωθεν δίδεται ἡ σπρωξιὰ διὰ τὸ κατακύλισμα.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

«Ἦμουν εἰς τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου ἓνα θράδν», μᾶς γράφει ἀναγνώστης, «ἔβρεχε φοβερὰ, καὶ ὡς ἀπὸ μηχανῆς θεὸς εὗρέθηκε μπροστά μου ἓνα ταξί τὸ ὁποῖον ἐστάθμευε ἐκεῖ πέρα. Μπαίνω μέσα εἰς τὸ ταξί καὶ λέω τοῦ σωφῆρ νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ μὲ πάῃ στὸ σπίτι μου. Ἄλλ' αὐτὸς ἦταν ἀφηρημένος, σὴν νὰ τὰ εἶχε χαμένα. Τὸν ἐρωτῶ τί συμβαίνει καὶ αὐτὸς γεμάτος παράπονον μοῦ διηγεῖται : μὲ ἔγραψεν ὁ ἀστυφύλακας. — Γιατί σὲ ἔγραψε ὁ ἀστυφύλακας ; — Διότι ἐδῶ πού στέκω δὲν ἐπιτρέπεται νὰ σταθμεύουν αὐτοκίνητα. Καὶ ἀλήθεια, δὲν ἐπιτρέπεται, κύριε. Ἄλλὰ ἐγὼ ἐστάθηκα δύο λεπτά γιὰ νὰ πάρω κάποιον ἐπιβάτην, δηλαδὴ νὰ πάρω λίγο ψωμί γιὰ τὰ παιδιὰ μου. Καὶ γι' αὐτὰ τὰ δύο λεπτά πού ἐστάθηκα μὲ ἔγραψε ὁ ἀστυφύλακας, πού σημαίνει ὅτι θὰ πληρώσω πρόστιμο ὀλόκληρον τὸ μεροκάματό μου. Τούτην ἐδῶ τὴν σειρά τὰ αὐτοκίνητα ὁμως — κοιτάξτε κύριε : ἐτοῦτο ἰδιωτικῆς χρήσεως, τὸ ἄλλο ἰδιωτικῆς χρήσεως — ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἔγραψε ὁ ἀστυφύλαξ. Ἐγραψε μόνον ἐμένα, ἐπειδὴ εἶμαι βιοπαλαιστής, ταξιτζῆς. Οἱ ἄλλοι, μὲ τὰ μεγάλα αὐτοκίνητα καὶ τὶς κοῦρσες εἶναι ἀσύδοτοι. Ἔτσι μοῦ ἔρχεται νὰ φωτογραφίσω τὰ αὐτοκίνητα πού στα-

θμεύουν χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς κἀνῃ παρατήρησιν καὶ νὰ τὰ δημοσιεύσω στὶς ἐφημερίδες».

Καὶ ἀντὶ φωτογραφίας ὁ ἀναγνώστης μας μᾶς περιέγραψε τὴν σκηνήν, μήπως ἀξίζει νὰ τὴν ἐμφανίσωμεν εἰς τὴν παρούσαν στήλην. Ὅτι ἀξίζει, ἀξίζει. Πῶς ἀκριβῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἐλέγξωμεν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ «μέρος τι πιστεύομεν». Αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις ἐκδίδονται ὡς μέτρα ἀνάγκης ἀναπόφευκτα. Ὁ χειρισμὸς τῶν πρέπει νὰ εἶναι φιλόφρωνος. Καὶ εἰς τὴν ἐπιεικῆ ἐφαρμογὴν τὰ πρωτεία πρέπει νὰ τὰ ἔχουν οἱ βιοπαλαισταί. Ἐὰν συμβαίῃ τὸ ἀντίθετον (ἐπαναλαμβάνομεν δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἐλέγξωμεν, ἀλλ' ἐὰν συμβαίῃ), τότε δὲν πρέπει νὰ ἐκκληττώμεθα ὅτι δημιουργεῖται ἀγανάκτησις, ἡ ὁποία ἀγανάκτησις ποτὲ δὲν εἶναι καλὸς σύμβουλος.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΑΙ ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Μᾶς ἔχει ἀπασχολήσει καὶ ἄλλοτε τὸ θέμα τῶν παγωμένων πιστώσεων. Θὰ ἠθέλαμεν καὶ σήμερον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐξ ἀφορμῆς νέων κυβερνητικῶν ἐπαγγελιῶν ὅτι τὸ θέμα θὰ τύχῃ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης. Μακάρι. Ἐφθασε πράγματι «ὁ κόμπος στὸ χτένι».

Παγωμέναι πιστώσεις εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν σημαίνει «δανεικὰ κι' ἀγύριστα». Ἀπλούστατα, εἶναι πιστώσεις αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν κατ' ἀρχὴν εἰς βιομηχανικὰς ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας παντοειδεῖς ἐπιχειρήσεις, διὰ νὰ κινήθωσιν, νὰ ἐπεκτείνωσιν τὰς ἐργασίας τῶν καὶ νὰ ἠμπορέσωσιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὄχι μόνον νὰ ἀποδώσωσιν κατόπιν τὰς πιστώσεις μὲ τόκον, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν τόπον μίαν ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν διὰ τὸ γενικὸν καλὸν τοῦ τόπου καὶ ἰδίως διὰ νὰ εὐρίσκη δουλειὰ καὶ ψωμί ὁ ἐργάτης. Διότι ἄλλως δὲν ὑπῆρχε κανεὶς λόγος νὰ δίδωνται τὰ ποσὰ αὐτὰ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὄχι εἰς τοὺς πεινασμένους, εἰς τοὺς δυστυχεῖς, τοὺς πολεμοπαθεῖς, εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας.

Τί ἔγινεν ὁμως εἰς τὴν πραγματικότη-
τα; Αὐτὰ τὰ χρήματα ἐποποθετήθησαν ἐν-
τελῶς διαφορετικά. Αἱ πιστώσεις δὲν ἀπέ-
δωσαν ὅ,τι ὑπεσχέθησαν ἐκεῖνοι πού τὰς
ἐπῆραν καὶ ὅταν ἤλθεν ἡ ὥρα νὰ ἐπιστρα-
φῶν, ἀντὶ χρημάτων ἀντετάχθη τὸ «οὐκ ἂν
λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος». Καὶ τώρα...
πηγαίνετε νὰ τὰ μαζέψετε τὰ χρήματα αὐ-
τά! Τὸ κράτος εὐρίσκειται πρὸ μιᾶς ἐκ-
βιάσεως καὶ φροντίζει τώρα νὰ ἰδῆ τί ἴμπο-
ρεῖ νὰ γίνῃ, ὥστε τοῦλάχιστον κάπως νὰ
ξελασπώσωμεν, καὶ νὰ ἐπιστραφῆ, διότι
περὶ ἀξιοποίησεως τῶν πιστώσεων αὐτῶν
σύμφωνα μὲ τὸν ἀρχικὸν προορισμὸν των,
οὐδεὶς λόγος ἴμπορεῖ νὰ γίνῃ.

Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; Μᾶς ἐδόθησαν
δισεκατομμύρια δολλαρίων καὶ διετέθησαν
... μὲ τὸν χειρότερον τρόπον, μὲ ὠφέλειαν
διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν πενιχράν, ἂν ὄ-
χι μηδαμινήν. Οὔτε ἡ ἀνεργία ὑπεχώρη-
σε συνεπείᾳ αὐτῶν τῶν πιστώσεων, οὔτε ὁ
λαὸς ἀνεκουφίσθη, οὔτε ἡ δυστυχία ἐμει-
ώθη. Ἀπλούτατα, μερικοὶ ἐπιτήδειοι ἐ-
πλούτισαν, καὶ τώρα ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν
ἔχουν κἄν νὰ ἀποδώσουν τὰ δοθέντα! Ἐ-
ὰν αὐτὸ δὲν εἶναι ἔγκλημα, τότε θὰ ἠθέλα-
μεν νὰ μάθωμεν τί εἶναι ἔγκλημα.

Ἄλλ', ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀδικία
αὐτὴ δὲν ἴμπορεῖ πλέον «νὰ ξεγίνῃ». Ἡμ-
πορεῖ ὁμως νὰ μειωθῆ. Δι' αὐτὸν τὸν λό-

γον πρέπει νὰ καταβληθῆ κάθε προσπάθεια
κάτι τέλος πάντως νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸν λα-
ὸν αὐτόν, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου καὶ διὰ τὴν
ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὁποίου ἐδόθησαν αἱ πι-
στώσεις αὐταί. Εἰς τὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἐν-
δεχομένως καὶ μὲ τὸ αἷμα του θὰ κληθῆ
νὰ τὰς πληρώσῃ.

ΤΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΑΥΛΑ

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ θέμα τὸ
ἀφορῶν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευσιν εἶ-
ναι σπουδαῖον. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ ὁμως, ἀ-
φοῦ ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἀπόψεις ἐξ ἀμφο-
τέρων τῶν πλευρῶν, νὰ κλείσωμεν τὴν συ-
ζήτησιν. Καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τοὺς ἀ-
ξιοτίμους ἐπιστολογράφους, οἱ ὅποιοι ἀ-
πὸ αὐτῆς ἢ τῆς ἄλλης πλευρᾶς μᾶς ἔστει-
λαν ἐπιστολάς καὶ ἄρθρα πρὸς δημοσίευ-
σιν νὰ μὴ ἐπιμείνουν νὰ τὰς δημοσιεύσω-
μεν.

Ἀγαγνωρίζομεν τὸ εὐλογον τῆς ἐπιθυ-
μίας νὰ συνεχισθῆ ἡ συζήτησις, θὰ ἀνα-
γνωρισθῆ ὁμως καὶ ὅτι αἱ «Ἀκτῖνες» δὲν
ἴμποροῦν περισσότερον νὰ ἀσχοληθοῦν,
ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν τόσα καὶ τόσα ἄλλα θέ-
ματα, τὰ ὁποῖα περιμένουν τὴν σειρὰν των
καὶ τόσαι καὶ τόσαι ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι
διαμαρτύρονται διατί δὲν ἤλθεν ἀκόμη ἡ
σειρὰ αὐτή.

Z. N.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Η ΣΗΜΑΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Οἱ αὐθόρητες καὶ ἔντονος ἐκδηλώσεις ὄ-
λων ἀνεξαρτέτως τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων
καὶ τῶν λογοτεχνικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν σω-
ματείων ἐναντίον τῶν τουρκικῶν βαρβαροτή-
των καὶ τῆς ἐξίσου βάρβαρης στάσεως τοῦ
αὐτοκαλουμένου «ἐλευθέρου κόσμου» ἀπέναν-
τι στοῦ δικαιοτάτου αἴτημα αὐτοδιαθέσεως τοῦ
Κυπριακοῦ λαοῦ, ἦσαν ἀπόλυτα σύμφωνες μὲ
τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴν ἀποστολήν
τους. Διότι καὶ οἱ δύο ἐνέργειαι, ἡ ἀπαίσις
ἐπιδρομῆ τῶν Τούρκων ἐναντίον τοῦ ἑλληνι-
κοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ
ἡ ταπεινότητα συμφεροντολογικῆ προδοσίᾳ
τοῦ ἱεροῦ δικαιομάτος ἐλευθερίας ἐνὸς
πολιτισμένου λαοῦ ἐκ μέρους τῶν δῆθεν ὑπερ-

ασπιστῶν τῆς Ἐλευθερίας, εἶναι καὶ οἱ δύο
βαρύτερα πλήγματα ἐναντίον τῶν ὑψηλοτέ-
ρων πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἐναν-
τίον τοῦ πολιτισμοῦ.

Οἱ διαμαρτυρίαι τῶν πνευματικῶν ἰδρυμά-
των καὶ σωματείων ὕψωσαν καὶ ἔστησαν γιὰ
μὴν ἀκόμη φορὰ τὸ ἱερὸ λάβαρον τῆς Ἐλευ-
θερίας καὶ τοῦ Πνεύματος ἀντίκρου στὰ ἀπε-
χθῆ ὄπλα τῆς Δουλείας καὶ τῆς Βίας. Καὶ
ὅπως πάντα — ὅπως τὸ διδάσκει ἡ Ἱστορία
καὶ προπάντων ἡ ἑλληνική, καὶ ὅπως τὸ ἐπι-
τάσσει ἡ Δικαιοσύνη, δηλαδὴ ὁ Θεός — ἡ
Βία καὶ ἡ Δουλεία θὰ γκρεμισθοῦν καὶ θὰ
σαρωθοῦν καὶ πάλι, γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν καὶ
νὰ ἐπιβληθοῦν θριαμβευτικὰ τὸ Δίκαιον, ἡ
Ἐλευθερία καὶ τὸ Πνεῦμα.

ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΚΑΙ Η ΠΙΝΕΤΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ πρωτοβουλία τῶν Δήμων Ἀθηναίων καὶ Πειραιῶς, πὺν φιλοδοξοῦν νὰ βοηθήσουν στὴν δημιουργία μιᾶς καλῆς καὶ ἀποδοτικῆς πνευματικῆς ζωῆς στὶς δύο πόλεις, εἶναι ἀξιόλογη καὶ ἀξιεπαινετή.

Ὁ Δήμος Ἀθηναίων φαίνεται ὅτι σοβαρὰ καὶ θετικὰ φροντίζει νὰ ἐξασφαλίσῃ μόνιμη στέγη στὰ λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σωματεία. Καὶ εἶναι βέβαια αὐτονόητο πόσο μιὰ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν, πὺν θὰ διαθέτῃ βέβαια καὶ τὶς κατάλληλες αἴθουσες ἐντευκτηρίου, ἀναγνωστηρίου, διαλέξεων καὶ ἐκθέσεων, θὰ συντελέσῃ στὴν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς μας κινήσεως καὶ ζωῆς.

Ὁ Δήμος Πειραιῶς ἐξ ἄλλου ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ μιὰ σειρά ὁμιλιῶν, πὺν θὰ εἶναι ἀπεφωμένους στοὺς ἐθνικοὺς μας ποιητὰς Σολομοῦ, Κάλβο καὶ Παλαμᾶ (γιατὶ ὁμοῦ τάχα μὲ τὸν ἀνόητο τίτλο «Φεστιβάλ ἐθνικῶν ποιητῶν»); πὺν θὰ ἔχουν ὡς σκοπὸ νὰ φέρουν πὺν κοντὰ στὰ εὐρύτερα λαϊκὰ στρώματα τὸ ποιητικὸ καὶ ἐθνικὸ τους ἔργο. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη: Μὲ εἰδικὰ αὐτοκίνητα τοῦ Δήμου θὰ μεταφέρονται λογοτεχνικὰ βιβλία στὶς διάφορες συνοικίες, ὅπου θὰ δίδονται ἐκλαϊκευτικὰς διαλέξεις ἀπὸ γνωστούς λογίους καὶ θὰ ἐπακολουθῇ πώλησις βιβλίων μὲ μεγάλες ἐκπτώσεις.

Προσπάθειες εὐγενεῖς καὶ χρήσιμες, πὺν εὐχόμαστε καὶ ἀξίζει νὰ πραγματοποιηθοῦν καὶ ν' ἀποδώσουν ἱκανοποιητικὰ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ σύντομο πέρασμα τοῦ Δημήτρη Μητροπούλου ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσα δὲν ἐπρόσφερε μόνον μιὰν πολὺτιμη συμβολὴν στὶς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ «Φεστιβάλ Ἀθηῶν», ἀλλ' ἐχάρισε συγχρόνως καὶ μιὰ γενικώτερη πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ, ἀκόμα καὶ ἐθνικὴ χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση. Διότι, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τρεῖς ἐξαιρετικὰς συναυλίας, πὺν τὶς ἐμφύχωνε καὶ διηύθυνε μὲ τὴν ἔμπνευση καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς μουσικῆς του ἰδιοφυΐας, ἔδωσε ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν σὲ ὅσους τὸν πλησίασαν καὶ μίλησαν μαζί του νὰ δοῦν ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ ἐκτιμῶσιν τὸν ἐκλεκτὸν καὶ πλούσιον ἐσωτερικὸν του κόσμον, ἕναν κόσμον γεμάτων ἀπὸ πνευματικότητα, ἀπὸ ἀνθρωπισμὸν καὶ ἀπὸ ἑλληνικότητα.

Δὲν ἦταν τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι, πρὶν νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ μουσικὸν του ταλέντο, εἶχε δεῖξει ζωηρότατη κλίση πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Ἦταν μιὰ ἔμφυτη, αὐθόρμητη καὶ δυνατὴ ἐκδήλωσις τῶν εὐγενικῶν καὶ ἀνωτέρων τάσεων τῆς ψυχῆς του, πὺν ἔμειναν πάντα μέσα τῆς ζωντανῆς καὶ γόνιμης. Γι' αὐτὸ, ἐνῶ ἀπὸ τὴν μιὰ τὸν ἔφεραν στὰ ἀνώτερα σκαλοπά-

τια τῆς τέχνης, κράτησάν ἀπὸ τὴν ἄλλη ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον μέσον τοῦ τὸ θρησκευτικὸν τοῦ αἵσθημα.

Μιλῶντας στοὺς δημοσιογράφους γιὰ τὴν Μουσικὴν, ἐτόνισε ἰδιαίτερα τὸν μορφωτικὸν καὶ πολιτιστικὸν προορισμὸν τῆς. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ Μουσικὴ ν' ἀνταποκριθῇ στὴν κοινωνικὴν ἀποστολὴν τῆς, πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην του, νὰ παύσῃ νὰ εἶναι, μὲ τὰ ὑψηλὰ εἰσιτήρια, προνόμιον τῶν πλουσίων, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἀπόλυτα προσιτὴ καὶ ἐλεύθερη στὸν λαόν. «Πρέπει ὁ λαός — κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν του φράσιν — νὰ μπορῇ ἐλεύθερα νὰ χαίρεται τὴν μουσικὴν, ὅπως ἐλεύθερα μπορεῖ νὰ προσεύχεται στὴν ἐκκλησίαν!»

Καὶ ὅσο γιὰ τὴν ἑλληνικότητα τῆς ψυχῆς του, πὺν διάφορες φῆμεις τὴν εἶχαν παρουσιάσει ὡς ἐξασθενημένην καὶ ἄτονην, ὅσοι τὸν ἔχουν ἀκούσει νὰ ἐκφράξῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησίν του πὺν ξανάβλεπε ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια τὴν Πατρίδα του, νὰ μιᾶ μὲ τρυφερὴν στοργὴν «γιὰ τὸν τόπον μας» καὶ νὰ λέγῃ μὲ χαρούμενην ἱκανοποίησιν ὅτι «Ξαναβρίσκοντες τὴν πατρίδα μου, Ξαναβρῆκα τὰ νεύατά μου», ἐνοιῶσαν βαθύτατα ὅτι οὔτε ἡ μακροχρόνια ἀπουσία οὔτε ἡ συνεχὴς διαμονὴ μέσα σὲ ξένα καὶ ἰσχυρῶς ἀφομοιωτικὰ περιβάλλοντα μπόρεσαν νὰ νοθεύσουν καὶ ν' ἀλλοιώσουν τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν καὶ ψυχὴν.

Ἀλλὰ καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ μὴν ὑπῆρχαν, θὰ ἐφθανε καὶ μιὰ μονάχα ἐκδήλωσίν του, γιὰ νὰ δεῖξῃ τὸν αὐθόρμητον καὶ γνήσιον πατριωτισμὸν του. Ὅταν ἕνας Κύριος δημοσιογράφος τοῦ ζήτησε ἕνα ἀναμνηστικὸν αὐτόγραφον, ὁ Δημήτρης Μητροπούλος, ἀντὶ ἀπλῶς νὰ βάλῃ στὸ χαρτὶ τὴν ὑπογραφήν του, ὅπως γίνεται συνήθως, ἔγραψε πρόθυμα καὶ ἀδιάστακτα αὐτὰ τὰ λόγια: «Πόσο θάβηλα, ἀντὶ νὰ ἔλθω ἐγὼ στὴν Ἀθήνα, νὰ ἐρχόταν ἡ Κύπρος στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Ἑλλάδος»!

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΟΥ ΣΚΑΛΚΩΤΑ

Ἀπὸ τὶς ἐκλεκτὰς μουσικὰς συνθέσεις, πὺν παρουσίασε ὁ Μητροπούλος στὶς τρεῖς συναυλίας μὲ τὴν Φιλαρμονικὴν Ὀρχήστραν τῆς Νέας Ὑόρκης, τὴν ἰσχυρότερην ἐντύπωσιν καὶ τὴν ζωηρότερην ἱκανοποίησιν ἐπροκάλεσε ἡ ἐκτέλεσις τῶν τεσσάρων ἑλληνικῶν χορῶν τοῦ Σκαλκῶτα. Μαζὶ μὲ τὴν χαρούμενην διάθεσιν, τὴν ζωντάνειαν καὶ τὴν ὀρμὴν πὺν ἐδonoῦσαν καὶ ἐσυγκλόνιζαν τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν μουσικὴν τῶν χορῶν αὐτῶν, ἀναδιδόνταν συγχρόνως ἀπὸ αὐτοὺς μιὰ καθαρὴ καὶ γνήσια ἑλληνικὴ πνοή, πὺν ἔφερνε καὶ σκόρπιζε στὴν ἀτμόσφαιραν καὶ στὶς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν τὴν μωροδιὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπαίθρου καὶ τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς.

Ὁ ἐκλεκτὸς Ἕλληνας συνθέτης, πὺν ἐχάθηκε δυστυχῶς πρόωρα, ἀφίνοντας μικρὸν ποσοτικῶς, ἀλλὰ ἐξαιρετικὸν ποιοτικῶς ἔργο, καὶ ὁ διάσημος Ἕλληνας ἀρχιμουσικὸς συνενώθηκα

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κώστα Παπαπαναγιώτου, γυμνασιάρχου : «Βιβλικές Ιστορίες και βιβλικά τραγούδια», Ἀθήναι.

Ἀκριβῶς ὅ,τι λέγει ὁ τίτλος εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κώστα Παπαπαναγιώτου. Δηλαδή Ιστορίες παρμένες ἀπὸ τὴ Βίβλο (εἰκοσι ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ δέκα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη) καὶ τραγούδια ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου.

Εἶναι ἀναμφισβήτητα ὠραιότατῃ ἢ ἔμπνευσθ τοῦ κ. Π. νὰ πᾶρῃ πρότυπα προσώπων τῆς Βίβλου, τὰ περισσότερα γυναικῶν (ὄπως ἡ βασίλισσα Ἑσθήρ, ἡ Μακαβαία μητέρα, ἡ Ρεβέκκα, ἡ Μακέδα ἡ βασίλισσα τοῦ Σαββᾶ κ. ἄ.) καὶ μὲ λογοτεχνικὴ χάρη νὰ μᾶς δώσῃ ὁμορφες ἱστορίες πὸν μέσα σ' αὐτὲς κυριαρχεῖ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀρετῆς ἀπλουστευμένο. Ἔτσι χωρὶς νὰ κἀνῃ ἱστορία ἢ ξερῇ διήγησι καταφέρει ὁ σ. νὰ μᾶς χαρῆξῃ μὲ τὶς βιβλικὰς αὐτὲς ἱστορίες, ὠραῖες ἀφηγήσεις πὸν μὲ τὴν ζωντανὴ περιγραφὴ τραβοῦν τὸν ἀναγνώστη, περισσότερο τὰ παδιὰ, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ ἔγραψε τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς «ἐκλαϊκεύσεως» τῶν βιβλικῶν διηγήσεων — προπάντων ἢ κατὰ ἄπλοῦν καὶ ὁμορφο τρόπο παρουσιάσει

τῆς ἀρετῆς — ἡ ἐργασία τοῦ κ. Παπαπαναγιώτου ἀποτελεῖ μιά σημαντικὴ προσφορά.

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι μιά συλλογὴ ἀπὸ 21 ποιήματα. Βεβαίως ἔκεινο πὸν λείπει εἶναι κάποια πρωτοτυπία στὴ θεματογραφία. Ὅμως ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζουν τὰ : «Στὴν ἀειπάθνην», πὸν τὸ εἶχαμε ξαναδεῖ στὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Πονεμένα χαμόγελα» πὸν κυκλοφόρησε ὁ κ. Π. στὰ 1936 μὲ τίτλο τότε «Προσευχὴ στὴ Θεοτόκον» «Δεβῶρα», «τὸ Θεῖον Δράμα» καὶ «οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες» πὸν κ' αὐτὰ εἶχαν συμπεριληφθῆ στὴ συλλογὴ «Lacrime anime», Ἀθήναι, 1939. Ἐδῶ ὁ ποιητὴς τραγουδαῖ τὴν καινούργια μέρα πὸν ὄλοι μᾶς δραματιζόμεθα :

Γλυκὸ τὸ φέγγος τῶν οὐράνων θόλον
τὴ νύχτα καταναγαῖε τοῦ καμάτου
κ' ἕνας κόσμος, ὁ κόσμος τῶν εἰδώλων
ψυχορραγεῖ στὰ νύχια τοῦ θανάτου...

Στὴν ἐμπνευσμένη εἰσαγωγὴ τοῦ μᾶς ἐξηγεῖ ὁ κ. Π. τοὺς λόγους πὸν τὸν δῆσαν νὰ γράψῃ αὐτὸ τὸ βιβλίον. Εἶναι ἡ ἄμετρη ἀγάπη τοῦ καὶ ὁ διακαὴς τοῦ πόθος νὰ βοηθήσῃ καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἑλληνικὴ νεότητα. Γιὰ τὸς ἐκπαιδευτικὸς (Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τῶν θεολόγων τῶρα), ἔχει καλὰ τίς ἀνάγκες τῆς παιδικῆς ψυχῆς καὶ τὸ ὄλο πρόβλημα τῆς ἀ-

σ' αὐτὴ τὴν ἐκτέλεση μὲ ἕνα βαθύτατο ψυχικὸ συνταυτισμὸ — τὸν συνταυτισμὸ πὸν ἐδημιουργοῦσε ἡ κοινὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ τους — καὶ ἐπρόσφεραν μίαν ἀπὸ τὶς ὠραιότερες καὶ ἰσχυρότερες καλλιτεχνικὰς ἀπολαύσεις. Καὶ εἶναι ἐπιπλέον ἕνα ἰδιαίτερο κατόρθωμα τοῦ Μητροπολίτου τὸ ἐκκληρικὸ καὶ ἀξιοθαύμαστο γεγονός ὅτι οἱ ξένοι μουσικοὶ τῆς Ὀρχήστρας ἐνοίωσαν καὶ ἀπέδωσαν μὲ ἐξαιρετικὴ κατανόηση καὶ θέρη ὄχι μόνον τὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν γησιῶς ἑλληνικῶν αὐτῶν συνθέσεων.

ΕΛΠΙΔΟΦΟΡΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

Ἡ χειμερινὴ περίοδος τῶν ἀθηναϊκῶν θεαμάτων παρουσιάζει μίαν αἰσθητὴν ἄνοδο στὴν ποιστικὴ τους στάθμη. Ἀπὸ τὰ θεατρικὰ καὶ τὰ κληματογραφικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ξεχωρίζουν ἐφέτος, ἀπὸ καλλιτεχνικῆ, βέβαια, καὶ πνευματικὴν ἄποψη, λιγοστὰ μὲν ἀκόμη, ἀλλὰ πάντως περισσότερα καὶ καλύτερα ἀπὸ ἄλλοτε. Καὶ ἀπὸ τὶς προαναγγελλίες ἐκείνων πὸν θ' ἀκολουθήσουν φαίνεται ὅτι καὶ ἀργότερα θὰ ἔχομε καὶ ἄλλα καλὰ ἔργα.

Ἡ «Μαρία Στούαρτ» τοῦ Σίλλερ στὸ Ἑθνικὸ, ὁ «Βυσαϊνὸς» τοῦ Τσέχωφ στὸ Θεά-

τρο Τέχνης, ἢ «Πρόσκλησις στὸν Πύργο» τοῦ Ἀνουῖγ στὸ θέατρο Μουσούρη, εἶναι — σὲ διάφορες βέβαια διαβαθμίσεις καὶ τὸ καθένα στὸ εἶδος του — ἐκλεκτὰ θεατρικὰ ἔργα. Καὶ στὸν κληματογράφον εἶδαμε ἐπίσης ταινίες πὸν καὶ στὴ μορφή καὶ στὸ περιεχόμενο εἶναι ἀξιόλογες.

Εἶναι ἄρα γε αὐτὸ ἕνα φαινόμενο τυχαῖον καὶ συμπτωματικὸ, πὸν θὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μᾶς ζωὴ καὶ θὰ σβῆσῃ σὰν ἕνα φωτεινὸν μετέωρον ; Ἡ μήπως εἶναι μιά συνειδητὴ ἐκδήλωσις ἐνὸς ἀληθινοῦ πνεύματος εὐθύνης, πὸν ἄρχισε νὰ ἐπιβάλλεται ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους πὸν ἔχουν τὴν ἀρμοδιότητα γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τῶν ἔργων ;

Ἐλπίζομε καὶ εὐχόμεστε νὰ συμβαῖνῃ τὸ δεύτερον. Καὶ — πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσομε — στηρίζομε τὴν ἐλπίδα αὐτὴ στὸ γεγονός κυρίως (τὸ ὁποῖον ἄλλοτε γιὰ μᾶς δὲν εἶναι ἐκκληρικὸν, διότι πάντα ἐπιστεῦμα στὸ πηγαῖο αἰσθητικὸν τοῦ Κοινοῦ), ὅτι τὰ διαλεκτὰ αὐτὰ ἔργα ὄρῃσαν ἀμέσως τὴν θερμὴν ἀνταπόκρισιν καὶ προτίμησιν του. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι πολὺ πειστικὸν ἐπιχείρημα γιὰ ὄσους συνδέουν οἰκονομικὰ συμφέροντα μὲ τὴν ἐκλογὴ τῶν ἔργων.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

γωγῆς. Δικαίως θέτει τὸ ἐρώτημα (πὺ εἶναι ἐρώτημα ὄλων μας) : «Ποῖος τοὺς προετοιμάζει; Μὲ τί τοὺς τρέφουμε ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ;» Γιὰ νὰ μᾶς βρεθῶσι: «Κανένας συστηματικῶς... Μὲ ἄσμενα ἔντυπα, μὲ ἡδονιστικὰ περιοδικὰ, μὲ φθοροποιὰ διδλία».

Ὁμολογουμένως μιὰ τέτοια ἀγάπη καὶ ἔνας τέτοιος πόθος εἶναι ἀξιοζήλευτα καὶ λαμπρὰ παραδείγματα πρὸς μίμησιν.

ΔΑΜ.

★

Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, καθηγητοῦ τῆς Ἱερ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης: «Ἰωάννης Γ. Παναγιωτίδης, ὁ ὅσιος καὶ τὰ ἔργα του». Κωνσταντινούπολις, 1954.

Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ παρουσιάσῃ κανεὶς ὀλόκληρο τὸ ἔργο ἑνὸς ἀκούραστου ἐργάτου, ὅπως εἶναι τὸ ἔργο τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱερ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης κ. Ι. Γ. Παναγιωτίδης, μέσα σὲ λίγες σελίδες καὶ πολλὸ περισσότερο νὰ τὸ μελετήσῃ, νὰ ἀναλύσῃ, νὰ φωτίσῃ ὅλες τὶς πλευρὰς του, ὅλα τὰ σημεῖα καὶ τὰ μέρη τοῦ τὸ συνθέτου. Καὶ αὐτὴ ἡ δυσκολία γίνεται ἀκόμα μεγαλύτερη ὅταν ἐπιχειρηθῇ σὲ ἐποχὴ πὺ ὁ ἴδιος ὁ ἐργάτης ζῆ, θρίσκειται ἀνάμεσά μας, ἐργάζεται, συνεχίζει τὸ ζηλευτὸ του ἔργο, προσφέροντας μιὰ ἀξιόλογη προσφορὰ σὺ ὄλο οἰκοδόμημα πὺ λέγεται «ἐλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς».

Γιατὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ πὺ ὁ καθηγητὴς κ. Ι. Π. ἀνίγει στὴν παράταξι τῶν ἐργατῶν ἐκείνων πὺ ἐργάζονται θετικὰ καὶ σταθερὰ, μὰ περισσότερο ἀθόρυβα γιὰ τὴν ἐπικράτησι τῶν πνευματικῶν ἀξιών, τῶν ἀρχῶν τοῦ χριστιανισμοῦ στὴν ἐποχὴ μας.

Ὅμως στὴ συνοπτικὴ του μελέτη ὁ κ. Β. Σταυρίδης κατορθώνει νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ γενικὴ (πολὺ γενικὴ) εἰκόνα τοῦ ὄλου ἔργου τοῦ κ. Παναγιωτίδης.

Ὁ συγγραφεὺς χωρίζει τὸ βιβλίον του σὲ τέσσαρα κεφάλαια. Στὸ πρῶτο παρουσιάζει τὴν βιογραφία τοῦ κ. Ι. Π. καὶ στὰ ἐπόμενα τρία ἐξετάζει τὸ ἔργο του: ὡς συγγραφέως, διδασκάλου καὶ ἱεροκλήρικου. Βέβαια, ὄλ' αὐτὰ μὲ πολλὴ μεγάλῃ συντομία (ἀφοῦ ἄλλωστε τὸ ὄλον βιβλίον ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 σελίδες), ἔτσι ὅστε νὰ μᾶς δίνει μόνον ἕνα σκίτσο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ι. Π.

Ἄλλὰ εἶναι ἀκόμη, ἡ ἐργασία αὐτὴ τοῦ κ. Σταυρίδης, μιὰ ἀναγνώρισις τῶν μόχθων τοῦ πνευματικοῦ ἐργάτου, τόσο ἀπὸ τὴν γερὰρὰ σχολὴ ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν Μητέρα Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ μελέτη κυκλοφόρησε μερὶμνη καὶ δαπάναις τῆς Πνευματικῆς Διακονίας τοῦ Οἴκουμηνικοῦ Πατριαρχείου, γεγονός ἐνθαρρυντικὸ καὶ παράδειγμα ἀξιωματῆ (καθὼς ἐγράφει καὶ εἰς τὸ τεῦχος Ἰουλίου — Αὐγούστου τῶν «Ἀκτίνων», στὴν στήλη τῶν «Ἀπόψεων»).

Ἐδὼ θᾶπρετε ἀκόμη νὰ σημειωθῇ πὺ ὁ κ. Παναγιωτίδης, ὡς παιδαγωγός, ἀποτελεῖ μιὰ

ἐγγύησι στὴν ὄλη πορεία τῆς σχολῆς. Πιστεύει πὺς «κάθε ἄνθρωπος ἀποβαίνει διὰ τὴν κοινωνίαν δύναμις ἀγαθοποιὸς ἢ κακοποιὸς... πρωτίστως κατ' ἀναλογίαν μὲ τὸν τελείον ἢ τὸν ἐλαττωματικὸν ἠθικὸν καὶ θερησκευτικὸν του καταρτισμὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ διαμόρφωσις τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ ἐκκόλαψις ἐνὸς ἀγγέλου ἢ δαίμονος».

Δὲν θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ παραβλεφθῇ τὸ γεγονός ὅτι ὁ συγγραφεὺς σὺ βιβλίον του αὐτὸ μᾶς δίνει καὶ μιὰ εἰκόνα τῆς προσπάθειας τὴν ὁποῖαν ἡ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης καταβάλλει, νὰ διατηρηθῇ τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα καὶ νὰ μείνῃ ἀθικτος ἡ Ὁρθοδοξία. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπομὴ ἔχει τὴ θέσι του καὶ εἶναι μιὰ προσφορὰ στὴν ὄλη πορεία τῆς Σχολῆς.

Κ. ΔΑΜ.

★

Ἀντώνη Ἰννίνου: «Συνάντησι μὲ τὸν ἄλλο ἑαυτό μου». Ἐκδοτικὸς οἶκος «οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου», Ἀλεξάνδρεια.

Τρία καλογραμμένα διηγήματα μᾶς προσφέρει ὁ Ἀλεξανδρινὸς λογοτέχνης κ. Ἀντώνης Ἰννίνος σὺ «Συνάντησι μὲ τὸν ἄλλο ἑαυτό μου». Καὶ τὰ τρία γραμμένα μὲ ἀπειρη εὐαισθησία, διαπνέονται ἀπὸ τὸν πὺ βαθθ ἄνθρωπισμὸ καὶ τὴν ἐγκαρτέρησι. Ἡ ψυχολογικὴ δύναμις πὺ διακρίνει τὸ γράψιμο τοῦ κ. Ἰννίνου, εἶναι τὸ στοιχεῖο πὺ κάνει συναρπαστικὴ τὴν ἀφήγησι, μὰζι μὲ τὴν ἀγωνία καὶ τὴν εὐγένεια τῆς ἐκφράσεως.

Στὸ πρῶτο διήγημα, τὸ «μιὰ ἐλπίδα πίσω ἀπ' τὸν τοῖχο», ὁ συγγραφεὺς ζητᾶει τὴ συναδέλφωσι μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὴν ψυχικὴ ἐπαφή, ὁ μόνος τρόπος τῆς ἀρμονικῆς συμβιώσεως, πὺ θὰ πραγματοποιηθῇ μόνον σάν πῆσι ὁ τοῖχος πὺ ὀρθώνεται ἀνάμεσά μας. Αὐτὸς ὁ τοῖχος ἐμποδίζει τὴν προσέγγισι τῶν ἀνθρώπων, «ἕνας τοῖχος δίχως τοῦβλα κι' ἀσβέστι, ἄυλος, ἀόρατος τοῖχος... πὺ, ἂν δὲν ἦταν ἀόρατος, θὰ διάβαζες πάνω του χαραγμένες τὶς λέξεις καχυποψία, δυσπιστία, ψωροῦπερηφάνεια».

Στὸ δεύτερο, τὸ «προσφάγι», μᾶς δίνει τὴν τραγικὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου πὺ προσπαθεῖ νὰ κρῖψῃ τὸν πραγματικὸ ἑαυτό του ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, γιὰ νὰ τὸν φανερώσῃ ἢ μᾶλλον νὰ τὸν συναντήσῃ στὴ «συνάντησι μὲ τὸν ἄλλο ἑαυτό μου», τὸ τρίτο διήγημα.

Ἡ ἀνθρωπιά πὺ κυριαρχεῖ σὺ «προσφάγι», ὁ πόνος γιὰ τὸν συνάνθρωπο, εἶναι τὰ στοιχεῖα πὺ σὲ συγκινῶν. Μὲ ξεχωριστὴ ἐπιτυχία προσωποποιεῖ, σὺ τρίτο διήγημα, τὶς ἐσωτερικὲς φωνῆς πὺ κάθε ἄνθρωπος ἀκούει μέσα του, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ ζωντανὴ τὴν πᾶλη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἑαυτό του, τὶς ψυχικὲς καταστάσεις πὺ πολλὲς φορὲς μᾶς συγκλονίζουν.

Ἐτσι, ὅταν τελειώσῃς τὸ διάβασμα ὄλου τοῦ βιβλίου, νοιῶθεις νὰ σὲ πλημμυρίζουν τὰ πὺ

εὐγενικά συναισθήματα, ἡ μεγαλύτερη ἀγάπη γιὰ τὸν συνάνθρωπο.

K. DAM.

★

Γεωργίου Ν. Ἀλμυρούδη, ἱατροῦ: «Γαλάζιο Ἀντίλαοι». Ἐκδόσεις Ν. Α. Κασιώτη, Χίος.

Στοχασμοὶ καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ μιὰ ἐκδρομικὴ περιοδεία στὴν Πελοπόννησο, εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Γ. Ν. Ἀλμυρούδη. Μέσα στίς 155 σελίδες τὸν ξεχύνεται ἀκράτητος ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ συγγραφέως γιὰ τὶς ὁμορφιές, τὶς συγκινήσεις πὺν προξενεῖ στὸν ταξιδιώτη ἡ Χώρα τοῦ Πέλοπος.

Ὁ συγγραφέας δὲν κάνει οὔτε ἱστορικὴ, οὔτε ἀρχαιολογικὴ μελέτη. Ἀπλῶς ὁ,τι ὁ ἴδιος αἰσθάνθηκε μᾶς δίδει. Γι'αὐτὸ διακρίνει κανεῖς τὸν ἀθορομητισμὸ γὰ κυριαρχῆ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, χωρὶς βέβαια νὰ παραλείπη ὁ συγγραφεὺς, ὅλα ὅσα μᾶς λέγει, νὰ τὰ πλουτίζει μὲ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ὥραίας ἀφηγήσεως.

Ἀκόμα δὲν παραλείπει νὰ μᾶς μιλήσῃ (ἔστω καὶ μὲ κάποια συντομία) γιὰ τὶς ἀρχαιοότητες τῆς Πελοποννήσου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἀναγνώστη ἄλλοτε μὲ λεπτομέρειες, ἄλλοτε μὲ γενικότερες γύρω ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα πὺν παρουσιάζει τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς γῆς.

Ἰδιαιτέρως σημειῶνω τὰ ὅσα ὥραια γράφει ὁ κ. Ἀλμυρούδης γιὰ τὸ Μυστρά, τὴν παραμυθένια Πολιτεία πὺν κάποτε γνώρισε τὴν πὸ μεγάλη δόξα ἀπ' ὅλα τὰ ρηγάτα τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ συγγραφεὺς σταματᾷ εὐλαβικὸς προσκυνητῆς μπροστὰ ἐσ' αὐτὸ τὸ φωτεινὸ χεῖμαρρο τῆς θυζαντινῆς αἰγλης, πὺν τὸν τροφοδοτοῦν οἱ φωτεινοὶ ὀρίζοντες τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τῆς ἀθάνατης θυζαντινῆς τέχνης καθὼς καὶ τὸ ἀδάμαστο πνεῦμα καὶ σθένος τῆς φυλῆς... τὸν μεγάλο πνευματικὸ φάρο τῆς χριστιανοσύνης καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὸ μεσαίωνα.

Μᾶς θυμίζει παλιές δόξες, στιγμὲς εὐτυχίας, ἀλλὰ καὶ στιγμὲς ἀγωνίας, γιὰτι ὁ Μυστράς ἦταν τὸ δουκάτο ἐκεῖνο πὺν στάθηκε ὁ κυματοθραύστης, τὸ κάστρο πὺν φρουροῦσε χρόνα καὶ χρόνια τὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Φράγκων κ' ὕστερα τῶν Τούρκων. Μᾶς μιλάει γιὰ τὸ μαρτυρικὸ Ἀυτοκράτορα Κωνσταντῖνο καὶ τὸν Ἐθνομάρτυρα Μητροπολίτη Ἀναλία, πὺν τὸ αἷμα τοῦ φαίνεται ἀκόμα πάνω στὸ πεζούλι, ἔξω ἀπὸ τὴ Μητρόπολη, σὰν ἔπεσε σφαγμένος ἀπ' τοὺς Τούρκους, κατὰ τὴν προπαρασκευὴ τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1770, προσφέροντας ἔτσι τὸ αἷμα τοῦ θυσία στὸ βωμὸ τῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ προηγούμενος εἶχε προσφέρει μέσα στὴ Μητρόπολη τὴν ἀνάμιατο θυσία.

Ὁ κ. Ἀλμυρούδης μιλάει στὴ συνέχεια γιὰ τὶς ἐκκλησίες τοῦ Μυστρά μὲ τὴν περιφρημ

ζωγραφικὴ τους, πὺν ἀποτελοῦν ἓνα μεγάλο ἔθνικὸ θησαυρὸ.

Μόνον σ' ἓνα δὲ θὰ συμφωνήσω μὲ τὸν κ. Ἀλμυρούδη: στὸ χαρακτηρισμὸ πὺν δίνει στὸ Μυστρά. Τὸν ὀνομάζει Νεκροῦπολη. Νομίζω πὺς ἡ δόξα πὺν ζῆ ἀκόμα ἀνάμεσα στὰ ἔρειπια δὲν ἀφίνει τὸν ἱερὸ τοῦτο θρόαχ νὰ μεταβληθῆ σὲ νεκροῦπολη, ἀλλὰ σὲ μιὰ παραμυθένια πολιτεία, πὺν ζῆ καὶ τὴ βλέπουμε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μᾶς.

Τὰ ἄλλα μέρη, γιὰ τὰ ὁποῖα μᾶς μιλάει ὁ συγγραφεὺς εἶναι οἱ Μυκῆνες, τὸ Ἄργος, τὸ Ναύπλιον, ἡ Ἀρχαία Ἐπίδαυρος, ἡ Τίρυνθα, ἡ Τρίπολις, ἡ Σπάρτη, ἡ Τεγέα, τὸ Ἄργος, ἡ Ὀλυμπία, τὰ Καλάβρυτα καὶ τέλος ἡ Ἀγία Λαύρα.

K. DAM.

★

Prof. Dr. Willy Loepp und Prof. Dr Reinhold Lorenz: Röntgendiagnostik des Schädels (ἀκτινοδιαγνωστικὴ τοῦ κρανίου) G. Thieme, Stuttgart 1954.

Ἡ ἀκτινολογικὴ ἔρευνα τοῦ κρανίου δὲν ἀφορᾷ μόνον τοὺς ὄγκους τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπως συνήθως νομίζεται, ἀλλὰ μᾶς δίδει πληροφορίας διὰ πλείστας ὄσας παθήσεις καὶ βλάβας συγγενεῖς ἢ ἐπικτήτους, λοιμώδεις ἢ τραυματικὰς τοῦ κρανιακοῦ θύλου, τῆς βάσεως, τῶν λιθοειδῶν, τῶν κόλπων κλπ. Ἡ ἔλῃ τοῦ βιβλίου εἶναι τόσοσ μεθοδικῶς διατεταγμένη ὥστε καὶ ὁ μὴ εἰδικὸς ἱατρὸς νὰ δύναται νὰ προσανατολίζεται εὐκόλως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν.

★

Dr. Alfred Vogt: Diagnostik und Strahlentherapie der Geschwulstkrankheiten (Διαγνωστικὴ καὶ ἀκτινοθεραπευτικὴ τῶν ὄγκων τοῦ ἐγκεφάλου) G. Thieme, Stuttgart 1954.

Τὸ βιβλίον δὲν ἀπευθύνεται μόνον πρὸς τοὺς ἀκτινολόγους καὶ τοὺς χειρουργοὺς, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἱατροῦν, τὸν ὁποῖον σήμερον δὲν ἀφήνει ἀδιάφορον ἡ συχνότης τῶν νοσημάτων τούτων. Εἰς τοῦτο ἔξετάζονται ἐμπεριστατωμένως ὅλα τὰ σύγχερα διαγνωστικὰ καὶ θεραπευτικὰ προβλήματα τῶν ὄγκων. Ἡ χρησιμοποίησις δὲ τοῦ λεπτομεροῦς του εὐφρηθρίου διευκολύνει τὸν πολυάσχολον καὶ τὸν μὴ εἰδικὸν ἱατροῦν εἰς μιαν ταχεῖαν μελέτην τοῦ θέματος, τὸ ὁποῖον ἐκάστοτε τὸν ἀπασχολεῖ.

★

Dr. Albert Walter und Prof. Ludwig Heilmeyer: Antibiotika - Fibel (Ἀλφοβητάριον τῶν βιοθεραπευτικῶν) G. Thieme, Stuttgart 1954.

Εἶναι ὀλίγα τὰ παρόμοια βιβλία μὲ τὰς τόσοσ πολυτύμους διὰ πάντα ἱατροῦν πληροφορίας τῶν ἐπὶ τῶν ἐνδείξεων καὶ τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς τῶν βιοθεραπευτικῶν καὶ βιομηχανι-

κων φαρμάκων. Ἡ ἔλλειψις των εἶναι ἡ κυρία αἰτία μιᾶς ἀλογίστου χρήσεως τούτων, τῆς ὁποίας παριστάμεθα συχνὰ μάρτυρες ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει. Τὸ βιβλίον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζονται τὰ βασικά προβλήματα τῆς χημειοθεραπείας, αἱ σουλφοναμίδια καὶ τὰ βιοθεραπευτικά, τῶν ὁποίων αἱ ιδιότητες καὶ τὰ πεδία ἐφαρμογῆς ἀντιπαράβλλονται εἰς πίνακα πρὸς ἄλληλα. Ἐνῶ εἰς τὸ δεύτερον μέρος περιέχονται αἱ κλινικαὶ ἐφαρμογαὶ τούτων.

Prof Dr. M. Bürger: Angiopathia Diabetica (Διοθηρικά ἀγγειοπάθεια) G. Thieme, Stuttgart 1954.

Ὡς ὀρθῶς ὁ συγγραφεὺς παρατηρεῖ, σήμερον οἱ διαβητικοὶ δὲν ἀποθνήσκουν πλέον ἐκ κόματος. Καὶ εἰς τοῦτο δὲν συνετέλεσε μόνον ἡ ἰνσουλίνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις πολλῶν ἰατρῶν εἰς τὴν νόσον ταύτην. Δὲν εἶναι πολὺ μακρῶν ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ Βιέννη ἦτο ἡ Μέκκα τοῦ διαβήτου. Σήμερον ἡ κυριώτερα αἰτία τοῦ θανάτου τῶν διαβητικῶν εἶναι αἱ ἀγγειοπάθειαι, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς περιγράφει ἐπὶ τῆς βάσει τῆς μακρῆς (1920 — 1953) πείρας του εἰς τὴν Πανεπιστημιακὴν Κλινικὴν τῆς Λειψίας.

A. Π. Κ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

— Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀφιέρωμα εἰς τὸν Νικόλαον Ἐξαρχόπουλον. Διευθυντῆς ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Ζώρας. Ἀθήναι, 1954 — 55.

— Γεωργ. Ζώρας, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: «Ἄγνωστα κείμενα καὶ νέα παραλλαγὰ δημοδῶν ἔργων». Ἀθήναι, 1954.

— Ἀνδρέου Μιχαλοπούλου, γραφολόγου: «Τὸ ἔργον τῆς ἀρετῆς».

— Ἰωάν. Τσάφου: «Κοσμοκρατορισταὶ καὶ ὕλισται». Ἀθήναι, 1955.

— Γ. Α. Μαρίνου, ἱατροῦ: «Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἐπιστῆμην καὶ τὴν φιλοσοφίαν». Ἀθήναι, 1955.

— Κ. Γ. Πολίτη, ἱατροῦ: «Περί τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς ὕψων τινῶν ἀνοργάνων ἐνώσεων». Ἀθήναι, 1955.

— Τάκη Σιωμοπούλου: «Ἀλέξ. Πάλλης» (κριτικὴ μελέτη). Ἰωάννινα, 1955.

— Δ. Κατσῆ, Δρος τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς μεταβολῆς τοῦ ἀζημουθίου τῶν μεσημβρινῶν τηλεσκοπίων». Ἀθήναι 1955.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

— κ. Βαγ. Οἰκόν. Κ. Ε. Β. Ο. Π. Β. Σ. Τ. 902. Ἐχουν ἀρκετὰ καλὰ στοιχεῖα τὰ ποιηματά σας. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ προσέξετε οἱ στίχοι σας νὰ μὴ ἐμφανίζουν κάτι τὸ ἀνομοιογενές, οὔτε νὰ δίδου τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι μουσικοὶ στίχοι, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδονται εἰς ἐλεύθερον στίχον. — κ. Γεωργ. Καμπ., Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν θερμότερα διὰ τὴν θαυμασίαν ἀπόδοσιν τοῦ διηγήματος τοῦ Νικολάου Γκάνε. Τὸ ἐλάβαμεν μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν ὡς ἐπαρχὴν τῆς συνεργασίας σας. — κ. Γεώργ. Μ. Φράγκ., Οἶνοῦσσα. Σὰς συνιστῶμεν νὰ προσέξετε, ἡ εὐχέρεια μὲ τὴν ὁποίαν γράφετε τοὺς στίχους σας νὰ μὴ σὰς παρασύρῃ εἰς στιχοπλοκίαν. — κ. Γιάγκ., Ζάβ. Ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν σταλείσαν συνεργασίαν. — κ. Βαγ. Μαράντ., Θεσσαλονίκη. Φρονοῦμεν ὅτι ἐπὶ ἐνα διάστημα θὰ πρέπει νὰ ἀσχοληθῆτε μόνον μὲ τὸ μουσικὸν τετράστιχον. — κ. Ἀριστ. Μάντζ., Λευκάδα. Οἱ στίχοι σας δείχνουσι ὅτι ὑπάρχουσι αἱ βασικαὶ προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγγυῶνται ὅτι θὰ παρουσιάσετε ἀξιόλογον ἀπόδοσιν. — κ. Χρ. Μοῦρ. Βαγασικόβ, Καστοριάς. Ἡ ἔκθεσις σας εἶναι διατυπωμένη χωρὶς λογοτεχνικὴν χάριν. — κ. Γεώργ. Ξύδ., Ἐνταῦθα. Κατέχετε τὴν τεχνικὴν τοῦ στίχου καὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιήσετε αὐτὸ τὸ προσὸν μὲ συνεχῆ καὶ ἐπιμελημένην ἐργασίαν, ἡ ὁποία θὰ παρουσιάσῃ μίαν ἀξιόλογον προσφοράν.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Ἐκδοσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύστη 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35-023 — Ἡσυχίας: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίνης, κατοικίαι Τηλεμάχου 20, Ἀθήναι (7). — Ἐτησίαν συνδρομὴν ὄρχ. 25, ἐξωτερ. ὁλλ. 3. — Προῖστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρόγραφα, ζημιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.